

ยงยุทธ ตริณูชกร

ประทีปทองส่องอีสาน

ครุภูมิปัญญาไทย สาขาการแพทย์แผนไทย

โดย

ทวีป อภิสิต

คำนำ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เล็งเห็นความสำคัญด้วยตระหนักว่าภูมิปัญญาไทย เป็นองค์ความรู้สำคัญส่วนหนึ่งที่จำเป็นต้องถ่ายทอดปลูกฝังให้แก่เด็ก เยาวชน และคนในชาติได้เรียนรู้ถึงคุณค่าและความยิ่งใหญ่ที่ควรค่าแก่ความภาคภูมิใจของคนไทยทั้งชาติ และเป็นพื้นฐานวิถีคิด เป็นวิถีชีวิต และเป็นจุดร่วมของการรวมจิตสำนึกแก่คนไทยในชาติทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ จึงจำเป็นต้องสืบสานถ่ายทอดด้วยการนำเข้าสู่ระบบการศึกษา เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้ศึกษา เรียนรู้ ฟันฟู และสืบสานต่อให้ยั่งยืนต่อไป จึงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา นำเสนอคณะรัฐมนตรีผ่านความเห็นชอบแล้ว เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 ที่ผ่านมา

จากนั้นจึงได้ศึกษาค้นคว้า วิจัย รวบรวมประวัติ และผลงานของภูมิปัญญาไทยในสาขาต่าง ๆ ขึ้นไว้ และได้คัดเลือกภูมิปัญญาแต่ละสาขา นำมาจัดทำเป็นหนังสืออ่านง่ายสำหรับเด็ก นักเรียน นักศึกษา ประชาชน และคนในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่ ครู อาจารย์ และสถานศึกษาในชุมชน ที่ประสงค์จะจัดทำหนังสือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้อ่านง่ายเหมาะที่จะให้เด็ก นักเรียน นักศึกษา และประชาชนในชุมชนของตนได้อ่าน เพื่อศึกษา เรียนรู้ชีวิตประวัติ กระบวนการเรียนรู้ การสร้างสรรค์องค์ความรู้ วิธีการถ่ายทอดความรู้ และคุณประโยชน์ของบุคคลภูมิปัญญาที่มีต่อสังคม และชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนัก ความภาคภูมิใจ และจะได้ช่วยกัน จรรโลง สืบสาน และนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ ตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไปอย่างกว้างขวาง

ซึ่ง คุณยงยุทธ ตรินุชกร ภูมิปัญญาสาขาการแพทย์แผนไทยที่ใช้วิถีการส่งเสริมการรักษาสุขภาพแบบองค์รวมนี้ ก็เป็นหนึ่งในภูมิปัญญาอีกหลายท่านที่ได้

รับการคัดเลือกให้นำมาเขียนถ่ายทอด เป็นหนังสืออ่านง่าย ตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว
แล้วนั้น

สำหรับหนังสือคุณยงยุทธ ตรีนุชกร ประทีปทองส่องอีสาน ภูมิปัญญา
ไทย สาขาการแพทย์แผนไทยเล่มนี้ เป็นผลงานที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
แห่งชาติ มอบหมายให้ นายทวีป อภิสสิทธิ์ ศึกษานิเทศก์ ระดับ 9 หน่วยศึกษานิ
เทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน เป็นผู้เขียน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติหวังว่า เนื้อหาสาระต่าง ๆ จาก
หนังสือเล่มนี้ จะให้ประโยชน์แก่ผู้อ่านอย่างคุ้มค่า และจะมีส่วนสำคัญกระตุ้นเตือนให้
คนไทยและสังคมไทย ตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาไทย ว่ามีประโยชน์อย่างยิ่ง เหมาะ
สมที่จะนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน ปัญหาของคนไทย
และสังคมไทยที่กำลังประสบอยู่ต่อไป

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

คำนำผู้เขียน

การที่เราจะรู้จักใครสักคนหนึ่งอย่างลึกซึ้งด้วยความเข้าใจที่แท้จริงนั้น คงมิใช่เรื่องง่าย เพียงแต่ศึกษาจากชีวประวัติและผลงานของเขาเท่านั้น แต่จะต้องเอาตัวเราเข้าไปสัมผัสอย่างใกล้ชิดกับตัวบุคคลและผลงาน ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับบุคคลและผลงานของบุคคลผู้นั้นด้วย จึงจะช่วยให้เรามองเห็นภาพตัวตนและผลงานที่แท้จริงของบุคคลผู้นั้นชัดเจนมากยิ่งขึ้น

เมื่อผมได้รับมอบหมายจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติให้ศึกษาและเขียนประวัติและผลงานของ คุณยงยุทธ ตริณูชกร ในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน สาขาการแพทย์แผนไทย ซึ่งใช้วิธีการส่งเสริมการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม ผมได้เริ่มศึกษาผลงานจากข้อเขียนของคุณยงยุทธ บางส่วนแล้วก็เกิดมโนทัศน์ขึ้นในใจเป็นเบื้องต้นว่า **“คุณยงยุทธผู้นี้คงมีใช้ธรรมดาอย่างแน่นอน”** เพราะในกระแสสังคมปัจจุบัน คนที่คิดและทำสิ่งที่ทวนกับกระแสกับค่านิยมสังคมของคนส่วนใหญ่ ในปัจจุบันแล้วประสบผลสำเร็จเกิดมรรคผลให้เห็นเป็นประจักษ์เป็นรูปธรรมชัดเจนนั้น จะมีอยู่เพียงไม่กี่คนนัก และคุณยงยุทธ ตริณูชกร ก็เป็นหนึ่งในบุคคลจำนวนนั้น

คุณยงยุทธ เป็นผู้ที่คนในสังคมทั่วไปยอมรับว่าเป็นผู้มีความรู้สูง เรียนจบอุดมศึกษาในระดับปริญญาตรี ปริญญาโท มาแล้ว คนมีความรู้สูงระดับนี้น้อยคนนักที่จะคิดและทำสิ่งที่ทวนกระแสค่านิยมสังคมของคนส่วนใหญ่ ด้วยความมุ่งมั่นแน่วแน่ ไม่ยอมแพ้ต่ออุปสรรคใด ๆ ทำตัวเองเรียบง่าย เช่น คนธรรมดาทั่วไปเข้าไปใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่กับชาวบ้านภาคอีสาน ทำใจและสมองให้มีที่ว่างพอที่จะเปิดประตูศึกษาเรียนรู้

จากภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากชาวบ้านในชนบท มาผสมผสานหลอมรวมกับหลักการและทฤษฎีที่เรี ยนรู้มาจากสถาบันการศึกษาจัดระบบ ขึ้นใหม่ แล้วนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่สังคมชนบทได้อย่างผสมกลมกลืนกับ ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม และวิถีชีวิตของคนอีสาน ซึ่งเท่ากับเป็นการเรียนรู้ พัฒนาสืบสานถ่ายทอดและปรับประยุกต์ใช้สิ่งดีงามจากภูมิปัญญาของคนอีสานให้คงอยู่ ยั่งยืนต่อเนื่องตลอดไปอีกด้วย เมื่อผมเริ่มศึกษาผลงานส่วนหนึ่งของ คุณยงยุทธ ตรีนุชกร แล้วก็เกิดความตื่นเต้นเร้าใจให้ผมอยากจะทำโอกาสเข้าไปศึกษาสัมผัสพูดคุยกับ คุณยงยุทธ และผู้ที่เกี่ยวข้องรอบด้านอย่างใกล้ชิดมากยิ่งขึ้น และด้วยความอนุเคราะห์ ของผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดขอนแก่น อาจารย์ปราณี อินทรกุลไชย ที่ได้กรุณาประสานงานผ่านคุณอุทัยวรรณ ตรีนุชกร ศรีภรรยาของคุณยงยุทธ ตรีนุชกร จึงทำให้ผมได้มีโอกาสไปพบปะพูดคุยกับคุณยงยุทธ และคุณอุทัยวรรณ ตรีนุชกร โดยตรง และยังมีโอกาสดีได้ลงพื้นที่ไปศึกษาผลงานกับบุคคลที่ทำงานเป็นเครือข่ายใกล้ชิดกับ คุณยงยุทธ ในพื้นที่ชนบทของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคอีสานด้วย

ผลจากการได้ลงไปสัมผัสและเรียนรู้ผลงานของ คุณยงยุทธ จากคุณยงยุทธ โดยตรง และจากบุคคลเครือข่ายที่ทำงาน ตลอดจนชาวบ้านในชุมชนที่ได้รับผลกระทบสืบ เนื่องมาจากงานที่คุณยงยุทธทำอยู่ ช่วยให้ผมได้ข้อมูลรายละเอียดเพิ่มเติมอีกมากมาย โดยเฉพาะงานที่คุณยงยุทธ และเครือข่ายทำอยู่ในฐานะภูมิปัญญาด้านการแพทย์แผนไทย และการส่งเสริมการรักษาสุขภาพโดยองค์รวมที่คุณยงยุทธ ดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน และพบว่าเป็นการยากยิ่งสำหรับผมเป็นอย่างมากที่ไม่สามารถจะประมวลผลงานของ คุณยง ยุทธ ที่ทำไว้กับชุมชนอีสานได้ครบถ้วนทุกแง่มุม ภายใต้อายุเวลาจำกัด ให้ออกมาใน รูปของการเขียนบนเนื้อที่จำกัดในเล่มได้ จึงขออนุญาตคัดสรรเลือกนำเสนอเฉพาะในส่วน สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องและจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านในด้านต่าง ๆ เช่น ชีวิตประวัติ วิธีการ เรียนรู้และการสร้างสรรค์องค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ การยกย่องเชิดชูเกียรติคุณ และ

ผลกระทบที่มีต่อการศึกษาและชุมชนโดยสังเขปเท่านั้น ขอเชิญท่านติดตามอ่านได้แล้ว
ครับ

(ทวีป อภิสิตฺธิ)
1 กุมภาพันธ์ 2544

สารบัญ

คำนำ	1
คำนำของผู้เขียน	3
บอกเล่าเก้าสิบ	7
ประวัติปทของสองอีสาน	13
การสรรค์สร้างองค์ความรู้	50
ผู้ให้คือผู้ยิ่งใหญ่ในหัวใจคน	69
ผลิดอก ออกผลแตกขยาย	89
บำเหน็ดที่ได้ย้อนกลับคืน	100
บรรณานุกรม	105
ภาคผนวก	
การดูแลรักษาสุขภาพด้วยตนเอง แบบ สบาย สบาย โดยยงยุทธ ตรีนุชกร	109
เกี่ยวกับผู้เขียน	133

บอกเล่าเก้าสิบ

ผมเป็นคนกลางเก่ากลางใหม่ ค่อนข้างไปทางเก่า เกิดและใช้ชีวิตในชนบท ช่วงหนึ่งก่อนที่จะเข้าไปศึกษาเล่าเรียนในเมืองหลวง แล้วย้อนกลับไปใช้ชีวิตและทำงานในต่างจังหวัด จนกระทั่งสุดท้ายย้ายกลับเข้ามาทำงานในเมืองหลวงอีก การรักษาสุขภาพของผมเองและคนในครอบครัวส่วนใหญ่ใช้บริการการแพทย์แผนปัจจุบันเป็นหลัก ดังนั้นความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์การรักษาแบบแพทย์แผนไทยจึงมีอยู่บ้างเพียงน้อยนิด เท่าที่จำความจากคำบอกเล่าของพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ก็มีความรู้ เพียงว่าสมัยก่อนไม่มีโรงพยาบาล มีแต่สถานเอนามัยซึ่งตั้งอยู่ที่ตัวอำเภอ การเจ็บไข้ได้ป่วยของคนชนบทก็อาศัยหมอพื้นบ้าน ซึ่งชาวบ้านเรียกขานด้วยความนับถือว่า “พ่อหมอ” คือนับถือเป็นผู้มีพระคุณเทียบเท่ากับ “พ่อ” และพ่อหมอนั้นก็จะเป็นผู้มีจริยวัตรเป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหมู่บ้านและชุมชนเป็นผู้มีคุณธรรม และมีเมตตาธรรม ใครเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะไปหาให้พ่อหมอเป็นที่พึ่ง พ่อหมอก็ตูแลช่วยเหลือด้วยการให้ยาสมุนไพร ให้คำปรึกษาหารือ หรือไม่ก็ให้ทั้งยาและใช้เวทย์มนต์คาถา (ที่มีผลทางจิตวิทยา) บัดเป่า เสดาะเคราะห์ให้คนป่วยไปพร้อม ๆ กับการให้คำแนะนำเรื่องการดูแลสุขภาพทั้งแก่ผู้ป่วยและญาติที่พาไปหาพ่อหมอด้วย

ภาพของความเมตตา ความเอื้ออารี ความปรารถนาดี และความเป็นกันเอง ปฏิบัติตนเหมือนคนไข้เป็นลูกหลานหรือคนในครอบครัวเดียวกันเช่นนี้ ผมมีความรู้สึกว่ามันเกิดความรู้สึกที่อบอุ่นอย่างประหลาด แม้ผมจะมีไข้คนป่วย ผมเป็นเพียงเด็กที่ติดตามพ่อแม่หรือญาติพาคนป่วยไปหา “พ่อหมอ” ให้รักษาก็ตาม เป็นความรู้สึกที่อบอุ่นมั่นใจ

เกิดกำลังใจทั้งผู้ป่วย ญาติพี่น้อง และลูกหลานที่พาไป รวมทั้งตัวของ “พ่อหมอ” เองว่าอย่างไรเสียโรค หรือความเจ็บป่วยที่เป็นอยู่นั้นจะต้องทุเลาเบาบาง และหายเจ็บไข้ได้ในที่สุด ทั้งนี้เพราะเกิด “กำลังใจ” จากความปรารถนาดีอย่างจริงใจของทุกฝ่ายที่มีให้แก่กัน โดยไม่คิดถึงแต่เพียงเรื่อง “เงิน” หรือค่าตอบแทนที่พ่อหมอจะได้รับเป็นสำคัญเท่านั้น จึงเป็นความรู้สึกที่แตกต่างและตรงกันข้ามกับการที่เราเข้าไปรับการรักษาที่หมอในโรงพยาบาลในยุคปัจจุบัน

ดังนั้นการไปหา “พ่อหมอ” ของคนสมัยปู่ย่าตายายของเราจึงเสียเงินหรือค่าใช้จ่ายน้อยที่สุด เพียงแค่เป็นค่ายาสมุนไพร หรือถ้าสมุนไพรบางอย่างพ่อหมอไม่ต้องซื้อหามา หรือปลูกไว้ในบริเวณบ้านแล้วก็จะแจกให้ฟรีโดยไม่ต้องเสียเงินซื้อแต่อย่างใด ส่วน “ค่ากำนล” หรือที่เรียกว่า “ค่ายกครู” ที่พ่อหมอได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้มาจากครูของพ่อหมออีกทอดหนึ่งนั้น ก็คิดในอัตราที่แน่นอนตายตัวว่าเป็นราคาเท่าใด ตัวอย่างเช่น 1 สลึง 2 สลึง หรือหกสลึง ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งเป็นอัตราที่ต่ำมาก ใคร ๆ ก็สามารถจ่ายให้ได้ และถ้าคนไข้ยากจนจริง ๆ ไม่มีเงินติดตัวมา บางครั้งพ่อหมอก็เอาเงินของตนออกให้แทนคนไข้ก่อนก็เคยมี โดยทำที่เสมือนว่าให้ยืมเอาใส่พานบูชาครูให้ถูกต้องตามจำนวนที่กำหนดไว้ก่อนจะทำพิธีบูชาครูก่อนเริ่มรักษา (ซึ่งที่จริงก็คือออกเงินค่าบูชาครูแทนให้คนไข้นั่นเอง)

ส่วนคนไข้ที่ยากจนจริง ๆ ไม่มีทรัพย์สินเงินทองบางคน ญาติพี่น้องก็เอาสิ่งของที่ตนเองทำได้และมีอยู่เล็กน้อย ๆ มาเป็นของฝากพ่อหมอเพื่อตอบแทนบุญคุณที่พ่อหมอช่วยเหลือรักษาให้ พ่อหมอก็สามารถยังชีพอยู่ได้ด้วยการช่วยเหลือจุนเจือซึ่งกันระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการโดยสมควรแก่ฐานะ โดยไม่ร่ำรวยมากนัก นอกจากมีพออยู่พอกิน แต่เป็นที่เคารพรักของคนทั้งหมู่บ้าน บางครั้งก็ตีศัพท์คุณความดีและความเก่งของพ่อหมอก็แพร่กระจายออกไปเป็นที่รู้จักกว้างขวางแม้คนต่างหมู่บ้านไกล ๆ ออกไป ก็มาใช้บริการกันจน “พ่อหมอ” เกือบจะไม่มีเวลาว่างตลอดทั้งปี นั่นคือภาพของการแพทย์แผนไทยในความทรงจำของผมแต่ครั้งอดีต เมื่อ 30 - 40 ปี ก่อนที่วิถีชีวิตของผมจะหันเห

เข้ามาสู่ความเป็นคนยุคใหม่ มีการเรียนรู้และถูกปลูกฝังตามวัฒนธรรมตะวันตกที่ว่าจะทำอะไร จะทำอะไรต้องให้เป็นวิทยาศาสตร์ ให้มีเหตุมีผล มีตัวมีตน สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ด้วยตาหรือกรรมวิธีทางวิทยาศาสตร์ จนกระทั่งวิทยาศาสตร์และความสมัยใหม่เหล่านี้ได้พัดพาผมและคนรุ่นปัจจุบันเข้าสู่วงจรของการแพทย์แผนปัจจุบัน ที่มีการรักษาอย่างเป็นระบบด้วยเครื่องมือแพทย์ที่ทันสมัย ด้วยยาสมุนไพรที่เคยใช้รักษาคนไข้แต่เดิมก็ถูกตัดแปลงนำไปสกัด สังเคราะห์ หรือวิเคราะห์แยกแยะจนกระทั่งแปรเปลี่ยนรูปจากสมุนไพรธรรมชาติกลายเป็นยา หรือสารที่สะดวกแก่การใช้ในการบริโภคของคนจำนวนมาก การผลิตยา ก็เป็นการผลิตในระบบอุตสาหกรรมให้ความสะดวกแก่ผู้ให้บริการคือหมอและพยาบาล และผู้ให้บริการคือคนไข้ที่เจ็บป่วยสามารถกิน เสพ ฉีด ฟัน ฯลฯ ได้อย่างสะดวกรวดเร็ว จนกระทั่งภาพการรักษาสุขภาพแผนปัจจุบันบดบังภาพภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยไปเสียสิ้น ผมเองก็เกือบจะลบเลือนภาพการแพทย์แผนไทยไปแล้ว ผมคิดว่าไม่เพียงเฉพาะผมเท่านั้นคนไทยยุคปัจจุบันส่วนใหญ่ก็จะเป็นเช่นเดียวกับผม แต่ผมโชคดีที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ โดย ดร.รุ่ง แก้วแดง เลขาธิการฯ และคณะของท่านได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษานำเสนอคณะรัฐมนตรี เพื่อเห็นชอบนโยบายดังกล่าว และ ครม. ได้มีมติเห็นชอบในสาระของนโยบายให้ใช้เป็นพื้นฐานสำคัญส่วนหนึ่งของการปฏิรูปการศึกษาสู่ความเป็นสากลบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย แล้วเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 ที่ผ่านมา

ต่อจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจึงได้เริ่มโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ของภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 ขึ้น โดยคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทยด้านต่าง ๆ ทุกภูมิภาคไว้จำนวน 30 ท่าน แล้วเชิญชวนให้ผู้สนใจทั้งนักเขียน นักวิชาการ และประชาชนทั่วไปได้ศึกษาเนื้อหาสาระ องค์ความรู้ กระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้ ตลอดจนผลกระทบของภูมิปัญญาที่มีต่อการศึกษาและคนในชุมชน แล้วนำมาถ่ายทอดด้วยภาษาเขียนที่เข้าใจง่าย เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไป อ่านแล้วเกิดความรู้ความเข้าใจ มองเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยเหล่านั้น พร้อมทั้งจะสืบทอดและนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในวิถีชีวิตตลอดไป

ซึ่งผมได้รับเชิญให้เข้าร่วมประชุมเพื่อพิจารณาให้ข้อคิดเห็น หนังสือภูมิปัญญาไทย 2 ทาน คือ เรื่องสำรวย มีสมชัย คุรุภูมิปัญญาไทย : เพชรแท้ของแผ่นดิน เขียนโดย ถวัลย์ มาศจรัส และเรื่องครูชบ ยอดแก้ว คุรุภูมิปัญญาไทย : สาขานักเศรษฐศาสตร์ชุมชน เขียนโดย กัลยานี ปฎิมาพรเทพ ที่จัดขึ้นที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

ตรงนี้เองที่จุดประกายความคิดให้ผมสนใจที่จะศึกษาเรื่องภูมิปัญญาในสาขาการแพทย์แผนไทย ซึ่งผมมีความสนใจเป็นทุนเดิมอยู่บ้างแล้ว ดังนั้น เมื่อสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติเชิญชวนให้เขียนหนังสือด้วยจุดประสงค์ดังกล่าว ผมจึงรู้สึกภาคภูมิใจ และตัดสินใจเลือกเขียนเรื่องของคุณงยงยุทธ ตริณุชกร คุรุภูมิปัญญาสาขาการแพทย์แผนไทย และการส่งเสริมการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม ที่ได้รับยกย่องให้เป็นคุรุภูมิปัญญาที่เป็นเพชรน้ำเอกเม็ดหนึ่งในอีกหลายเม็ดของภูมิปัญญาสาขานี้ที่มีเครือข่ายปฏิบัติงานครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัดในภาคอีสาน รวมทั้งจังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นจังหวัดที่ผมรับผิดชอบการนิเทศเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษานอกโรงเรียนอยู่ด้วย และยังเป็นสาเหตุจูงใจให้ผมมีโอกาสศึกษาเจาะลึกเข้าถึงของดีล้ำค่าของภูมิภาคอีสานที่คนรุ่นหลังเกือบจะลืมเลือนไปแล้วนำมาบอกกล่าวเล่าขานให้ท่านผู้อ่านทั้งหลายได้ทราบว่าการแพทย์แผนไทย การส่งเสริมการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม และการแพทย์ทางเลือกนั้นเป็นอย่างไร ทั้งนี้เพื่อจุดประกายความคิดให้ท่านผู้อ่านได้ร่วมกันตระหนักและมองเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาไทยในสาขานี้ว่า ถ้าไม่ตีจริง ไม่มีประโยชน์จริงแล้ว ภูมิปัญญาสาขานี้คงไม่ช่วยให้คนไทยเรา โดยเฉพาะคนชนบทที่มีชีวิตอยู่รอดปลอดภัย มีสุขภาพดี มีอายุยืนยาว สร้างประเทศชาติบ้านเมืองให้ปรากฏอยู่เป็น 1 ประเทศในแผนที่โลกที่มีประเทศชาติอื่น ๆ อยู่อีกนับร้อย ๆ ประเทศเช่นทุกวันนี้ได้

☆☆☆☆☆☆

ประทีปทองส่องอีสาน

ไม่น่าเชื่อว่า ในกระแสสังคมโลกของยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงและแข่งขันในทุก ๆ ด้าน อย่างเอาเป็นเอาตายโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจ เช่น ปัจจุบันนี้นั้น จะยังมีคนดีศรีสังคมที่มีการศึกษาสูง เรียนจบปริญญาตรีรัฐศาสตร์เกียรตินิยมอันดับ 2 จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง และเรียนจบปริญญาโทที่คณะศึกษาศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น แม้ปัจจุบันก็ยังใช้เวลาว่างในช่วงวันหยุดเสาร์อาทิตย์ไปศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเรื่องการแพทย์แผนไทยที่สถาบันการแพทย์แผนไทย คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นผู้แสวงหาแลกเปลี่ยนและเรียนรู้จากชีวิตจริงของผู้คน และภูมิปัญญาท้องถิ่นของอีสานต่อเนื่องอย่างไม่รู้จบสิ้นจนกระทั่งถึงปัจจุบัน เป็นผู้มีความทะนงองอาจทวนกระแสสังคมโลกและกระแสเศรษฐกิจยุคปัจจุบันด้วยการปฏิเสธการใช้ชีวิตสะดวกสบาย ประกอบอาชีพการงานอยู่ในเมืองเฉกเช่นผู้เรียนจบปริญญาที่มีความรู้สูงทั้งหลายจะพึงกระทำกัน แต่เขาผู้นี้กลับตัดตัดสินใจทวนกระแสความคิดของคนส่วนใหญ่ออกไปใช้ชีวิตคลุกคลีอยู่กับชาวชนบทภาคอีสานอย่างมีความสุข

อีสานเป็นภูมิภาคที่ได้ชื่อว่ามีพื้นที่แห้งแล้งกันดารมากที่สุด ความอดอยากทุกข์ยากของคนในภูมิภาคนี้มีมากกว่าคนในภาคอื่น ๆ ประชาชนมีปัญหาสารพัดไม่ว่าปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาสังคม และปัญหาด้านสุขภาพ และที่สำคัญที่สุดคือเป็นแผ่นดินที่ไม่ใช่ถิ่นกำเนิดของเขาเอง เขาจะต้องไปศึกษาเรียนรู้ภาษา วัฒนธรรม และวิถีการดำเนินชีวิตเอาเองจากผู้คน แต่เขาก็กล้าตัดสินใจที่จะไปฝังตัวอยู่กับคนอีสาน เขาคิดอย่างไร เขาเป็นใคร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ท่านผู้อ่านคงจะสนใจชีวประวัติของ

เขาแล้วใช้ไหมครับ... เขาผู้นั้นคือคุณยงยุทธ ตรีนุชกร บุคคลผู้ได้ชื่อว่าเป็นประทีปทองส่องอีสาน เป็นภูมิปัญญาสำคัญคนหนึ่งของภาคอีสานนั่นเอง

เกิดท่าฉลอมแต่ไปโตงตั้งที่อีสาน

คุณยงยุทธ ตรีนุชกร เป็นคนท่าฉลอม เกิดที่อำเภอมหาชัย จังหวัดสมุทรสาคร เกิดเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2501 ในครอบครัวชาวประมง เป็นบุตรคนที่ 4 ในจำนวนพี่น้อง 6 คน ของนายมานะ นางบัวงาม ตรีนุชกร ในวัยเด็กเขาเรียนหนังสือระดับชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนประถมศึกษาใกล้บ้าน เมื่อเรียนจบชั้นประถมศึกษาแล้วได้เข้าไปเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาโรงเรียนวัดราชโอรสในกรุงเทพฯ เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาแล้วเดินทางไปสมัครเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาที่คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เรียนจบได้รับปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) (รัฐศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 2 มหาวิทยาลัยรามคำแหง รุ่นที่ 5 (รุ่นตุลาคม 2522) หลังจากเรียนจบการศึกษาระดับปริญญาตรีแล้วตัดสินใจแน่วแน่ว่าจะไม่ทำอาชีพราชการ แต่สนใจจะทำงานพัฒนาชนบทและเรียนรู้อยู่กับผู้คนชนบทในภาคอีสาน ได้รวมคน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับคนอีสานอย่างต่อเนื่องตลอดมา ตั้งแต่จบการศึกษาจากมหาวิทยาลัยออกมาแล้วจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ความสนใจสังคมและวิถีชีวิตชนบท

ในสมัยที่คุณยงยุทธ ตรีนุชกร เรียนระดับอุดมศึกษาอยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหงนั้น คุณยงยุทธเป็นนักศึกษาประเภทที่ไม่ได้มุ่งแต่เรียนรู้เฉพาะด้านวิชาการในชั้นเรียนเพียงเพื่อให้เรียนจบได้รับปริญญาออกไปเร็ว ๆ เท่านั้น แต่คุณยงยุทธเป็นนักกิจกรรมที่มักจะเข้าร่วมกิจกรรมออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทกับเพื่อน ๆ อยู่เนือง ๆ เมื่อได้ออกไปสัมผัสวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ชี้อิสระ บริสุทธิ์ และมีความจริงใจของคนชนบทอีสาน

แล้ว ก็เกิดความประทับใจ เขากล่าวถึงความประทับใจสังคมสภาพอีสานซึ่งเป็นสาเหตุ
จูงใจให้เขาตัดสินใจไปใช้ชีวิตเยี่ยงคนอีสานไว้ตอนหนึ่งดังนี้ : -

“...ช่วงที่ผมเรียนอยู่ที่รามคำแหง มีการออกค่ายไปที่ภาคอีสาน ผมประทับใจสังคมอีสานมาก ดูชีวิตมันเรียบง่าย มันเรียบง่าย และเป็นกันเองมาก ผมได้ไปนอนค้างคืน
กับชาวบ้าน ได้กินข้าว ได้ไปช่วยชาวบ้านเกี่ยวข้าว นอนในกระท้อกลางทุ่งนา และช่วงที่
เข้าไปนั้นเป็นช่วงเดือนหงาย มีความรู้สึกประทับใจที่สุด จึงมีความผูกพันกับคนอีสานสูงมาก
ตั้งใจว่าหลังจากจบการศึกษาแล้วอยากช่วยชาวชนบท เผอิญช่วงที่จบการศึกษานั้น
โรงพยาบาลราชสีไศล จังหวัดศรีสะเกษ ประกาศรับสมัครคนไปทำงานในชนบท เป็นพี่เลี้ยง
เด็กในศูนย์เด็กขาดสารอาหารที่ตำบลบ้านกุง อำเภอราชสีไศล ผมก็อาสาไปอยู่ ตอนนั้น
เป็นช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2522 หลังจากไปอยู่แล้วมันเป็นชีวิตที่สนุก คุ่มค่าที่อยู่ใน
ชนบท ได้ใช้ความสามารถเต็มที่ “...ตอนนั้นองค์กรพัฒนาเอกชนยังเกิดขึ้นไม่มากนัก ที่
มีอยู่ก็มีมูลนิธิบูรณะชนบทของอาจารย์ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ผมยังไม่รู้จักองค์กรพัฒนา
ชนบทภาคเอกชนเลย ในช่วงนั้นมีเพียงความรู้สึกผูกพันและประทับใจกับสังคมอีสาน
อยากออกไปใช้ชีวิตในชนบทอีสาน ไม่มีความคิดทางการเมืองหรืออุดมการณ์อะไรมาก
นัก...”

เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในชนบทอีสาน

เมื่อคุณงยุทธเริ่มหลงเสน่ห์อีสานเมื่อครั้งเอาตัวลงไปสัมผัสคลุกคลีใกล้ชิด
กับชนบทอีสานในช่วงเป็นนักศึกษาออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทแล้ว ก็เริ่มมีประสบการณ์
เกิดการเรียนรู้จากผู้คนในสังคมชนบทแล้วก็ค้นพบความจริงว่า ทฤษฎีความรู้ที่ตนได้เรียนรู้
จากตำราในรั้วมหาวิทยาลัยมานั้น เป็นเพียงความรู้เชิงหลักการและทฤษฎีที่บางครั้งยัง
ห่างไกลกับวิถีชีวิต และความเป็นอยู่ที่แท้จริงของชนบทอีสานมาก ชนบทอีสานยังมีสิ่งทำ
ทลายให้เขาต้องศึกษาเรียนรู้อีกมาก อย่างไม่รู้จักจบสิ้นในทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นด้าน
สังคม ด้านศาสนา ด้านศิลปะ ด้านวัฒนธรรม ด้านความเชื่อ ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี
ด้านการรักษาสุขภาพอนามัย และการดำรงชีวิตเพื่อความอยู่รอดของคนในสังคม

ด้วยสำนักในบุญคุณที่ตนเองได้มีโอกาสเรียนรู้สูงกว่าผู้อื่น เขาจึงต้องการตอบแทนคุณบ้านเมืองโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นพื้นดินถิ่นกำเนิดของตนเองหรือไม่ นับได้ว่าเป็นผู้มีจิตเป็นสาธารณะโดยแท้ ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากมุมมองที่ตระหนักในคุณค่า ความเป็นมนุษย์ และสิทธิที่ทัดเทียมกันของพลเมืองไทยทุกคน ทุกภูมิภาคที่ควรจะได้รับไม่ว่าในฐานะของคนเมืองหรือคนชนบท โดยมีได้ถือตัวว่าตนเองมีความรู้สูงกว่าผู้อื่น ตรงกันข้ามกลับมีมุมมองที่แตกต่างว่า การลงไปคลุกคลีช่วยเหลือทำงานร่วมกับคนชนบทอย่างใกล้ชิดนั้น เป็นโอกาสดีที่จะได้ศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชนบทผู้ยากไร้ และหาทางร่วมมือกันช่วยเหลือเขาเหล่านั้นแก้ปัญหาให้ลุล่วงไปได้ ซึ่งเป็นประสบการณ์และการเรียนรู้ที่หาได้ยากยิ่งในตำรา แต่จะต้องเอาตนเองเข้าไปฝังตัวคลุกคลีร่วมทุกข์ร่วมสุข โดยการรวมคน ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมินผล ร่วมสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นโดยไม่คิดว่าฝ่ายใดมีความรู้เหนือฝ่ายใด ทั้งนี้ เพราะยังมีตำนานเรื่องราวและความรู้อีกมากที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นให้ลุล่วงต่อ ๆ ไปอีกมาก คุณค่าที่เกิดจากการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับคนชนบท ทำให้ได้รับประสบการณ์ตรง กับปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันของชาวบ้าน เช่น การไปร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมทุกข์ร่วมสุขกับภูมิปัญญาพื้นบ้านสาขาต่าง ๆ ประกอบกับพื้นฐานความรู้เดิมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาจากมหาวิทยาลัยเป็นทุนเดิมดังกล่าวแล้วได้สังเคราะห์กันได้ ผ่านการวิเคราะห์ สังเคราะห์ จนกระทั่งตกผลึกกลายเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นใหม่ได้อย่างไม่รู้จบสิ้น ตลอดช่วงชีวิตของคนเรา

ดังนั้น เมื่อจบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยรามคำแหงแล้ว ก็ถูกเสน่ห์ของชนบทอีสานดึงดูดให้เขาตัดสินใจอย่างเด็ดเดี่ยวที่จะไปทำงาน และเรียนรู้กับคนอีสาน โดยปฏิเสธการไปสอบสัมภาษณ์คัดเลือกเข้าเป็นปลัดอำเภอเอาดื้อ ๆ ทั้ง ๆ ที่สอบข้อเขียนได้แล้ว สร้างความงุนงงและผิดหวังให้กับพ่อแม่ พี่น้องในครอบครัวเป็นอย่างมากในช่วงเวลานั้น**จบรัฐศาสตร์แต่ไปทำงานเป็นพี่เลี้ยงเด็กเล็ก**

คุณยงยุทธเริ่มชีวิตการทำงานครั้งแรกอย่างเป็นทางการเป็นกิจลักษณะหลังจบปริญญาตรี โดยไปทำงานเป็นผู้จัดการศูนย์เด็กขาดสารอาหาร ซึ่งเป็นงานใหม่ที่ท้าทายและก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ที่ไม่เคยมีพื้นฐานความรู้มาก่อน คุณยงยุทธ เล่าถึงประสบการณ์ในช่วงชีวิตนั้นไว้ว่า “...ตอนนั้นเขาให้ทำงานเป็นพี่เลี้ยงเด็ก เขาเรียกว่าเป็นผู้จัดการศูนย์เด็กเล็ก คือทางโรงพยาบาลราชวิถีมีความหวังดีอยากจะแก้ปัญหาเด็กขาดสารอาหารในหมู่บ้าน โดยสำรวจวิจัยดูแล้วว่าบ้านทุ่งมีเด็กขาดสารอาหารในระดับ 3 มาก คุณหมอชัยในช่วงนั้นเป็นผู้อำนวยการโรงพยาบาลก็เลยติดต่อไปยังมูลนิธิแห่งหนึ่งของเยอรมัน ขอบทุนมาจำนวนหนึ่งมาก่อสร้างที่ทำการศูนย์ฯ และชาวบ้านก็บริจาคที่ให้ หลังจากนั้นก็หาคนไปทำหน้าที่เป็นผู้จัดการศูนย์ฯ ผมก็อาสาสมัครไปทำหน้าที่นี้ เอาเด็กมาเลี้ยง โดยทางโรงพยาบาลจะมีค่าอาหารให้ มีนมถั่วเหลืองให้ มีการเล่นเกมส์ ให้เด็กนอนตอนกลางวันด้วย ทำมาได้ 2 ปีครึ่ง ก็เริ่มสรุปได้ว่าการแก้ปัญหาในลักษณะอย่างนี้เป็น การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ เพราะเด็กน้ำหนักตัวเพิ่มขึ้นก็จริงแต่ก็เฉพาะในช่วงฤดูฝน พอเข้าฤดูแล้งน้ำหนักก็จะลดลงอีก ซึ่งเป็นไปตามสภาพฤดูกาลทางอาหารที่มีอยู่ในหมู่บ้าน จึงรู้สึกว่าการนี้มันต้องขยายเข้าไปสู่หมู่บ้านด้วย ถ้าจะทำให้เด็กไม่ขาดสารอาหารมันต้องเป็นโครงการอาหาร 3 มื้อ ไม่ใช่อาหารมื้อเดียว ก็เลยรู้สึกว่าจะต้องทำงานพัฒนาชนบทกับชาวบ้านด้วย

ในช่วงนั้นผมพยายามรวมกลุ่มคนหนุ่มสาว ซึ่งเป็นลักษณะของการผลักดันจากคนข้างนอกที่มีความหวังดีว่าอยากจะให้เขาผลิตอาหารมาป้อนศูนย์เพื่อจะเลี้ยงเด็กด้วยความหวังดีแต่ขาดประสบการณ์ในเชิงความเข้าใจชาวบ้าน ทำให้กลุ่มล้มเหลวและเกิดการแตกแยก ก็ด้วยความไม่เข้าใจรายละเอียดในชีวิตของเขา เช่น การนัดแนะในช่วงการปลูกหอม ในช่วงฤดูหนาวซึ่งเป็นช่วงที่เขาทำนา นัดแนะในช่วงที่เขาต้องลงไปเก็บเกี่ยวข้าว เรานัดให้เขามารดน้ำผัก มันก็เกิดขัดแย้งกับวิถีชีวิตของเขา ซึ่งเป็นรายละเอียดที่คนข้างนอกอย่างเราไม่เข้าใจ เพราะวางเป้าหมายที่ผลของงานที่ทำ ที่เราต้องการ แต่เราไม่ได้เอาวิถีชีวิตของชาวบ้านมาเป็นตัวประกอบของกิจกรรมที่เราอยากให้บรรลุผล ทำให้เกิดความรู้สึกว่าคนนี้มาคนนี้ไม่มา จากสาเหตุเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไปถึงเรื่องอื่น ประกอบกับ

เรื่องเทคนิคการปลูก ผมก็ไม่ใช้เกษตรกร หรือชาวนาโดยกำเนิด ผมก็พยายามไปศึกษาวิธีปลูก พยายามหาสูตรสำเร็จของมันว่าเขาปลูกหอมอย่างไร ใช้คน ใช้ปุ๋ยอย่างไร ก็พยายามมาทำตาม แต่ความเป็นจริงแล้วมันไม่ใช่ง่ายอย่างนั้น มันมีเทคนิคอีกเยอะ เช่น สภาพดินใหม่ ๆ เมื่อรดน้ำลงไป หน้าดินมันจะแข็ง เพราะว่าดินมันเสียมานาน แค่นี้ก็ทำให้การแก้ปัญหาของเราแทบจะตันแล้ว จะทำอย่างไรถึงจะให้น้ำไหลลงข้างล่าง ก็เป็นปัญหาใหญ่สำหรับเรา ทีนี้ชาวบ้านที่เขาร่วมกับเราพวกคนหนุ่มสาว เขาก็เกรงใจเราในฐานะที่เราเข้าไปช่วยแก้ปัญหาให้เขา เขาเรียกเราว่าอาจารย์หรือหัวหน้า ซึ่งทำให้เราหลงตัวอยู่เหมือนกันในตอนนั้น ชาวบ้านเขาก็รู้ว่าเราพลาด แต่เขาก็ไม่แนะนำ อยากให้เราพิสูจน์ด้วยตัวเราเอง พอทำไป ทำมา ก็กิจการที่ทำก็ล้มเหลว ในช่วงนั้นเริ่มท้อ ขณะที่ตัวเราบอกว่าเราเรียนจบถึงระดับปริญญาตรีมาแล้วแก้ปัญหาชีวิตชาวบ้านเล็ก ๆ น้อย ๆ ยังแก้ไม่ได้เลย แล้วมันจะมีคุณค่าอะไร รู้สึกท้อใจพอสมควร ก็ออกจากที่นั่นมา มาพักอยู่ช่วงหนึ่ง...”

ความสนใจด้านการพัฒนาชนบท

คุณงยุทธ เปรียบเทียบการทำงานช่วงเริ่มต้นกับการทำงานในระยะหลัง ๆ ของเขาไว้ว่า

“...วิธีทำงานปัจจุบันบทบาทของเราจะเปลี่ยนไปจากเดิมเมื่อเริ่มต้น แต่ก่อนเราจะทำงานแบบเป็นเจ้าของมัน แต่ปัจจุบันเราจะเป็นแค่ผู้ประสาน เราก็เหมือนกับคนเขียนบทละคร หรือผู้กำกับที่จะเอาความสามารถของชาวบ้านแต่ละคน เอาศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่มาประกอบกันเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาเอาตัวนั้นมาใส่ตัวนี้ให้เป็นเรื่องราวที่เราต้องการ จึงต้องอาศัยความเข้าใจชาวบ้านสูงมาก...”

เมื่อคุณงยุทธ ออกจากราชสีไศลแล้ว ก็ไปเริ่มงานด้านพัฒนาชนบทต่อไปใน **โครงการบริการชุมชนของโครงการปฏิรูปเพื่อการเกษตร** จากคำบอกเล่าของคุณงยุทธเองถึงประสบการณ์ชีวิตในช่วงนี้ดังนี้

“...ตอนที่ผมออกจากราชสีไศลมาก็ไปหาคน ๆ หนึ่ง ชื่อพี่บำรุง บุญปัญญา พี่แกก็ช่วยเหลือ ช่วยคุย ช่วยคิดกันว่าจะทำอย่างไรต่อไป แล้วก็ให้กำลังใจเราด้วย อยากจะให้เราทำงานต่อ เพราะช่วงนั้นคิดว่าเป็นช่วงบุกเบิกขององค์กร NGO ด้วย พี่บำรุงก็ช่วยให้มีงานทำขึ้นมาใน**โครงการปฏิรูปเพื่อการเกษตร** ลักษณะงานในตอนนั้นคือประสานงานกับนักพัฒนาในภาคอีสาน คือ หลังออกจากราชสีไศลแล้ว ในช่วงครึ่งปีของปี พ.ศ. 2534 เริ่มเกิดโครงการอาสาสมัครเพื่อสังคมของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีอาสาสมัครรุ่นใหม่ ๆ เกิดขึ้น ผมอยู่ในฐานะคนทำงานมาก่อน ก็ช่วยประสานงานให้ โดยพยายามให้นักพัฒนาในภาคอีสานรวมตัวกัน เกิดการแลกเปลี่ยนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำเรื่องนี้อยู่เกือบ 2 ปี ช่วงที่ทำอยู่นี้เป็นช่วงปีที่เกิดฝนแล้งและน้ำท่วมพร้อมกันในภาคอีสาน คือแล้งในช่วงต้นฤดูพายุ ๆ ฤดูฝนมันมาหนัก น้ำท่วม ก็เลยคิดว่าตัวเองก็ประสานงานอยู่ในภาคอีสาน ทำอย่างไรจะช่วยเหลือคนในภาคอีสานได้ จึงคิด**ทำเรื่องผ้าป่าข้าวขึ้น โดยระดมเงินทุนจากพรรคพวกในกรุงเทพฯ มาซื้อข้าว ทอดผ้าป่าข้าว แล้วก็ให้ชาวบ้านไปทำเป็นธนาคารข้าว** ตอนนั้นทำอยู่ใน 5 จังหวัด ประมาณ 6 ชุมชน ได้ข้าวโดยเฉลี่ยประมาณชุมชนละ 3 - 4 เกวียน ก่อนที่จะลงธนาคารข้าวตอนนั้นมีเป้าหมายว่านอกจากที่ระดมทุนมาแล้วนี้ ก็อยากจะเชื่อมคนที่เป็นผู้บริจาคกับชาวบ้านให้ไปมาหาสู่กัน เกิดการแลกเปลี่ยนกัน พยายามจัดคณะผ้าป่าจากกรุงเทพฯ ต่างคนต่างจัดแต่ว่านัดหมายกัน โดยเฉพาะผู้บริจาคก็ได้มาเยี่ยมคนในชุมชน เกิดการแลกเปลี่ยนพูดคุยกัน ไม่ใช่เป็นผ้าป่าในลักษณะที่มีงาน มีหนัง มีเหล้า แต่เป็นผ้าป่าที่เน้นการพูดคุยเรื่องชีวิต เรื่องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันว่า ชีวิตคนเมืองเป็นอย่างไร ชีวิตบ้านนอกเป็นอย่างไร หลังจากได้ข้าวแล้วชาวบ้านก็ไปบริหารกันเอง โดยให้ชาวบ้านยืมไป 10 แล้วเอาคืนมา 12 ขณะนี้หลายที่เท่าที่ผมตามอยู่ในปัจจุบันข้าวมันล้นฉางแล้ว จากข้าวที่เริ่มทำไปเมื่อปี พ.ศ. 2525 ตอนนี้นันแปรรูปไปเป็นอย่างอื่นไปหมดแล้วเช่น แบ่งขาย

ข้าวแล้วไปซื้อวัว ซื้อควายให้ชาวบ้านเลี้ยง ขายข้าวไปทำกิจกรรมในโรงเรียน แต่ธนาคาร
ข้าวมันก็ยังคงอยู่ ถ้าข้าวเหลือปริมาณมากก็ขาย เพื่อจะเอาเงินไปหมุน....”

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับผ้าป่าข้าว ธนาคารข้าว นั้น คุณนงนุช เล่าว่าที่จริง
ผ้าป่าข้าว ธนาคารข้าว ก่อนหน้าที่จะไปริเริ่มทำนั้น “...มันก็พอมีต้นเค้าอยู่บ้างแล้ว แต่
ธนาคารในรูปแบบลักษณะนี้มันยังไม่ค่อยแพร่หลายในภาคอีสาน ธนาคารข้าวในภาคอีสานมัน
ประยุกต์มาจากเรื่องบุญคุ้มข้าวใหญ่ ซึ่งเป็นบุญที่ชาวอีสานทำกันหลังฤดูเก็บเกี่ยว
ในช่วงเดือน 3 ขึ้น 3 ค่ำ ชาวอีสานถือว่าเป็นวันที่ฟ้าเปิดประตูน้ำ เขาจะดูว่าใน
วันนี้ของทุกปีจะมีเสียงฟ้าร้อง แล้วจะร้องในทิศที่ไม่เหมือนกัน บางปีก็มีคำทำนาย
ของเขาว่าปีนี้ถ้าร้องในทิศตะวันออกฝนฟ้าจะเป็นอย่างไร ซึ่งวันนี้ของทุกปีเขาจะเปิด
ปากร้อง หมายถึงว่าเขาจะเอาข้าวไปทำบุญเสียก่อน ก่อนจะไปทำทานให้วัด พอหลังจาก
นี้จึงจะขายข้าวได้นี้ว่าตามประเพณีเดิม ทุกวันนี้ไม่ได้เป็นอย่างนี้แล้ว แต่ก็ยังพอมีการทำ
อย่างนี้อยู่บ้างกล่าวคือ เมื่อเอาข้าวไปให้วัดแล้ว พระก็จะรวมข้าวแล้วเอาไปขาย ได้เงิน
มากก็มาสร้างโบสถ์ สร้างศาลา สร้างอะไรต่าง ๆ หรือบางวัดก็เก็บไว้ถ้าไม่มีความจำเป็น
ก็ให้ชาวบ้านยืม ผมก็เอาความคิดตรงนี้ได้จากชาวบ้านมาประยุกต์ทำเป็นผ้าป่าข้าว
ขึ้นมา แล้วก็ทำเป็นธนาคารข้าว.....ปัจจุบันหมู่บ้านดังกล่าวนี้ไม่ได้อยู่ในพื้นที่ของเนอร์เด
ป (NERDEP) โครงการพัฒนาชนบทอีสาน (North East Rural Development Program)
ซึ่งเป็นโครงการที่ผมรับผิดชอบ แต่เราก็เข้าไปพบปะเยี่ยมเยียนไปมาหาสู่กันอยู่
เขาก็ยังทำกิจกรรมตรงนี้ต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา ที่หลัก ๆ ก็เช่นที่ลำปลายมาศ ชุมพวง
เมืองพล และที่เขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์....”

ได้เครือข่ายพันธมิตรเรียนรู้วิถีชีวิตชาวบ้าน

เมื่อทำงานโครงการปฏิรูปเพื่อการเกษตรอยู่ระยะหนึ่ง คุณนงนุชก็ได้
เครือข่ายพันธมิตรที่ทำงานพัฒนาชนบทด้วยกัน คือ คุณอภิชาติ ทองอยู่ เขากล่าวถึง
การทำงานช่วงนั้นว่า “...ช่วงนั้นคุณอภิชาติ ได้มาเปิดโครงการอยู่ที่จังหวัดขอนแก่น คือ
โครงการพัฒนาชนบทอีสาน 1 และองค์กรอนุเคราะห์เด็กนอกรวยก็มาเปิดพื้นที่อยู่ที่อำเภอ

บ้านฝาง อำเภอหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ผมก็ประสานงานกับเขาด้วย ผมรู้สึกที่แนวทางหลายอย่างไปด้วยกันได้ เพราะช่วงนั้นความคิดการพัฒนาเรื่องวัฒนธรรมมันเริ่มเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา ได้คิดถึงเรื่องการวิเคราะห์ชุมชนแบบวัฒนธรรมคือมองชาวบ้านในเชิงที่เป็นตัวชาวบ้าน ว่าชาวบ้านมีวิถีชีวิตอย่างไร มีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร วิธีคิดของเขาเป็นอย่างไร ระบบสังคมของเขาเป็นอย่างไร ซึ่งแต่ก่อนสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไม่ค่อยมีคนสนใจเท่าไรนัก โดยเฉพาะคนข้างนอกที่เป็นนักพัฒนา หรือราชการที่เข้าไปเกี่ยวข้องในสังคมอีสาน มักไม่ค่อยคำนึงถึงคุณค่าดั้งเดิมหรือคุณค่าที่เขามีอยู่ในแง่มุมต่าง ๆ คุณอภิชาติก็พยายามศึกษาตรงนี้ ผมทำเรื่องผ้าป่าข้าวก็รู้ว่าความคิดหลายอย่างตรงกัน แล้วบุคลิกหลายอย่าง การทำงานหลายอย่างเข้ากันได้ก็เลยรู้สึกว่าน่าจะร่วมงานกัน

หลังจากที่คุณอภิชาติเปิดโครงการอยู่ที่จังหวัดขอนแก่นได้ระยะหนึ่งก็ไปเปิดงานที่อำเภอพล เป็นโครงการพัฒนาชนบทอีสาน 2 คุณอภิชาติไปเป็นผู้อำนวยการที่นั่น ผมก็เลยลาออกจากโครงการบริการชุมชนของโครงการปฏิบัติการเกษตรมาอยู่กับคุณอภิชาติ ตอนนั้นยังสังกัดกับกองส่งเสริมการเกษตรที่เมืองพลได้ 7 - 8 ปี ที่เราเลือกลงโครงการที่อำเภอเมืองพล จังหวัดขอนแก่น ก็เพราะว่าเราประสานงานกับทางราชการ พื้นที่บริเวณอำเภอเมืองพล แวงน้อย แวงใหญ่ ชนบทเป็นพื้นที่อับฝนเมื่อฝนตกในภาคอีสานบริเวณนั้นจะได้รับฝนน้อยที่สุด คือได้รับฝนช้ากว่าเขา เพราะฉะนั้นที่บริเวณอำเภอนั้น ๆ จะทำนาได้ 3 ปีต่อครั้ง เพราะมีปัญหาเรื่องความแห้งแล้งมาก ช่วงที่เราลงไปทำงานนั้นหนทางยังทุรกันดารอยู่ ถนนหนทาง ไฟฟ้า ก็ยังไม่มีรู้สึกว่ามันเป็นพื้นที่ค่อนข้างจะทำหาย ในขณะที่สังคมที่นั่นค่อนข้างจะวุ่นวายพอสมควร มีทั้งโจรขโมย ผู้ร้าย หลายพื้นที่ในช่วงฤดูแล้งจะมีการขโมยควายกันเกือบทุกเดือน คนในชุมชนก็ออกไปทำมาหากินในกรุงเทพฯ บ้าง ที่อื่นบ้าง เล่นการพนันกันบ้าง ทางโครงการได้เริ่มงานในพื้นที่ตำบลหนึ่งของอำเภอแวงน้อยคือ ตำบลก้านเหลือง ที่บ้านโสกน้ำขาวกับบ้านตลาด เรามีทีมทำงานอยู่แค่ 4 - 5 คน ตอนนั้น จึงลงไปเริ่มงานได้ 2 พื้นที่ ช่วงแรกไปศึกษาชุมชนอยู่ 2 - 3 เดือน ไปอยู่กับชาวบ้าน คลุกคลีกับชาวบ้าน ค่อนข้างจะต่อสู้อยู่

หนักพอสมควร เพราะช่วงแรก ๆ ที่เราเข้าไป ชาวบ้านเขาไม่รู้ว่าพวกเราเป็นใครมาจากไหน ชาวบ้านเขาคิดว่าพวกเรากับข้าราชการก็คล้าย ๆ กัน

จุดมุ่งหมายของโครงการนี้คือต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กๆ โดยผ่านกระบวนการพัฒนาชุมชน เพราะเรามองว่าปัญหาของเด็กๆ ทั่วไปไม่รวมกรณีเฉพาะบางรายที่ผิดปกติ เช่น แขนขาไม่ดี ตาบอด ถ้าพัฒนาให้เด็กดีขึ้น เราจะต้องทำสภาพครอบครัวให้ดีขึ้น ให้ครอบครัวมีอาหารการกินครบ 3 มื้อ อย่างน้อยก็มีอยู่มีกินขึ้นมา นั่นคือประเด็นสำคัญ และจะมีผลกระทบตามมาถึงเด็กโดยตรง เราพยายามทำงานกับชุมชนให้ชุมชนมีอาหารการกิน ช่วงแรก ๆ ที่ไปก็เน้นเรื่องปัจจัยสี่ ใช้กระบวนการหลอมให้ชาวบ้านมีความคิดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยใช้วิธีการคุยกัน และการวิเคราะห์ชุมชน....”

เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ ศึกษาชุมชนจากการลงมือปฏิบัติจริง

คุณยงยุทธ ได้สะท้อนภาพความรู้สึกรู้สึกคิด และความเข้าใจของชาวบ้านที่มีต่อข้าราชการหรือแม่คนจากองค์กรเอกชนที่ลงไปพัฒนาชนบทว่า “...ชาวบ้านเขาเข้าใจว่าเราไปพัฒนาคือเราจะเอาอะไรไปให้เขา เช่น มีงบประมาณอะไร เเท่าไร เขาไม่รู้ว่าสิ่งที่เขาดำเนินชีวิตอยู่คือการพัฒนาตัวของเขาเอง แล้วมันมีค่ามากด้วย คือตัวเขาเองที่จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนได้ สิ่งเหล่านี้คือการพัฒนาที่แท้จริง เราก็พยายามที่จะทำให้เขาเข้าใจความคิดการพัฒนาด้วยตัวของเขา แล้วก็ให้เขาเชื่อมั่นในตัวเองว่า สิ่งที่เขาทำนั่นแหละคือการพัฒนา คนข้างนอกที่เข้ามานี้เป็นเพียงแค่ตัวเสริมเล็ก ๆ น้อย ๆ เท่านั้น สิ่งที่ใช้มากที่สุดในช่วงแรก ๆ ที่เข้าไปทำงานเรียกว่า การ “โส” ภาคอีสานโสคือการเสวนาระหว่างเรากับชาวบ้านคุยกันถึงเรื่องต่าง ๆ วิธีการคุยก็คือวิเคราะห์ชุมชนว่าอดีตเป็นอย่างไร พยายามจะให้เขาเล่าเรื่องโดยจะใช้เวลาในช่วงกลางคืนมาคุยกัน มีชาวบ้านมาคุยที่ศาลากลางบ้านบ้าง หรือนัดแนะไปตามบ้านของคนใดคนหนึ่ง ในชุมชนบ้าง เราพยายามซักถามว่าเมื่อสมัยพ่อใหญ่เป็นเด็กนี่หมู่บ้านเราเป็นอย่างไร เขาก็จะเล่าถึงเรื่องป่าไม้ วิธีการทำนาและวิธีเล่นที่เขาได้เรียนรู้มาจากบ้านจากวัด ฯลฯ

มันค่อย ๆ ได้ภาพของอดีตกลับคืนมา เราก็พยายามบันทึกเรื่องราวที่คุยกันไว้ มีการคุยกัน
อย่างนี้ค่อนข้างบ่อย

จนถึงจุดหนึ่งเราเริ่มมีคำถามย้อนคืนกลับไปว่า แล้วชีวิตอย่างเก่ากับชีวิต
ปัจจุบันอย่างไหนจะมีความสุขมากกว่ากัน แบบไหนที่เราารู้สึกว่ามันเป็นอิสระมากกว่ากัน
อะไรที่ทำให้เรามีความรู้สึก มีความเป็นพี่เป็นน้องมากกว่ากัน แต่กว่าจะถึงจุดนี้ได้มันก็
ต้องมีการวิเคราะห์ที่ค่อนข้างจะละเอียดเช่นว่า แต่ก่อนนี้ไม่ได้ทำมันสำเร็จกับเดี๋ยวนี
ทำมันสำเร็จสภาพชีวิตต่างกันอย่างไร ตอนนี้นั้นก็ต้องลงรายละเอียดว่ามันสำเร็จ
ต้องทำอะไรบ้าง อย่างเช่น เขาต้องไปถางป่าออกเพื่อปลูกมันสำเร็จ อะไรมันเกิด
ขึ้นกับพื้นที่ของเขา พื้นที่มีลักษณะเป็นหุบเขา เป็นเนิน เป็นคลื่น แต่ก่อนมีลำห้วยมีน้ำ
ไหลผ่านเกือบทุกหมู่บ้าน คนโบราณหรือคนอีสานเมื่อจะหาที่อยู่สร้างบ้าน จะต้องเป็นที่
เนินที่มีลำห้วย หรือมีสระ มีป่าเป็นองค์ประกอบของการสร้างบ้านของคนอีสาน แต่เมื่อ
ปลูกมันสำเร็จหน้าดินก็ไหลเทลง ทำให้ลำห้วยมันตื้นเขิน ความแห้งแล้งก็ค่อย ๆ เกิด
ขึ้น เราก็ค่อย ๆ เจาะประเด็นพวกนี้ทีละประเด็นว่า เวลาเราปลูกมันสำเร็จเราต้องจ้าง
ทำอะไรบ้าง วิธีชีวิตมันเปลี่ยนไปอย่างไร เขาจะต้องตื่นแต่เช้าขึ้นใหม่ เขาจะต้องมีทุนที่จะ
ใช้จ่ายจ้างคนไปเกี่ยวหญ้า เพราะวาระบบการปลูกมันสำเร็จมันถูกระบบการตลาด
ของตลาดโลกเข้ามาครอบคลุมอีกชั้นหนึ่ง ชาวบ้านต้องกู้เงินมาปลูกให้ทันระยะตรงนี้
ในระยะที่มันสำเร็จจะขึ้นราคา ถ้าไม่ทันราคาคุณตกนะ ทุกคนจะต้องทุ่มเทกับการลง
ทุนจ้างแรงงานการใช้ระบบลงแขกก็ไม่มี เพราะทุกคนมีไร่มันสำเร็จกันหมด ทำให้ชีวิต
เริ่มแข่งขันหลายอย่างประเพณีพื้นบ้านที่ดีงาม เช่นหลังเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จ จะมีบุญ
ประเพณีหลายอย่างก็เริ่มจะไม่มี คนชนบทเริ่มไม่ไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน เพราะวาระบบ
การทำงานเข้ามาบังคับ....”

กระบวนการพัฒนาความคิดเริ่มต้นด้วยการพูดคุยและซักถาม

“...ผมพยายามเจาะข้อมูลตรงนี้คือคุยกับเขาก่อนเพื่อให้ได้ข้อมูล เสร็จแล้ว
เราก็มาตั้งปัญหาย้อนกลับไปให้เขา ให้เขาเปรียบเทียบว่าอะไรที่เป็นความสุขมากกว่ากัน

เขาบอกว่าทุกวันนี้มันทุกข์ แต่ถ้าไม่ทำมันก็แก้ปัญหาไม่ได้ เช่นปีนี้ปลูกมันสำปะหลัง 5 ไร่ ยังขายได้แค่นี้ แต่ถ้าจะให้ลดลงมาทำอย่างอื่นจะทำอะไร หนี้สินก็มีอยู่ ความแห้งแล้งก็มีอยู่ เพราะฉะนั้นต้องบุกเบิกเนื้อที่การเพาะปลูกมากขึ้น เพื่อจะให้มันมีผลผลิตมากขึ้น ซึ่งบางคนก็ทำได้ ถ้าปีไหนสอดคล้องกับสภาวะทางการตลาด ก็ทำให้คนนั้นมีอยู่มีกินขึ้นมา แต่ว่าเป็นภาวะชั่วคราว ไม่ใช่ภาวะถาวรแบบอดีต พยายามให้เขาคิดว่าภาวะที่เป็นอยู่เนี่ยมันมีสาเหตุจากตัวเขาด้วย จากข้างนอกด้วย มันเกิดจากกลไกอะไรต่าง ๆ มาบังคับเขา แต่จุดที่เขาจะรู้สึกมาก ว่าสิ่งที่เป็นอยู่นั้นเกิดจากตัวของเขาเองที่หลงทางไป การคุยกับชาวบ้านต้องทำให้เกิดความรู้สึกนี้เกิดขึ้น ต้องปรับปรุงตัวเอง ไม่ใช่เกิดจากความรู้สึกที่จะไปโทษข้างนอก หรือไปแก้ไขข้างนอก ซึ่งผมถือว่าไม่ใช่หลักที่จะแก้ปัญหาได้ดีในเบื้องต้นจริง ๆ แล้วปัญหามันเกิดจากระบบหลายอย่างเกิดจากข้างนอก แต่ก็ต้องยอมรับว่าแนวทางที่เราเป็นมา ชีวิตเราได้พลาดไปจริง เพราะฉะนั้นทำอย่างไรจะให้ชาวบ้านทบทวนและปรับปรุงการดำเนินชีวิตให้เข้มแข็ง มีฐานะการพออยู่พอกินระดับหนึ่งก่อน แล้วถ้าจะแก้ไขปัญหากายนอกต่อไปก็ น่าจะแก้ไขได้โดยอาศัยระบบของกลุ่มและระบบอะไร ๆ ที่จะเกิดขึ้น เพราะว่าปัญหากายนอก เป็นปัญหาที่ซับซ้อนต้องอาศัยพลังอำนาจของตัวเองในการคิดวิเคราะห์มาก แต่ปัญหาเรื่องปัจจัย 4 ในครอบครัวนั้นต้องสู้เพื่อให้ตัวเองอยู่ได้ก่อน จึงจะมีพลังไปต่อสู้ปัญหาที่ซับซ้อนขึ้น ทุกวันนี้เรามองปัญหาไกลตัว ในขณะที่เราต่อสู้แล้วห้องหิวอยู่มันก็ปัญหาอย่างหนึ่งด้วยเหมือนกัน...”

จากโครงการพัฒนาท้องถิ่นโยงความสนใจสู่วิถีวัฒนธรรมชาวบ้าน

เมื่อคุณยงยุทธ เข้าสู่กระบวนการพัฒนาท้องถิ่นในชนบท โดยลงไปคลุกคลีอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของผู้คนชนบทในอีสานแล้วก็เริ่มมีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิต และปัญหาของคนอีสานลึกลงมากยิ่งขึ้น แต่คนอย่างคุณยงยุทธ เป็นคนที่ศึกษาเรียนรู้อะไรเร็ว เกาะติดปัญหาไม่ปล่อยวาง ถ้าสิ่งที่เขาศึกษาและสนใจนั้นเกี่ยวพันโยงโยไปถึงเรื่องใด เขาก็จะเอาตัวเข้าไปศึกษาเรียนรู้เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแท้จริง โดยพยายามนำคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้านซึ่งเป็นของดีมีคุณค่าของคนภาคอีสานมาใช้ให้เกิดประโยชน์

ในการพัฒนาชนบทอีสานด้วย คุณนงยุทธได้เล่าถึงความสนใจเรื่องระบบเครือข่าย และ วัฒนธรรมของคนอีสานไว้ตอนหนึ่งว่า....

“...ตั้งแต่ช่วงที่อยู่ราชภัฏไคล ชุมชนที่ผมไปอยู่เป็นชุมชนพวกเยอ ซึ่งไม่ได้พูด ภาษาอีสาน ไม่ได้พูดภาษาเขมร ไม่ได้พูดภาษาส่วย ในจังหวัดศรีสะเกษมีอยู่ประมาณ 10 - 20 หมู่บ้านเท่านั้น อพยพมาจากเวียงจันทน์เมื่อหลายร้อยปีแล้ว แต่เขายังรักษา วัฒนธรรมเรื่องการพูดอยู่ เขานับถือเรื่องผี ผมไปอาศัยอยู่กับหลวงพ่อที่วัด ผมก็ไม่ได้ไป ครอบคือไม่ได้เอาตัวผมไปมอบให้กับผีปู่ตารักษา วันหนึ่งผมมีอาการปวดท้องมากไปโรง พยาบาลก็รักษาไม่หาย ก็มีเฒ่าจ่าบอกว่าผมยังไม่ได้ครอบกับผี ผีเลยมาทำผมจึงเอาตัว ผมไปครอบ พออีกวันรุ่งขึ้นผมรู้สึกที่ดีขึ้น แต่ผมก็ไม่เชื่อ ผมบอกว่าไม่ใช่เพราะผีหรอก อาจจะเป็นอาการที่ค่อยๆทุเลาลงจากยาที่โรงพยาบาลให้ผมกินก็ได้ แต่ก็รู้สึกว่ามันก็มี อะไร ๆ อยู่ พอมาช่วงที่ผมทำเรื่องผ้าป่าข้าว จนกระทั่งมาอยู่ที่บ้านโคกน้ำขาว อำเภอแวง น้อย จังหวัดขอนแก่น ความสนใจเหล่านี้ก็มีมาต่อเนื่อง มันค่อย ๆ สะสมมา ที่บ้านโคก น้ำขาวผมคลุกคลีอยู่กับชาวบ้าน เผอิญมันมีเรื่องผีฟ้าอยู่ที่บ้านหนองสองห้อง มีแม่ใหญ่ ไม่เป็นต้นตระกูลของผีฟ้า เป็นคนหนึ่งที่สืบสายตระกูลเรื่องผีฟ้ามา ถึงเวลาลงปวง* จะมี ชาวบ้านที่เป็นสานุศิษย์ของท่านมาลงปวงกันปีละ 2 ครั้ง ก่อนเข้าพรรษาและออก พรรษา ปีหนึ่ง ๆ มีคนมา 200 - 300 คน ได้มาพื่อน มารำ ต่างคนต่างเอาอาหารมา กินมาอยู่กันวันหนึ่งกับคืนหนึ่ง มีการทำนายชะตาชีวิต มีการทำนายฤดูฟ้าฝน ผมรู้สึกว่า ตรงนี้มันมีความหมายอะไรบางอย่างที่ซ่อนอยู่ข้างใน เพราะการเข้าไปเป็นสานุศิษย์ของผี ฟ้า มันมีกฎเกณฑ์บางอย่างที่ต้องปฏิบัติ เช่น ลูกสาวจะแต่งงานก็ต้องไปขออนุญาต ดู ว่าวันเดือนปีดีหรือไม่ดี เวลาเราเจ็บป่วยเขาก็จะมารักษา จึงเหมือนกับเรามีหมอประจำตัว รักษาเรา ผีฟ้านี้จะรักษาอาการทางจิต เรื่องจิตใจที่ผิดปกติ จิตใจที่แปรปรวนไปแล้ว แสดงออกมาทางกายในรูปของผีเข้าบ้าง พฤติกรรมที่ผิดปกติบ้าง เพราะฉะนั้นการที่จะ เป็นสานุศิษย์ของผีฟ้าจึงหมายถึงจะต้องมอบชีวิตของเรา วิญญาณของเรา ให้ผีฟ้าดูแล ก็เหมือนคนสมัยใหม่ที่มีหมอเก่ง ๆ ประจำตัว ผมรู้สึกว่ามันมีคุณค่าเท่ากัน ผมเห็นเด็ก ป่วย เห็นคนแก่ป่วย เขาก็เอาผีฟ้ามารำ ผมสนใจว่าโรคนี้มันหายได้อย่างไร เวลาที่เขา

มาร่ำฝีฟ้านี้เขามีความสัมพันธ์อะไรกับการรักษาโรค มันทำให้โรคหายได้อย่างไร มันพิสูจน์ออกมาให้เห็นเป็นวิทยาศาสตร์ได้ยาก แต่สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนและผมให้คุณค่าแก่มันมากก็คือเรื่องของความสัมพันธ์ที่คนโบราณได้สร้างกลไกนี้ขึ้นมา และผูกคนเข้าด้วยกัน สังคมอิสานจึงอยู่ได้ด้วยความเข้มแข็งในขณะที่มีความทุกข์ยาก ซึ่งผมว่าตัวนี้เป็นสิ่งที่ลึกซึ้งและก็ซ่อนอยู่ในภาวะจิตใจของคน ซึ่งผูกพันกันหลายชั้นมาก ผมพยายามศึกษาโดยจัดระบบความเข้าใจแล้วไปตรวจสอบกับชาวบ้านมันก็ใกล้เคียงพบว่าชั้นแรกคือชั้นของความเป็นเครือญาติทางเรื่องผีเชื่อหมายความว่าผีเวรเมียด่างงานกัน จะยึดถือผีเชื่อทางเมียด คือ เอานู๋ ย่า ตา ยาย ทางเมียดเป็นหลัก เป็นการผูกพันในระดับเครือญาติ อีกชั้นหนึ่งคือผูกพันกันในระดับที่ไม่ใช่เครือญาติ แต่มาขึ้นอยู่กับครุบาคนเดียวกัน คือระบบของหมอธรรม ระบบของผี ระบบของแม่ใหญ่โม้ ระบบของผีฟ้า ระบบของนายทรง อันนี้เป็นการผูกพันคนต่างหมู่บ้าน

* ลงปวง หมายถึง มาร่วมพิธีในงานเชิญผีฟ้า

ต่างสายสัมพันธ์กันทางเครือญาตินี้เป็นการผูกพันกันอีกระบบหนึ่ง ระบบที่สูงไปกว่านั้นคือ ระบบชุมชนคนที่คนที่อยู่ในชุมชนเดียวกันผูกกันด้วยระบบจ้ำ ของเฒ่าจ้ำ ของผีตาบู้ ซึ่งบ้านจะต้องมีผีตาบู้ 1 องค์ หรือ 1 คน แล้วแต่ว่าภูมิของบ้านเป็นอะไร ตัวอย่างเช่น ไปตั้งบ้านก็จะมีผีประจำหมู่บ้านนั้น ๆ แล้วเขาก็จะจ้ำคล้าย ๆ คือติดต่อระหว่างผีกับมนุษย์ โดยมีกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการปฏิบัติร่วมกันว่าคนที่อยู่ภายใต้ผีตาบู้จะต้องปฏิบัติอะไรร่วมกันบ้าง โบราณเขายึดถือมาก ถ้าทำผิดจากนั้นก็เกิดเหตุขึ้นกับหมู่บ้าน แล้วผีตาบู้ก็จะหนีไปอยู่ในป่าในเขา ซึ่งเท่ากับเป็นการอนุรักษ์ป่าไปในตัว คนไม่กล้าเข้าไปทำลาย ที่เหนือไปกว่านั้นอีกคือระบบบุญประเพณีต่าง ๆ เป็นตัวเชื่อมให้คนเกิดการเรียนรู้ เป็นเครื่องกลม่อมเกล้าจิตใจของคน สมัยก่อนพระจะมีบทบาทสำคัญมากที่จะทำให้คนมีความรู้ มีความสามารถและมีคุณธรรม บุญต่าง ๆ ก็จะเป็นบุญที่สอนมนุษย์สอนคนในหมู่บ้านทำให้คนในหมู่บ้านมีฮีตมีคอง มีวัตรปฏิบัติที่แน่นอน ซึ่งระบบความเชื่อพวกนี้มีคุณค่าสูงมากในเชิงกลไกของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งจะหาสิ่งทดแทนไม่ได้ในปัจจุบันนี้...”

เมื่อคุณงยุท ได้เข้าไปเป็นผู้ประสานงานและทำงานพัฒนาท้องถิ่นอีสาน ได้คลุกคลีใกล้ชิดกับคนในชนบทอีสานมากขึ้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ว่าคุณค่าทางวัฒนธรรมของคนอีสานมีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของคนอีสานไปเกือบทุกเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องชีวิตความเป็นอยู่ เรื่องสุขภาพอนามัย ความเจ็บป่วย เรื่องการรักษาสุขภาพทางกายและทางจิต ที่มีระบบสายสัมพันธ์ทางเครือญาติที่เชื่อมโยงไปยังเรื่องผีเรือน ผีฟ้าต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น

ความสนใจด้านการเกษตรแบบผสมผสาน พออยู่พอกิน

เมื่อได้ศึกษาเรียนรู้ไปถึงจุดหนึ่งแล้วก็เกิดความคิดที่จะไม่เดินตามกระแสของระบบรัฐที่พยายามเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมที่ทำแค่พออยู่พอกินโดยอาศัยธรรมชาติ ให้กลายเป็นการผลิตเพื่อการส่งออก แลกเอา “เงิน” มาซื้ออาหาร ที่ผลิตจากแหล่งอื่นที่ตนเองมิได้ผลิต มากินมาใช้แทน คุณงยุทได้เริ่มการพัฒนาในจุดนี้โดยการนิมนต์พระนักพัฒนาที่เข้าใจพุทธศาสนา เข้าใจธรรมะ และเข้าใจเรื่องชุมชนดี สามารถอธิบายเรื่องการพัฒนาชีวิตให้สอดคล้องกับการพัฒนาชุมชนได้ เช่น พระอาจารย์บัญญัติ วัดป่าธรรมดา หลวงพ่อคำเขียน และพระเกจิอาจารย์อีกหลาย ๆ รูป มาช่วยเทศนาให้ชาวบ้านฟัง ทำให้ชาวบ้านเกิดความคิดที่จะทบทวนตัวเอง จากนั้นได้ส่งเสริมให้ชาวบ้านทำเรื่องเกษตรผสมผสานได้พอทองดี นันทะ ซึ่งต่อมาได้รับรางวัลคนดีศรีสังคม มาช่วยบุกเบิกเรื่องเกษตรผสมผสานในพื้นที่อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น ให้ชาวบ้านเวียงน้อยหันกลับมาสนใจทำการเกษตรแบบผสมผสาน ใช้แรงงานของตนเองในการทำการเกษตรมากขึ้นเพื่อลดรายจ่าย ลดละเลิกอบายมุข เช่น เหล้า บุหรี่ ลง ให้ชาวบ้านมองเห็นคุณค่าของการทำให้พอกินก่อน เมื่อมีพอกินแล้วรายได้หลักที่มีประจำปีก็จะกลายเป็นรายได้เสริม เมื่อทำไปได้ 4 - 5 ปี รายได้ที่พออยู่พอกินก็เริ่มมีส่วนเกินที่จะเริ่มขายได้พอทองดีได้นำชาวบ้านพัฒนาชุมชนในรูปแบบเกษตรผสมผสานพอเพียง อยู่ 2 - 3 ปี ก็ปรากฏผลดีเด่นชัด รูปแบบการพัฒนาแบบนี้จึงถูกเผยแพร่และขยายออกไปสู่ชาวบ้านอย่างรวดเร็ว มีเครือข่ายกระจายออกไปทั่วถึงเกือบทุกหมู่บ้าน

ความรู้สึกไม่พอใจกับการให้บริการคนไข้ของโรงพยาบาลที่มีต่อคุณงยุทธ และชาวบ้าน กรณีเด็กถูกงูกัด เด็กท้องเสีย แล้วนำส่งโรงพยาบาล แต่ไม่ได้รับการรักษา อย่างทันท่วงที และไม่มีคำตอบที่ดีให้กับชาวบ้านว่าจะหายหรือไม่อย่างไร เป็นวิธีที่ชาวบ้านเป็นฝ่ายถูกระทำเพียงฝ่ายเดียว โดยหมอ พยาบาล ไม่เคยปรึกษารื้อกับคนไข้ หรือเจ้าของคนไข้ โดยคิดว่าการบำบัดรักษาของหมอและโรงพยาบาลมีประสิทธิภาพสูง ไม่ยอมบอกข้อเท็จจริงกับชาวบ้านว่ามีวิธีอื่นให้เลือกบำบัดรักษาได้อีกหรือไม่ เช่น กรณี เด็กถูกงูเห่ากัด มีญาติของเด็กที่มาจากอำเภอเมืองพล จังหวัดขอนแก่น เล่าว่า มีหมอพื้นบ้านที่รักษาด้วยสมุนไพรแล้วหาย จึงพากันไปหาหมอนั้นที่บ้านเป็กน้อย อำเภอพล เป็นหมอที่ได้วิชาจากเขมร ใช้รากไม้ฝนใส่น้ำมะนาวนำมาทารอบ ๆ แผล ให้เด็กที่ถูกงูกัด และให้เด็กกินยาแล้วเป่าด้วยเวทย์มนต์คาถา เด็กล้มตาฟื้นขึ้นมาได้หลังจากสลบมานาน พ่อแม่เด็กก็มีความหวัง แต่หมอพื้นบ้านคนนั้นบอกแก่พ่อแม่เด็กว่าแผลจะเน่าเพราะไปให้น้ำเกลือมาจากโรงพยาบาล แล้วแผลก็เน่าจริง ๆ แต่ก็สามารถรักษาแผล และรักษาชีวิตเด็กคนนี้ได้

เริ่มพัฒนาผู้นำเครือข่ายหมอพื้นบ้าน

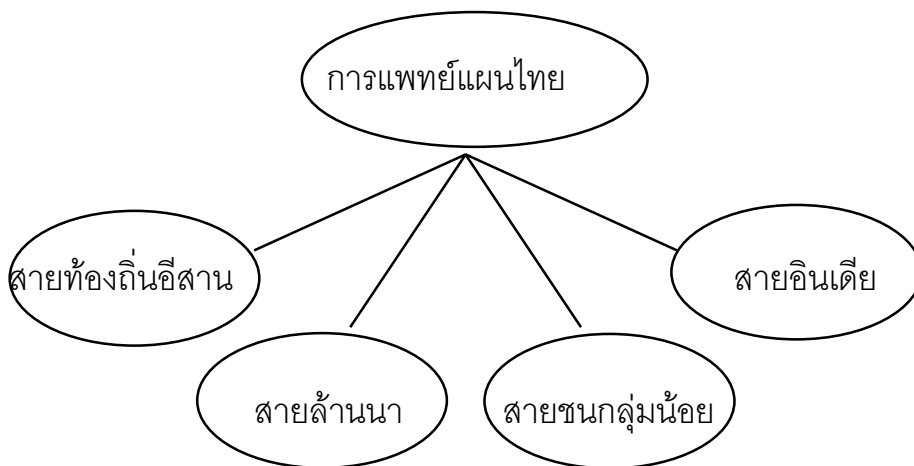
คุณงยุทธ เริ่มสนใจที่จะศึกษาค้นคว้าหาความรู้เรื่องการรักษาสุขภาพโดยใช้สมุนไพรต่อไป โดยอาศัยองค์กรชาวบ้านที่มีอยู่เข้ามาช่วยเหลือกัน เริ่มจากการสอบถามเพื่อน ๆ ที่พัฒนาชนบทซึ่งทำงานกระจายอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ว่ามีหมอพื้นบ้านที่ไหนบ้างให้ช่วยกันสำรวจมา พบว่ามีหมอพื้นบ้านกลุ่มใหญ่ในภาคอีสาน คุณงยุทธจึงได้ประสานงานจัดให้หมอพื้นบ้านที่อยู่กระจายในหลายพื้นที่เหล่านั้นได้มาพบปะสังสรรค์กัน มีกิจกรรมการออกไปเก็บยาบนภูเขา และแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกัน เกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายหมอพื้นบ้านขึ้น เพื่อประโยชน์ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันเป็นเครือข่ายพันธมิตรให้รู้เรารู้เขาระหว่างผู้มีอาชีพหมอพื้นบ้านด้วยกัน เพื่อจะได้ช่วยเหลือ

ก็เอากลั่นเมื่อมีความจำเป็น คุณนงยุทธได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับหมอพั้นบ้าน และประโยชน์ของหมอพั้นบ้านไว้ตอนหนึ่งดังนี้ *

“...ปัจจุบันคนส่วนใหญ่เริ่มเข้าใจและยอมรับวิธีการรักษาแบบพั้นบ้านมากขึ้น แต่ยังไม่ทั้งหมดจากที่ผมทำงานเรื่องหมอพั้นบ้าน ทำให้ผมเริ่มเห็นว่าในแต่ละชุมชนมีสิ่งดีอยู่มากมาย เราไปสัมผัสกับหมอพั้นบ้านในชุมชนต่าง ๆ เราไม่ได้สัมผัสกับหมอพั้นบ้านอย่างเดียว เราไม่ได้ไปหาหมอพั้นบ้านเพื่อจะเอาความเป็นเลิศทางวิชาการของเขามารักษาโรคที่ยาก ๆ โรคที่รักษาไม่ได้ แต่เราศึกษาหมอพั้นบ้านในแง่ที่ว่า หมอพั้นบ้านเคยมีบทบาทเชื่อมประสานผู้คนในหมู่บ้านจากความเชื่อของความเป็นหมออย่างไร โดยประเพณีของคนอีสานในการรักษาคนไข้ เขาจะไม่คิดเรื่องมูลค่าในการรักษา แต่เขาจะให้ความสำคัญกับคนป่วยว่าคนป่วยกำลังตกทุกข์ได้ยาก ในฐานะที่เขาเป็นหมอต้องไปช่วยเมื่อคนป่วยหายแล้ว ก็แล้วแต่ว่าคนป่วยจะตอบแทนบุญคุณอย่างไรตามแต่ฐานะของคนป่วย จะให้เงินหรือไม่ให้เงินแก่หมอก็ได้ ถ้าไม่มีเงินก็เอากำลังแรงงานไปช่วยหมอพั้นบ้านในช่วงดึก เกี่ยวข้าวเป็นการตอบแทนบุญคุณก็ได้ หมอพั้นบ้านจึงมีบารมีธรรมเพิ่มขึ้นในการเป็นผู้ที่ให้การคุ้มครองดูแลเรื่องความเจ็บป่วยของคนไข้ แล้วยังมีบารมีธรรมแผ่ไปแก้ปัญหาอื่น ๆ ในชุมชนได้อีก เช่น ความขัดแย้งในชุมชนที่ผมพบในหลาย ๆ หมู่บ้าน ชาวบ้านมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันมาก ๆ เกิดความขัดแย้งในชุมชน เป็นปัญหาใหญ่ที่หมอพั้นบ้านเข้าไปแก้ไขได้โดยอาศัยบารมีธรรมของหมอที่มีอยู่ แต่มีใ้เชื่อว่าหมอพั้นบ้านทั้งหมดจะเป็นเช่นนี้ แต่โดยหลักการเดิมของหมอพั้นบ้านอีสานแล้วเขาจะยึดถือประเพณีตรงนี้เป็นหลัก แต่ในช่วงหลังนี้ก็เปลี่ยนแปลงไปตามระบบการพัฒนาเศรษฐกิจ จิตใจของหมอพั้นบ้านก็อาจเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผมไปเห็นคุณค่าของเขาแล้วก็ไปดูว่าองค์ประกอบของหมู่บ้านที่หมอพั้นบ้านอยู่นั้นมีกิจกรรมอะไร อย่างไรบ้าง แล้วก็เห็นว่ามันมีของดีอยู่มากมายในภาคอีสาน ทำอย่างไรเราจะเชื่อมประสานของดีต่าง ๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันได้....”

การสังสมภูมิปัญญาด้านการแพทย์พื้นบ้านแผนไทย

คุณงยุทธ สนใจศึกษาค้นคว้าเจาะลึกลงไปในเรื่องการแพทย์พื้นบ้าน หรือที่เรียกกันปัจจุบันว่าแพทย์แผนไทย จนกระทั่งพบว่าแท้จริงแล้วการแพทย์แผนไทยนั้นเป็นการผสมผสานปรับประยุกต์องค์ความรู้ต่าง ๆ มาจากแพทย์สายใหญ่ ๆ 4 สายด้วยกัน ดังนี้

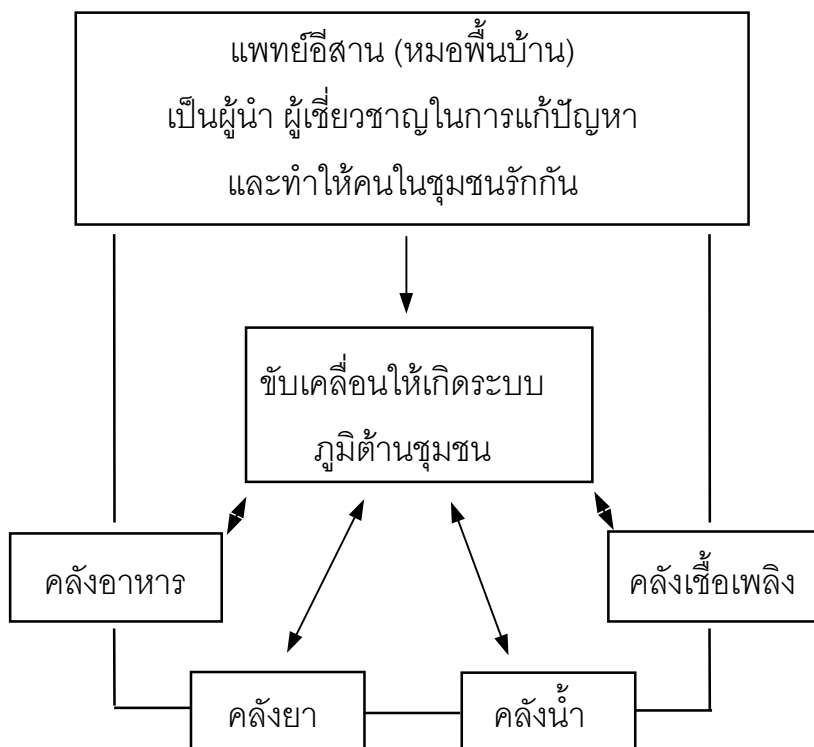

องค์ความรู้การแพทย์สายต่าง ๆ ดังกล่าว ได้นำมาพัฒนาขึ้นเป็นองค์ความรู้ของการแพทย์แผนไทย

คุณงยุทธ ยังได้ศึกษาค้นคว้าจนพบความจริงว่าแพทย์แผนไทยสายอีสาน นั้น ถือได้ว่าเป็น **หมอทางสังคม** ที่ได้รับการถ่ายทอดวิชากันมาใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 เมื่อตนเองเจ็บป่วยไปรักษากับหมอคนไหนแล้วหมอคนนั้นรักษาโรคหายได้ จึงไปฝากตัวเป็นศิษย์ขอถ่ายทอดวิชาความรู้จากผู้นั้น แล้วก็ไปทำหน้าที่หมอต่อไป กับลักษณะที่สอง คือการไปศึกษาเล่าเรียนจากสำนักต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นวัด หรือสำนักของพ่อหมอ แม่หมอเองโดยตรง

เมื่อได้รับการถ่ายทอดความรู้มาแล้วก็ไปทำหน้าที่ 2 อย่าง คือ เป็นหมอรักษาโรคและหมอทางสังคม คือไปสร้างระบบภูมิคุ้มกันด้านทานชุมชนให้เกิดขึ้น ซึ่งหมอจะเป็นผู้ชำนาญการในการแก้ปัญหาและขับเคลื่อนให้เกิดระบบภูมิคุ้มกันด้านทานชุมชนขึ้น หมอพื้นบ้านอีสานจึงมิใช่เพียงผู้มีความรู้ในการรักษาโรค แต่จะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญในหลายเรื่อง และเป็นบุคคลสำคัญที่จะสร้างพลังขับเคลื่อนระบบภูมิคุ้มกันด้านทานชุมชนด้วย

แผนภูมิแสดงความเป็นผู้เชี่ยวชาญในหลาย ๆ เรื่อง ของหมอ

หมอจึงต้องมีความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ดีกว่าผู้อื่น เช่น มีความรู้ในการเลือกที่ตั้งบ้านเลือกทำเลให้มีแหล่งอาหารการกินที่สมบูรณ์ (คลังอาหาร) มีความรู้แหล่งสมุนไพร (คลังยา) ที่จะใช้รักษาโรคเมื่อเกิดเจ็บป่วย มีความรู้เรื่องแหล่งน้ำสะอาด (คลังน้ำ) ที่จะบริโภคและใช้สอยทำเกษตรกรรม มีความรู้เรื่องแหล่งเชื้อเพลิง (คลังเชื้อเพลิง) ที่จะใช้ในการหุงต้มสำหรับคนในชุมชน ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น หมอจึงเป็นทั้งผู้รู้ผู้ชำนาญการในหลาย ๆ เรื่อง และเป็นผู้ที่มีคุณธรรมสูง เป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน มิใช่เพียงคนที่มีหน้าที่รักษาคนให้หายจากโรคเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้รักษาสังคม เป็นผู้เชื่อมโยงคนในชุมชนให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน หมอจึงใช้โรคเป็นแค่กลวิธีที่จะให้คนรักกัน เมื่อคนมีความรักกันก็จะมี **หลุมดำทางอารมณ์** อยู่ในจิตสำนึก **สารความสุข**ก็จะหลั่ง ความทุกข์ก็ไม่เกิด โรคภัยต่าง ๆ ก็จะไม่เกิด ความเจ็บไข้ได้ป่วยก็จะลดลง ดังนี้ เป็นต้น

คุณงยุทธ ได้พยายามฝึกอบรมเพื่อสร้างคนให้เป็นหมอพื้นบ้าน โดยหวังจะให้คนเหล่านี้เป็นตัวกลางให้คนรักกัน การสร้างหมอไม่ใช่นั่นเพียงเรื่องยาหรือการบำบัดรักษาเป็นสำคัญ แต่เน้นให้เกิดการบำบัดรักษาสังคม คือสร้างระบบภูมิคุ้มกันที่ดีให้เกิดขึ้น

แก่คนในชุมชนซึ่งเป็นฐานรากให้เข้มแข็งแล้ว ต่อไปเมื่อชุมชนที่เป็นฐานรากเข้มแข็งแล้ว ก็จะเป็นปัจจัยส่งผลให้สังคมข้างบนมีปัญหาน้อยและพลอยเข้มแข็งไปด้วย

ในระบบหมอพื้นบ้านอีสานนั้น ยังมีหมออื่น ๆ อีกมากมายเข้ามาผนวกรวมอยู่ด้วย เช่น หมอยา หมอนวด หมอเป่า หมอกระดูก หมอผีฟ้า หมอนางทรง หมอเส้น หมอเอ็น หมอตำแย หมอผี หมอธรรม ฯลฯ ซึ่งหมอหรือแพทย์แผนไทยนั้นยอมรับในบางส่วนของหมอพื้นบ้านอีสานมาเท่านั้น

เมื่อคุณงยุท ศึกษาศักดิ์อีสานแล้ว เกิดมุมมองแตกต่างไปจากที่กระทรวงสาธารณสุขมอง กล่าวคือ มิได้มองว่าคนเป็นหมอจะมีความรู้ในการรักษาโรคได้เก่งแค่ไหน แต่มองว่าหมอมีบทบาทอย่างไรต่อสังคม จึงได้พยายามจะให้แต่ละหมู่บ้านแต่ละตำบลมีศูนย์ส่งเสริมสุขภาพชุมชนของตนเอง ซึ่งจะเป็นแหล่งรวบรวมหมอพื้นบ้าน รวมทั้งผู้สนใจองค์ความรู้เหล่านี้เข้ามาไว้ในศูนย์นี้ โดยให้ศูนย์นี้เป็นศูนย์รวมองค์ความรู้และเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกันไปกับศูนย์อื่น ๆ ด้วย ให้ทุกคนเป็นหมอของตัวเอง สามารถแนะนำผู้อื่นให้ป้องกันและรักษาสุขภาพของตนเองได้ จึงไม่ได้เน้นที่ “โรค” และ การรักษา แต่เน้นที่ โรคกับการป้องกันมากกว่าความเชี่ยวชาญ ความชำนาญด้านการบำบัดรักษา

คุณงยุท ได้ศึกษาเรียนรู้และสังมองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยจนกระทั่งพบความจริงว่า ความเชี่ยวชาญหรือความชำนาญด้านการบำบัดรักษาโรคของหมอพื้นบ้านนั้นเป็นเพียงหนึ่งในความรู้ความเชี่ยวชาญอีกหลาย ๆ เรื่อง ดังกล่าวแล้ว ที่ใช้เป็นพลังผลักดันให้ไปสู่การสร้างระบบภูมิด้านทานชุมชน คือกลวิธีสร้างสายสัมพันธ์ให้คนในหมู่บ้านและชุมชนรักกัน จนเป็นเหตุให้เกิดภูมิคุ้มกันหรือภูมิด้านทานโรคต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่คนในชุมชนได้ในที่สุด

ความเชี่ยวชาญ/ความชำนาญด้านการบำบัดรักษา

คุณงยุทก็มีได้ปฏิเสธที่จะศึกษาหาความรู้และความชำนาญในการบำบัดรักษาโรคดังที่หมอพื้นบ้านทั้งหลายได้กระทำกัน ความเชี่ยวชาญหรือความชำนาญด้านการบำบัดรักษาของคุณงยุท ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาค้นคว้าและไปรับการถ่ายทอดจากหมอพื้น

บ้านทั้งในและต่างประเทศมาแล้ว ประมวลความรู้ที่ได้มาเหล่านั้นนำไปทดลองปรับประยุกต์ให้สอดคล้องรับกับความรู้ในการบำบัดรักษาตามตำรับแพทย์แผนไทย เกิดเป็นความรู้ความเชี่ยวชาญการรักษาเฉพาะเรื่องเฉพาะตัว สามารถถ่ายทอดและบำบัดรักษาโรคใน 3 ตระกูลใหญ่ ได้ดังนี้

1. การนวด

คุณนงยุทท์ได้รับการถ่ายทอดวิชาความรู้จากหมอพื้นบ้านและครูอาจารย์หลายท่าน เช่น จากแม่ใหญ่ป้อม ที่อำเภอพล และพ่อทองอ่อน สิทธิไกรพงษ์ จากจังหวัดขอนแก่น เรียนกับอาจารย์สำลี จากโครงการฟื้นฟูการนวดไทยของคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรียนจากนายแพทย์เกรียงไกร เจนพานิช เรียนการกดจุดของจีนและเวียดนาม เรียนการนวดฝ่าเท้า การนวดแบบอายุร-เวช ของหมอบุญมีรัตน ที่เรียนจบด้านอายุรศาสตร์จากโรงพยาบาลจุฬาฯ เรียนนวดกับหมอฟิมพาที่บ้านสระคูณ นอกจากนี้ยังเรียนการนวดแบบญี่ปุ่น และการนวดน้ำมันแบบฝรั่ง จากนั้นจึงได้ประยุกต์และพัฒนาวิธีการนวดของตนขึ้นมา จนกระทั่งสามารถนวดเพื่อบำบัดรักษาโรคต่าง ๆ

ต่อไปนี้ให้หายได้ เป็นที่ยอมรับของผู้ที่เข้ารับการบำบัดรักษา คือ

1.1 เส้นจม เกิดจากเส้นหลังเข้าไปอยู่ในสะบัก จะมีอาการหายใจไม่ออก มือเท้าชา แขนหน้าอก ใช้วิธีนวดจึงจะบำบัดรักษาให้หายได้

1.2 ปวดเมื่อย ปวดขา ปวดเขี้ยว ปวดคอ ปวดกล้ามเนื้อคอขึ้นไปหาท้ายทอย (ซึ่งเป็นอาการของคนเมือง) อยู่ในท่าเดิมนาน ๆ เกิดอาการเกร็งตัว เลือดไปเลี้ยงสมองไม่พอเกิดอาการปวดหัวอย่างฉับพลัน เกิดความเครียด (ไมเกรน) กินยาแก้ปวดไม่หาย ต้องบำบัดด้วยการนวด หรืออาการเคล็ดเนื่องจากคอตกหมอน ก็สามารถบำบัดให้หายด้วยการนวดเพียง 1 - 2 ครั้ง

1.3 ปวดท้อง/มดลูกหย่อน มีอาการปวดบั้นเอว ชัดช่องคลอด ชับถ่ายไม่สะดวก ตกขาว ประจำเดือนมาไม่ปกติ มีอารมณ์หงุดหงิดรำคาญ ใช้การนวดกายขึ้นมา และมียากินประกอบก็ช่วยให้หายขาดได้

1.4 ปวดหลัง/กระดูกทับเส้น นอนหงายยกขาตั้งฉากไม่ได้ ซาไปที่เส้นข้างขาไปหาปลายขา เนื่องจากทำงานผิดท่า ใช้การนวด 2 - 3 ครั้ง ก็จะเป็นปกติได้

1.5 เส้นมีพังผืด เกิดการขอดของเส้นเลือด เลือดเดินไม่สะดวก ถ้าปล่อยทิ้งไว้จะเกิดอาการชาเกี่ยวพันไปตามเส้นเลือดที่โยงใยไปถึง หรือเกิดเป็นตะคริวขึ้นได้ ใช้น้ำมันนวดรีดคลึงไปตามเส้น ผู้ป่วยมารับการบำบัด 3 - 4 ครั้ง ก็จะหายได้

1.6 ลมจุกหน้าอก (ลมชุมนุม) มีลมจุกหน้าอกตีขึ้นหัวใจ การนวดจะช่วยไม่ให้หัวใจวาย โดยให้ผู้ปวยนั่งชันเข่าใช้หัวแม่มือกดไล่จากอกไก่ถึงกระดูกไหปลาร้า ลมจะค่อย ๆ คลายหายไป วิธีนี้เป็นวิธีที่คุณงยยุทธ คิดค้นขึ้นมาเอง

การนวดฝ่าเท้าและการนวดกดจุดแบบจีนเอามาใช้กรณีผู้ป่วยมีอาการของโรคอื่น เช่น โรคความดันโลหิต โรคหัวใจ ฯลฯ เป็นต้น จะใช้การนวดกดจุดบนฝ่าเท้าแบบจีนจะได้ผลดี ส่วนการนวดแบบญี่ปุ่นนั้น เป็นการนวดเพื่อให้ได้กำลังและคลายกล้ามเนื้อให้หายปวดเมื่อย ใช้การนวดแบบญี่ปุ่นจะได้ผลดี

การนวดผู้ปวดตามข้อจะต้องใช้ยาสมุนไพรดองเหล้าเข้ามาช่วยด้วยจึงจะช่วยให้เกิดการดูดซึมตัวยาสู่ร่างกายได้ดี และทำให้การปวดเมื่อยหายเร็วขึ้น

กล่าวโดยสรุป การนวดเป็นการบำบัดรักษาและเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ แต่ที่จริงการนวดเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างหมอนวด ผู้นวด กับผู้รับการนวดมากกว่า หากจะจัดชั้นของหมอนวดก็สามารถจัดแบ่งได้เป็น 3 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 หมอนวดรักษาโรค ชั้นที่ 2 หมอนวดรักษาคน และชั้นที่ 3 หมอนวดรักษาสังคม

2. การบริหารร่างกาย

หมายถึงการฝึกสอนให้คนรู้จักบำบัดรักษาตัวได้ด้วยตัวเอง คุณงยยุทธ ได้ศึกษาเรียนรู้จากตำราและหมอพื้นบ้านทั้งในและต่างประเทศแล้วนำความรู้ที่ได้รับมาทดลองปฏิบัติเพื่อปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนไทย ตัวอย่างเช่น

2.1 โยคะ คุณงยยุทธ ศึกษาเรียนรู้มาจากตำราเมื่อครั้งไปศึกษาอยู่กับท่านพุทธทาสภิกขุ ที่สวนโมกขพลาราม โยคะเป็นเรื่องของการฝึกสมาธิ ฝึกลมปราณ ฝึกการหายใจเข้าออกให้สัมพันธ์กับอากัปกริยาในท่าต่าง ๆ คุณงยยุทธได้นำหลักและวิธีการที่เรียนรู้มาไปทดลองฝึกปฏิบัติจนเกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจน สามารถนำความรู้ไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้เป็นอย่างดี

2.2 โซไต คุณยงยุทธ ศึกษาเรียนรู้มาจากตำราญี่ปุ่น มีครูมาสอนเป็นเวลา 3 ปี โซไตเป็นเรื่องของการเอาโยคะมาผสมกับมวยไทเก๊กของจีน คิดค้นโดยแพทย์แผนปัจจุบันเพื่อสร้างสมดุลย์ของโครงร่างไว้ เพราะโรคที่เกิดจากความบิดเบี้ยวของอวัยวะกับคนยุคปัจจุบันมีมาก เมื่อสะสมความบิดเบี้ยวของโครงร่างและอวัยวะมาก ๆ เข้า ก็ทำให้เกิดโรคได้ โซไตเป็นการสอนให้คนรู้จักการตัดโครงร่างและอวัยวะให้เข้าที่เป็นประจำทุกวัน

2.3 โซไต คุณยงยุทธ ได้ศึกษาเรียนรู้จากครูชาวญี่ปุ่น เป็นวิธีสันตะเทือนร่างกายโดยใช้อุณหภูมิกายร้อนและการสันตะเทือนร่างกายไปช่วยเพิ่มภูมิคุ้มกันร่างกายของคนเรา ทั้งโซไต และโซโต เป็นศาสตร์ที่ปรับประยุกต์เอาของเก่าและความรู้ด้านวิทยาศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบันให้มาผสมผสานกัน ช่วยให้สามารถอธิบายเหตุผลให้คนทั่วไปเข้าใจได้ชัดเจน

2.4 ฤาษีตัดตน คุณยงยุทธ ศึกษาจากศูนย์ศึกษาการแพทย์แผนไทย คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งเป็นเครือข่ายของสถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวง

สาธารณสุข ที่แพทย์หญิงเพ็ญนภา ทรัพย์เจริญ เป็นผู้อำนวยการ คุณยงยุทธ ได้ศึกษาปฏิบัติและนำมาถ่ายทอดให้ชาวบ้านนำไปทดลองปฏิบัติดู ซึ่งก็ปรากฏว่าได้ผลดี

จุดประสงค์สำคัญที่คุณยงยุทธ นำเรื่องโยคะ โซไต โซโต และฤาษีตัดตน มาอบรมถ่ายทอดเผยแพร่ความรู้และฝึกทักษะให้แก่ชาวบ้านอีกทอดหนึ่งนั้น ก็เพื่อต้องการให้ชาวบ้านมีความรู้สามารถบริหารร่างกายด้วยตนเองได้ ช่วยให้ร่างกายเกิดความสมดุลย์แข็งแรง และมีภูมิคุ้มกันโรคในที่สุดนั่นเอง

3. สมุนไพร

คุณยงยุทธได้ศึกษาเรียนรู้กับหมอพื้นบ้านในภาคอีสานเป็นส่วนใหญ่ โดยเฉพาะในช่วงที่คุณยงยุทธได้รวมกลุ่มหมอพื้นบ้านในภาคอีสาน และได้ขึ้นไปเก็บยาร่วมกับหมอพื้นบ้านเหล่านั้น หลังจากนั้นได้ไปศึกษาเรียนรู้ในหลักสูตรเภสัชกรรมและเวชกรรมแผนไทยที่ศูนย์ศึกษาการแพทย์แผนไทย มหาวิทยาลัยขอนแก่น จนได้ใบประกอบโรคศิลปะเภสัชกรรมแผนไทย คุณยงยุทธบอกว่าที่ไปเรียนก็เพื่อต้องการนำความรู้ไปประยุกต์ให้ง่ายสำหรับชาวบ้านที่จะมาเข้ารับการถ่ายทอดความรู้ต่อจากคุณยงยุทธอีกทอดหนึ่ง

และเพื่อให้ชาวบ้านไปสร้างโรงงานสมุนไพรย่อย ๆ ในหมู่บ้านของตนได้ ซึ่งถ้าชาวบ้านทุกอำเภอสามารถสร้างโรงงานสมุนไพรของตนเองได้ ประเทศไทยก็จะประหยัดเงินงบประมาณค่าซื้อยาจากต่างประเทศลงได้ปีละนับหมื่นล้านบาท

คุณยงยุทธ ได้ศึกษาเรียนรู้และพัฒนาตนเองจนได้รับการยอมรับจากคนทั่วไปว่าเป็นผู้หนึ่งที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านการใช้สมุนไพรบำบัดรักษาโรคบางโรคได้ดี การศึกษา

ค้นคว้าทดลองเกี่ยวกับสรรพคุณของสมุนไพรชนิดต่าง ๆ และกลุ่มอาการของโรคที่บำบัดรักษาให้หายได้นั้น ตรงกับข้อมูลความรู้ด้านสมุนไพรอีสานและสรรพคุณการบำบัดรักษาที่อาจารย์ปรีชา พิมพ์ทอง ได้ศึกษาค้นคว้ารวบรวมไว้ในตำรายาอีสาน

วิธีการศึกษา วิจัย ทดสอบ การบำบัดรักษาโรคโดยสมุนไพรของคุณยงยุทธก็คือ เมื่อได้ตำรายาดี ๆ จากชาวบ้านมาแล้ว คุณยงยุทธก็จะนำไปให้ผู้เข้ารับการอบรมนำไปใช้รักษาคนป่วย แล้วให้คนป่วยบอกผลการรักษา และให้ผู้รักษาจดบันทึกอาการต่าง ๆ ไว้ให้ได้ จำนวนประมาณ 200 ถึง 500 ราย แล้วมาดูระดับความหายป่วยว่ามีสูงหรือต่ำ ถ้ามีสูงก็ยกระดับขึ้นเป็นยาของกลุ่มโรคนั้น ๆ ตัวอย่างของโรคที่คุณยงยุทธมีประสบการณ์บำบัดรักษาแล้วได้ผลเป็นที่ยอมรับมาแล้ว ได้แก่

3.1 โรคเบาหวาน สมุนไพรที่ใช้รักษาได้ผลดีคือ สะเดา บอระเพ็ด โศกกระสุน เกล็ดตัวผู้ เป็นต้น

3.2 โรคความดันโลหิตสูง สมุนไพรที่ใช้รักษาได้ผลดีก็คือ ผ่าง กาฝาก จิวป่า เป็นต้น

3.3 โรคโอมิเสมหะ สมุนไพรที่ใช้รักษาได้ผลดีคือ ลูกชะพลู เหง้าชิงพริกไทย

3.4 แผลเรื้อรัง/แผลติดเชื้อ สมุนไพรที่ใช้รักษาได้ผลดีคือ กะเม็ง น้ำมันมะพร้าว คนให้เข้ากันแล้วปิดที่แผล สามารถทำให้แผลเรื้อรังหายได้ใน 7 วัน

3.5 ตกขาว สมุนไพรที่ใช้รักษาได้ผลดีคือ ฟ้าทะลายใจ กะเม็ง ลูกใต้ใบ โทงเทง

3.6 ไฟไหม้ น้ำร้อนลวก แผลเน่าเปื่อย บำบัดรักษาโดยน้ำมันว่าน 108 เอว่านมาแช่กับน้ำปูนใสแล้วนำไปต้มเคี่ยวกับน้ำมันจนมีความเข้มข้น

3.7 ไวร้สบี สมุนไพรที่ใช้ได้ผลดีคือ ลูกใต้ใบ บอระเพ็ด หญ้าแห้วหมู โทงเทง

ฯลฯ เป็นต้น

การบำบัดรักษาโรคโดยใช้สมุนไพรนั้น คุณยงยุทธยืนยันว่ามีได้รักษาหาย ทั้งหมด เช่น กรณีโรคเรื้อรัง สมุนไพรจะช่วยระงับให้โรคอยู่กับที่ได้ ถ้าเงื่อนไขพฤติกรรมของผู้ป่วยเปลี่ยนไป โรคที่เป็นอยู่เดิมก็อาจจะกลับมาเป็นใหม่อีกได้ จึงต้องขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการปฏิบัติตนของคนไข้ประกอบด้วย แต่โรคบางโรคก็สามารถบำบัดรักษาให้หายขาดได้ เช่น ไอ ความดันโลหิตสูง เป็นต้น

แต่เหนือสิ่งอื่นใดก็คือ **หมอเป็นผู้ที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ป่วยและผู้ดูแลในครอบครัวให้เกิดขึ้น**

นอกจากนี้คุณยงยุทธยังเป็นผู้ที่มีความสนใจศึกษาเรียนรู้ในเรื่องการดูแลรักษาสุขภาพของตนเองเป็นพิเศษจนกระทั่งสามารถรวบรวม สังสม สังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ มีผลงานเขียนเกี่ยวกับเรื่องการดูแลสุขภาพด้วยตนเองแบบสบายสบายและได้ถ่ายทอดสู่สาธารณชนจนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปอีกด้วย (ดูรายละเอียดได้จากเรื่องการดูแลสุขภาพด้วยตนเองแบบสบายสบาย ในภาคผนวก)

เริ่มงานส่งเสริมสุขภาพแบบองค์รวมที่มองเห็นเป็นรูปธรรม

คุณยงยุทธ ได้ประสานงานและริเริ่มทำกิจกรรมที่มองเห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนอีก 2 เรื่อง คือ เรื่องการฟื้นฟูการนวดแผนไทยในชุมชน และเรื่องเกี่ยวกับคลินิกสมุนไพรประจำหมู่บ้าน ดังรายละเอียดจากการให้สัมภาษณ์ของคุณยงยุทธ ดังนี้ :-

“...สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นรูปธรรมชัดเจน ก็มีเรื่องคลินิกเรือนวดในชุมชน ซึ่งได้ประสานงานกับโครงการฟื้นฟูการนวดไทยเป็นที่มาของอาจารย์สำลี ใจดี ที่คณะเภสัช

จุฬารักษ์ กับคุณยงค์ศักดิ์ เป็นคนก่อนกำเนิดเรื่องนี้ ผมประสานงานพาชาวบ้านไปศึกษาเรียนรู้กับทางนั้น โดยพาหมอนวดพื้นบ้านให้พัฒนาการนวดไปได้เร็วขึ้น มีคลีนิกนวดเกิดขึ้นในชุมชน 3 - 4 แห่ง และทำกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องและจริงจัง เรื่องคลีนิกสมุนไพรประจำหมู่บ้านก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีเตาอบยาประจำหมู่บ้าน และเรื่องยาพื้นฐาน ซึ่งก็มีสมุนไพรฟ้าทะลายโจร หางจระเข้ ชุมเห็ดเทศ ฯลฯ พวกนี้ ที่เป็นยาสามัญ ยาสมุนไพรประจำบ้านก็เริ่มแพร่หลายใช้กันโดยทั่วไป ช่วงหลังได้พบและรู้จักกับคุณหมอทองอ่อน คุณหมอทองอ่อนรู้จักกับคุณหมอมวย เกตุสิงห์ ที่อายุรเวทวิทยาลัย คุณหมอมวยมาซื้อที่ดินไว้ที่บ้านฝาง ให้คุณหมอทองอ่อนตั้งเป็นสถานฝึกอบรมกับโรงเรียน เปิดรักษาด้วย เป็นโรงเรียนด้วย ผมก็ประสานงานกับคุณหมอทองอ่อน เอาลูกหลานของสมาชิกชมรมอุ้มชูไทยอีสานเข้าไปรับการศึกษาที่โรงเรียนของคุณหมอทองอ่อนเพื่อให้นักพวกนี้สอบเภสัชกรรม หรือเวชกรรมแผนโบราณ แม้คนมีพื้นฐานความรู้เพียงแค่ ป. 4 ถ้าได้รับการพัฒนาก็สามารถพัฒนาจนสามารถสอบผ่านหลักสูตรเภสัชกรรม หรือเวชกรรมแผนโบราณได้....”

จากชมรมหมอนวดพื้นบ้านรวมตัวกันสู่ชมรมอุ้มชูไทยอีสาน

เมื่อเกิดผู้นำชาวบ้านขึ้นในชุมชนอีสาน จากการประสานงานของนักพัฒนาชนบทที่เป็นแกนนำอยู่หลายท่านที่ลงไปคลุกคลีอยู่ในพื้นที่ภาคอีสาน เช่น คุณวิจิต นันทสุวรรณ อาจารย์เสรี พงษ์พิศ ฯลฯ เป็นต้น คุณยงยุทธ ตริณูชกร จึงเกิดความคิดที่จะนำผู้นำชาวบ้านที่เกิดขึ้นจากการประสานงาน และริเริ่มโครงการต่าง ๆ ร่วมกับนักพัฒนาชนบท เหล่านั้นมารวมกันด้วยจุดประสงค์แรก ๆ ก็เพื่อให้มีการพบปะสังสรรค์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ให้รู้เรารู้เขาว่า ใครคิด ใครทำอะไรอย่างไรบ้างที่ผ่านมา และคิดเห็นอย่างไรกับสังคมอีสานในเรื่องการพัฒนาจากพื้นฐานของหมู่บ้านขึ้นมา ในช่วงระยะ 2 ปีแรก ก็ยังไม่มีกิจกรรมอะไรเกิดขึ้นมากมายนัก ต่อมาคุณวิจิต นันทสุวรรณ ได้ทุนที่จะพาผู้นำชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วย พ่อตัด พ่อผาย พ่อหนูเย็น พ่อบัวศรี และคุณตริณูชกรจากภาคใต้ ไปศึกษาดูงานที่ประเทศลาว ซึ่งคุณยงยุทธก็ร่วมขบวนไปดูงานพัฒนา

ที่ประเทศลาวด้วย ช่วงที่อยู่ด้วยกัน 6 - 7 วัน ได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน ไปตลอดจนเกิดความคิดเห็นว่าถึงเวลาที่จะต้องรวมตัวจับมือกันให้แน่น เพื่อแก้ปัญหาของคนอีสานเองให้ได้ คุณยุกฤษเล่าไว้ในเรื่องนี้ว่า....

“...ขณะที่ไป เขาก็ตั้งฉายาให้กันและกัน เขาบอกว่าการที่จะกำเนิดสิ่งใดสิ่งหนึ่งมันต้องมีธาตุขององค์ประกอบ 4 ประการ คือ ธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เขาตั้งกันว่าคนไหนจะเป็นดิน เป็นน้ำ เป็นลม เป็นไฟ ตามบุคลิกของแต่ละคน ให้พ่อบัวศรีเป็นธาตุไฟ พ่อผายเป็นธาตุดิน พ่อทัดเป็นธาตุน้ำ พ่อหนูเย็นเป็นธาตุลม กำเนิดเป็นรูปร่างขึ้นมา พอกลับเมืองไทย ก็มาสร้างระเบียบกันว่าชมรมอุ้มชูให้อีสานจะต้องเป็นอย่างไรบ้าง จะเอาบุคคลเข้ามาหรือจะเอาองค์กรเข้ามาก็ตกลงว่าเอาองค์กรเข้ามา คือเอาเฉพาะกลุ่มชาวบ้านที่จัดตั้งเป็นองค์กรแล้วเข้ามา องค์กรใดจะสมัครเป็นสมาชิกก็มีองค์ประกอบว่าจะต้องเป็นองค์กรที่มีผลงาน มีรูปแบบองค์กรที่ชัดเจน มีการบริหารจัดการที่ชัดเจน แล้วคณะกรรมการจะไปตรวจสอบก่อนว่าจะรับหรือไม่รับเข้าเป็นสมาชิก จากจุดเริ่มต้นมีประมาณ 6 องค์กร ที่รับเข้าเป็นสมาชิก 2 ปี ต่อมาก็ขยายออกเป็น 12 องค์กร ที่จังหวัดบุรีรัมย์มี 2 องค์กร คือ อีได้น้อย อำเภอสตึก กลับกลุ่มชมรมกสิกรรมของพ่อคำเดื่อง ภาษี ที่โคราชสวนทิพย์นางงาม อำเภอชุมพวง จังหวัดนครราชสีมา ที่แวงน้อยก็มีกลุ่มของพ่อทัด กลุ่มฟื้นฟูเกษตรพื้นบ้านอีสาน ที่อำเภอหนองสองห้องก็มีศูนย์ฝึกอบรมและประสานงาน อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น ของพ่อหนูเย็น ที่อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม มี 3 องค์กร คือ องค์กรพ่อบัวศรี ศรีสูง ที่บ้านดงเค็ง กับกลุ่มเกษตรกรทำนาแวงนาค ของคุณสมพงษ์ มาจันทร์ กลุ่มเกษตรกรทำนา ตำบลเขว้า ของพ่อธงชัย ที่จังหวัดกาฬสินธุ์มีกลุ่มสตรีพัฒนาพึ่งพาตนเอง ของพ่อทราย สะท้อนเมือง กลุ่มของพ่อสม จันทรพิพัฒน์ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่คำอุง อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่บ้านบัว อำเภอกุตุบาก จังหวัดสกลนคร ศูนย์อินแปง ทั้งหมดรวม 12 องค์กร....”

องค์กรชุมชนไทยอีสาน เป็นองค์กรที่รวมพลังองค์กรต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ และวางแผนการทำงานร่วมกัน ร่วมกัน (หรือแยก) ดำเนินกิจกรรมตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละองค์กรที่รับผิดชอบ ร่วมกันติดตามประเมินผล ร่วมกันวิเคราะห์สังเคราะห์สร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสมขึ้นมาใช้ กับชุมชน และร่วมกันรับผลที่เกิดขึ้นจากการตัดสินใจทำกิจกรรมร่วมกันเช่นนี้ จึงเป็นเป้าหมายสำคัญที่สุดที่คุณงยุทธ เห็นว่าจะต้องเข้าไปร่วมประสานและดำเนินงานให้เกิดผลอย่างจริงจัง เพราะจากประสบการณ์การเป็นผู้ประสานงานให้ผู้นำชาวบ้านมาร่วมเวทีพูดคุยกันทำให้ตนรู้จักชาวบ้านดีว่าเขามีศักยภาพที่จะแก้ปัญหาด้วยตัวเองได้อย่างไร เป็นวิธีการแก้ปัญหาในทางสร้างสรรค์ ไม่จำเป็นต้องต่อสู้ด้วยการเผชิญหน้ากัน แต่มันต้องใช้ศักยภาพภูมิปัญญาของตัวชาวบ้านเองที่มีอยู่ทุกกลุ่ม ทุกระดับชั้น ทั้งระดับล่าง ระดับชนชั้นกลาง และระดับชนชั้นสูง ประสานเข้าด้วยกันเพื่อจะเป็นพลังร่วมกันแก้ปัญหา ไม่ใช่ใช้พลังในการต่อรอง แต่เอาพลังมาช่วยเหลือกัน หากทำได้ดังนี้พลังองค์กรชาวบ้านในชุมชนก็จะมีพลัง มีศักยภาพสูงที่จะช่วยแก้ปัญหาทุกปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนได้สำเร็จ

มหาวิทยาลัยหมู่บ้านกับการจัดระบบเศรษฐกิจในชุมชน

นอกจากการรวมพลังองค์กรเข้าด้วยกันในรูปแบบขององค์กรชมรมชุมชนไทยอีสานแล้ว คุณงยุทธ ยังริเริ่มโครงการมหาวิทยาลัยหมู่บ้าน โดยการกระตุ้นให้แต่ละองค์กรในชุมชนที่มีความเด่นแตกต่างกันมาเชื่อมโยงช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในเรื่ององค์กรแต่ละองค์กรอีกด้วย คุณงยุทธเล่าไว้ดังนี้ ...”

“...โครงการมหาวิทยาลัยหมู่บ้านนี้ หมายถึงว่าในแต่ละองค์กรที่มาร่วมกันเป็นชมรมชุมชนไทยอีสาน แต่ละองค์กรมีความเด่นที่ไม่เหมือนกัน เช่น ของพ่อตัดเด่นเรื่องการออมทรัพย์และด้านเกษตรผสมผสาน พ่อผายเด่นเรื่องเกษตรผสมผสานกับการจัดการองค์กรชุมชน หมายถึงสามารถจะสร้างระบบเศรษฐกิจภายในกลุ่ม จากเงิน 500 บาท ได้ ตัวอย่างเช่นเงิน 500 บาท ที่ผมให้ไปเป็นค่าอาหารในการอบรมท่านไม่เอา

ท่านให้แต่ละคนที่มานวดเอาอาหารมากินเอง เงิน 500 บาท นำเงินที่ให้มาเป็นกองทุนของกลุ่ม เพื่อผลิตสมุนไพร ยา น้ำมัน ฯลฯ พัฒนาจากเงิน 500 บาท มาเป็นเงิน 20,000 บาท คิดเปอร์เซ็นต์รายได้จากการผลิตยา 20% หัก 20% จากการนวดเข้ากองกลาง มีระบบการประชาสัมพันธ์ จัดระบบบริหารการเงินได้ดีก็สามารถทำให้เงิน 500 บาท กลายเป็นเงิน 20,000 บาท ขึ้นมา ภายใน 1 ปี และจากเงิน 20,000 บาท ก็กลายเป็นนางข้าวจากนางข้าวเอาข้าวไปขายก็กลายเป็นหมูเป็นไก่ คือ เขามีวิธีการจัดการระบบเศรษฐกิจภายในกลุ่มที่ดีมากสิ่งเหล่านี้ น่าสนใจมาก เป็นจุดที่ให้คนอื่นมาดูงานมาเรียนรู้ได้ ส่วนพ่อเล็กเก่งในเรื่องการเพาะพันธุ์ไม้พื้นบ้าน ก็ค้นหาเอาพันธุ์ไม้ดั้งเดิมมาปลูกเพื่อสร้างระบบนิเวศวิทยาที่เหมาะสมกับสภาพอีสาน เปลี่ยนพื้นที่มันสำปะหลังให้เป็นพื้นที่วนเกษตร คือ ทำการเกษตรที่มีพืชป่ามาผสมกัน แล้วพยายามพัฒนาพืชป่าขึ้นมา พืชป่าแบบอีสาน เช่น ต้นหวาย การเพาะพันธุ์หวายขาย ปลูกหวายด้วย การให้ความสำคัญเรื่องมะขามเปรี้ยว การให้ความสำคัญเรื่องผักหวานซึ่งเป็นพืชดั้งเดิม ซึ่งเราให้ความสำคัญมันว่าเป็นอาหารทิพย์ เป็นอาหารที่เทวดาสร้างขึ้นให้กับมนุษย์ เป็นอาหารที่ไม่ต้องใช้ยาฆ่าแมลง ไม่ต้องใช้สารเคมีในการปลูก ถึงเวลาก็ให้ดอกไม้ให้ผล เพียงแต่เราปลูกมันดูแลมันบ้าง ก็จะมีพืชที่ดีไว้กิน และยังทำให้ชีวิตเราดีขึ้นด้วย..."

ทั้งหมดนี้คือ ความหมายของมหาวิทยาลัยหมู่บ้าน ที่หมายรวมถึงการดำเนินงานที่ดีขององค์กรและผู้นำชุมชนทุกเรื่องจะเป็นแหล่งเรียนรู้ของคนในชุมชน และยังเป็นแหล่งเรียนรู้หรือเป็นเหมือนมหาวิทยาลัยของคนจากต่างถิ่น ต่างชุมชน ที่จะมาใช้ศิษษาเรียนรู้ได้อย่างดีอีกด้วย

มหาวิทยาลัยหมู่บ้าน : วิธีสอนและถ่ายทอดความรู้

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่ากิจกรรมของมหาวิทยาลัยชาวบ้านนี้เป็นการสร้างเด็กรุ่นใหม่ให้มีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบชีวิตของคนเริ่มจากสาเหตุแห่งปัญหาที่ชุมชนกำลังประสบอยู่ในปัจจุบัน เช่นเด็กจากหมู่บ้านจำนวนหนึ่งหลุดจากภาคเกษตรกรรมไป

สู่ภาคอุตสาหกรรมแล้วก็ไม่กลับ จึงต้องสร้างเด็กรุ่นใหม่ทีจบ ป. 6 แล้ว ให้มาเข้ามหาวิทยาลัยหมู่บ้านหรือโรงเรียนหมู่บ้าน ซึ่งได้แก่องค์กรชาวบ้านแต่ละองค์การที่ทำได้ดีอยู่แล้วในชุมชนเหล่านั้นเพื่อให้เด็กและเยาวชนให้เกิดความรู้ความเข้าใจ โดยมีกิจกรรมจับกลุ่มเสวนาเรื่องต่าง ๆ กันตอนกลางคืน โดยมีชาวบ้านมาเป็นพี่เลี้ยง เช่น สอนให้เด็กออมทรัพย์โดยการหยอดกระปุกหรือกระบอกไม้ไผ่สะสมไว้ให้การเรียนรู้แก่เด็ก โดยการตั้งปัญหาเสวนากับเด็ก ๆ ตัวอย่างเช่น ตั้งคำถามเด็กว่าต้นไม้ในหมู่บ้านเรามีกี่ชนิด อะไรบ้าง มีประโยชน์อย่างไรบ้าง มีกี่ต้น มีอยู่ที่ไหนบ้าง ถ้าไม่รู้ให้ไปถามคนเฒ่าคนแก่ เด็กก็ไปเรียนรู้เรื่องใกล้ตัว เรื่องอดีตที่ดั่งามเรื่องของตัวเอง เรื่องของหมู่บ้าน ฯลฯ ซึ่งในระบบการศึกษาในโรงเรียนไม่ได้สอน เพราะไปสอนเรื่องนอกชีวิตประจำวันเสียมากกว่า หรือตั้งคำถามว่าใครเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในชุมชน และสำคัญอย่างไร ให้ไปสืบหา มาดู เด็กก็ไปสืบหาแล้วก็มาเรียนรู้ร่วมกัน เด็กก็เริ่มพัฒนาเรื่องความคิด พัฒนาความรู้ความเข้าใจและสามารถต่อเชื่อมประวัติศาสตร์ที่ตัวเองมีพื้นฐานความรู้เข้ากับปัจจุบัน และสามารถเปรียบเทียบเรียนรู้ว่าอะไรเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมกับตนเอง รู้จักคิด วิเคราะห์ และตัดสินใจได้ถูกต้องด้วยเหตุและผลมากยิ่งขึ้น และนั่นคือเป้าหมายหลักของมหาวิทยาลัยหมู่บ้านหรือโรงเรียนหมู่บ้าน ในความคิดที่คุณยงยุทธและชาวบ้านได้ร่วมกันริเริ่มคิดค้นขึ้นมาดำเนินการ

ก้าวสู่ความเป็นคนของประชาชน (ชนบทอีสาน)

การทำงานพัฒนาชนบทร่วมกับชุมชนนั้น ผู้นำทางความคิด ผู้ประสานงาน จัดว่าเป็นผู้มีบทบาทที่สำคัญยิ่ง และความสำเร็จหรือล้มเหลวของนักพัฒนาชนบททั้งหลายในชุมชนนั้นก็ขึ้นอยู่กับความสามารถในการประสานงานกับบุคคล หน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ทุกกลุ่ม ทุกองค์กร ให้เกิดความเข้าใจดี และรวมพลังร่วมมือกัน ท่วมเทพล้างทั้งหมดเพื่อการพัฒนาชุมชนให้เกิดความสำเร็จบรรลุตามเป้าหมายที่ร่วมกัน กำหนดไว้ กับอีกส่วนหนึ่งคือจะต้องเป็นผู้นำทางความคิดริเริ่ม จุดประกายความคิดให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนพร้อมที่จะเริ่มคิดเริ่มทำสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่าให้เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งคุณยง

ยุทธ ตรีชูกร เป็นผู้มีความสนใจอย่างครบถ้วนพร้อมมูล กล่าวคือ มีความสามารถในการประสานงานกับชุมชนเข้ากันได้กับคนชนบทที่สามเป็นผู้ริเริ่มนำเสนอโครงการใหม่ ๆ แก่ผู้นำองค์กรชุมชนอย่างต่อเนื่องหลากหลายโครงการ เช่น

1. **โครงการกองทุนวัว/ธนาคารวัว** เป็นกองทุนที่ได้งบประมาณส่วนหนึ่งจากคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติมาซื้อวัวได้ประมาณ 10 ตัว จากนั้นก็มาคิดร่วมกันว่าจะจัดสรรให้กับใครองค์กรไหนบ้าง โดยเกษตรกรที่จะได้วัวไปใช้จะต้องมีคุณสมบัติทำการเกษตรผสมผสานไม่ติดอบายมุข เป็นคนขยัน ผ่านการคัดเลือกตามกฎหมายเกณฑ์ที่ชมรมวางไว้ เมื่อแจกวัวไปแล้วก็ให้ไปเลี้ยงแบบปันลูก ลูกตัวแรกเป็นของผู้เลี้ยง ตัวที่สองเป็นของธนาคารวัวของชุมชน เมื่อวัวมีลูกออกมาผู้เลี้ยงต้องเสียภาษีให้กับกองกลางตัวละ 50 บาท เรื่องธนาคารหรือกองทุนวัวนี้เป็นโครงการหนึ่งที่ชาวบ้านในภาคอีสานยังมีความต้องการอีกมาก ถ้าเราสามารถเอาเงินที่เป็นส่วนเหลือของคนชั้นกลาง แทนที่จะเอาไปฝากธนาคารก็ให้ไปฝากไว้กับกองทุนวัว เพื่อซื้อวัวให้ชาวบ้านไปเลี้ยงไว้ใช้งานแล้วก็แบ่งปันลูกคนละครึ่งได้ก็จะเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี คุณนงยุทธได้ร่วมกับชาวบ้านทำไปแล้วบางส่วน มีวัว 10 - 20 ตัว มีคนให้มาตัวละ 5,000 บาท ก็ให้เอาไปซื้อวัวมาเลี้ยงแบ่งปันลูกกันใน 10 - 20 ปี ก็จะมีวัวเพิ่มขึ้นเป็น 100 ตัวได้

2. **โครงการทำข้าวสีซ้อมมือ** (สีข้าวโดยใช้แรงงานคน) เป็นโครงการที่ได้รับการตอบสนองจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี เป็นโครงการฟื้นฟูระบบการผลิตแบบเก่าสาเหตุมาจากปัญหาเรื่องราคาข้าวตกต่ำ รัฐบาลแก้ปัญหาที่ไม่ตกมาทุกยุคทุกสมัย การผลิตข้าวมีต้นทุนสูงขึ้นทุกปี เพราะชาวนาต้องใช้ปุ๋ยเคมีต้องใช้ยาฆ่าแมลง คุณนงยุทธจึงได้นำชาวบ้านให้คิดว่าทำอย่างไรจึงจะลดต้นทุนการผลิต และแปรรูปข้าวที่มีคุณภาพดีขายได้ราคา ไปสู่ผู้บริโภคได้อย่างไร จึงเป็นที่มาของโครงการข้าวสีซ้อมมือขึ้นที่บ้านสระคูณ สามารถผลิตข้าวซ้อมมือออกมาขายได้ในราคากิโลกรัมละ 10 บาท ในขณะที่ขายข้าวเปลือกจะได้ราคากิโลกรัมละ 3 - 4 บาท เท่านั้น แต่ถ้าชาวบ้านเอาข้าวมาขายให้กับกลุ่มผลิตข้าวซ้อมมือจะได้ราคากิโลกรัมละ 5 บาท กลุ่มผู้ผลิต ๆ แล้วก็จะขายให้แก่ผู้

บริโภคราคากิโลกรัมละ 10 บาท โดยให้แม่บ้านหรือเด็กในหมู่บ้านใช้แรงงาน (ซึ่งไม่หนักมากนัก) สีข้าว ส่วนเด็กเมื่อมีรายได้ก็เก็บออมสะสมไว้ มีรำข้าวและปลายข้าวที่เกิดจากการผลิตข้าวหอมมือก็เอาไว้เลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ เกิดเป็นโครงการเลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด ฝึกหัดให้เด็กรู้จักเรียนรู้การประกอบอาชีพต่อไป และยังส่งผลให้สามารถแก้ปัญหาเรื่องระบบนิเวศในนาข้าวต่อไปอย่างเป็นระบบครบวงจรอีกด้วย ถ้าส่งเสริมให้ชาวบ้านผลิตข้าวอย่างนี้มากขึ้น ก็จะสามารถลดต้นทุนการผลิตลงได้ และยังช่วยให้สภาพดินดีขึ้น สภาพน้ำดีขึ้น จากน้ำที่ดื่มไม่ได้ก็มีน้ำที่ดื่มได้มากขึ้น จะมีสัตว์อาศัยอยู่ในดินมากขึ้น ต้นไม้ก็จะงามขึ้น แม่บ้านก็มีงานทำประจำ สัตว์ในหมู่บ้านก็มีอาหารกินประจำ หมูไก่ ฯลฯ ก็กลับคืนมา มีอาหารการกิน ชาวบ้านขายข้าวได้ราคาดีขึ้น ถ้าสามารถทำได้มากขึ้น เน้นเฉพาะคนกินในเมืองหรือผู้บริโภคในประเทศให้มีสัก 20 - 30% ก็จะช่วยแก้ปัญหาชาวนาได้มาก เป็นโครงการที่ระดมทุนจากผู้บริโภคข้าวให้มาร่วมทุนทำกับชาวบ้านเป็นการสร้างมิติใหม่ให้ผู้บริโภคข้าวกับผู้ผลิตข้าวมาพบกัน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันว่าต่างฝ่ายต่างพึ่งพาอาศัยกันอย่างไรจึงจะลงตัวและเป็นธรรมด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งถ้าทำได้ลงตัวคุณภาพชีวิตของทั้งผู้ผลิตข้าวและผู้บริโภคข้าวก็จะดีขึ้นด้วยกันทั้งคู่ เพราะฝ่ายผลิตข้าวก็จะผลิตข้าวที่มีคุณภาพปลอดจากสารพิษ และยาฆ่าแมลง ผู้บริโภคข้าวก็ได้บริโภคข้าวที่มีคุณภาพ

3. โครงการศูนย์เพาะชำพืชในแต่ละองค์กร (แต่ละกลุ่ม) ที่เพาะชำเองแล้วขายให้ชาวบ้าน หรือผู้สนใจทั่วไป

4. โครงการวิจัยเรื่องการพัฒนาระบบการเรียนรู้และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเพื่อจัดระบบการป้องกันและรองรับผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนอีสานที่คุณงยุทร่วมในคณะผู้วิจัยในโครงการนี้ด้วย โครงการวิจัยนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากความร่วมมือระหว่างศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาศาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมกับสถาบันพัฒนาชนบทอีสานที่ประสงค์จะร่วมกันศึกษาและหาทางพัฒนาองค์กรชุมชนให้สามารถจัดระบบป้องกัน และระบบรองรับการดูแลผู้ป่วยโรคเอดส์ในชุมชนอีสานให้ได้ ทั้งนี้ เมื่อศึกษากระบวนการเรียนรู้ปัญหาเอดส์ในกลุ่ม

ชาวบ้าน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มหมอพื้นบ้าน และครูประถมศึกษา รวมทั้งกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพของครอบครัว โรงเรียน และชุมชน โดยการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ 3 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการสร้างความสัมพันธ์สมาชิกในครอบครัว กับสมาชิกที่ไปใช้แรงงานต่างถิ่น 2) พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนทักษะชีวิต เพื่อป้องกันโรคเอดส์ในกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษา และ 3) การพัฒนาเครือข่ายหมอพื้นบ้านเพื่อจัดระบบการให้ความรู้และรองรับผู้ป่วยเอดส์ให้สามารถดำรงตนอยู่ในชุมชนได้ โดยใช้พื้นที่ 6 จังหวัด เป็นแหล่งศึกษาวิจัย ได้แก่ จังหวัดขอนแก่น กาฬสินธุ์ มหาสารคาม สกลนคร ชัยภูมิ และนครราชสีมา

5. โครงการวิจัย เรื่องการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้าน : กรณีศึกษา

อาหารพื้นบ้านไทย บ้านบัว อำเภอกุตุบาก จังหวัดสกลนคร ซึ่งเป็นโครงการที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ ประจำปี พ.ศ. 2541 - 2542 จุดประสงค์สำคัญเพื่อศึกษาระบบอาหารของชาวกะเลิง ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ดำรับอาหารพื้นบ้าน คุณค่าของอาหาร การคงอยู่และหมดไปของระบบอาหารพื้นบ้าน รวมทั้งปัจจัยและกระบวนการฟื้นฟูระบบอาหารพื้นบ้านของชาวกะเลิง โดยเจาะจงคัดเลือกพื้นที่ราบสูงบริเวณเทือกเขาภูพานที่มีกลุ่มชนชาวกะเลิง หมู่บ้านบัว จำนวน 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 5 หมู่ 6 และหมู่ 8 ตำบลกุตุบาก อำเภอกุตุบาก จังหวัดสกลนคร กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาประกอบด้วยกลุ่มแม่บ้านผู้ประกอบการ มัคทายก หมอพื้นบ้าน เจ้าโคตรในแต่ละตระกูลของหมู่บ้าน กรรมการศูนย์อินแปง กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้นำชุมชน และสมาชิกคุ้ม

การวิจัยครั้งนี้เป็นความพยายามอย่างสูงที่จะรวบรวมภูมิปัญญาพื้นบ้าน โดยเฉพาะเรื่องอาหารท้องถิ่นของชาวกะเลิงที่ได้สืบสานถ่ายทอดมาถึงปัจจุบัน กรณีศึกษาที่หมู่บ้านบัวนี้เป็นปรากฏการณ์ของระบบวงจรอาหารที่ยังคงมีอยู่ในธรรมชาติ ที่เหล่าบรรพบุรุษของชาวกะเลิงได้ตระหนักเห็นคุณค่าและพยายามดำรงไว้ให้สืบทอดถึงลูกหลานของตน ซึ่งการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทั้งแรงกาย แรงใจ จากผู้นำทางการเกษตรยั่งยืน คณะกรรมการศูนย์อินแปง ผู้ประกอบการพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชน หมอพื้นบ้าน รวมทั้งกลุ่ม

สตรีและเยาวชน ในการรวบรวมความรู้ดังกล่าวให้สำเร็จลงด้วยดี ซึ่งเป็นผลงานวิจัยเชิงคุณภาพที่ใช้เป็นหลักฐานอ้างอิงในการทำงานด้านการพัฒนาชุมชนชนบทได้เป็นอย่างดียิ่งเรื่องหนึ่ง

นอกจากโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวที่กล่าวแล้ว ยังมีโครงการอื่น ๆ ที่คุณหญิงยุท ได้ทำร่วมกับชุมชน และให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ เอกชน และชุมชนอีกมากมาย เกินกว่าจะนำมากล่าวสรุปไว้ได้ทั้งหมดในเนื้อที่อันจำกัดนี้ได้

เพชรน้ำหนึ่งที่พึงของคนชนบทอีสาน

กล่าวโดยสรุป คุณหญิงยุท ตรีนุชกร เป็นบุคคลที่กำเนิดจากครอบครัวคนชนบทธรรมดาเช่นเราท่านทั้งหลายอีกเป็นจำนวนมาก ได้มีโอกาสเข้ารับการศึกษาขั้นต้นที่โรงเรียนประถมใกล้บ้านในสมุทรสาคร แล้วมาเรียนต่อระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษาในกรุงเทพฯ ขณะเรียนระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยเปิดรามคำแหง ได้เข้าร่วมกิจกรรมออกค่ายอาสาพัฒนาชนบทในภาคอีสาน เกิดความประทับใจในการใช้ชีวิตเรียบง่ายและวัฒนธรรมที่ลึกซึ้งดีงามของคนในชนบทอีสาน จึงเกิดแรงบันดาลใจให้ตัดสินใจไม่ยึดอาชีพรับราชการ แต่ได้อุทิศตนลงไปทำงานพัฒนาชนบท ร่วมทุกข์ ร่วมสุข ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนา ร่วมเรียนรู้ และสังเคราะห์ความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการลงมือปฏิบัติจริง เกิดองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทล้ำลึก แตกแยกแขนงความสนใจต่อไปเรื่อย ๆ เริ่มต้นจากเป็นผู้ดูแลเลี้ยงดูเด็กเล็ก ไปสู่การเป็นผู้ประสานงานโครงการพัฒนาชมรมหอพื้นบ้าน ตั้งกลุ่มฟื้นฟูสมุนไพรไทยอีสาน จากนั้นเมื่อมองเห็นความผูกพันเกี่ยวข้อว่าการพัฒนาช่วยเหลือชุมชนนั้นจะต้องเกี่ยวพันไปทุกด้าน ไม่เฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง จึงได้เป็นผู้นำคิดนำทำ จัดตั้งองค์กรชมรมอุ้มชูไทยอีสานขึ้น ซึ่งมุ่งเน้นกำลังการพัฒนาขององค์กรกลุ่มต่าง ๆ ที่มีอยู่ในภาคอีสานหลากหลายกลุ่มเข้าด้วยกัน เพื่อให้การพัฒนาชนบทอีสานร่วมกันเป็นเครือข่ายการพัฒนา และก้าวหน้าไปในทิศทางเดียวกัน การคลุกคลีกับชาวชนบทอีสานทำให้เข้าใจและมองเห็นปัญหาด้านสุขภาพ

ของคนอีสานเด่นชัดขึ้น จึงให้ความสนใจศึกษา และนำชาวบ้านฟื้นฟูการดูแลสุขภาพของคนไข้แบบไทยอีสานขึ้น ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมการดูแลสุขภาพและการรักษาสุขภาพแบบองค์รวมตามรูปแบบการแพทย์แผนไทยเพื่อให้เป็นทางเลือกในการดูแลรักษาสุขภาพอีกทางเลือกหนึ่งของคนชนบทอีสานเมื่อมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้น

การยอมรับของสังคม

ปกติคุณงยุทธ ถ่อมตนว่าไม่อยากจะเปิดตัวต่อสังคมมากนัก เพราะเป็นเรื่องที่ยังต้องศึกษาค้นคว้าต่อไปอีกมาก และบางครั้งสังคมของเราก็กังไม่เข้าใจเรื่องนี้มากนัก ดังนั้น การสะสมคุณภาพและปริมาณของคนพื้นล่างให้มาก ไม่สนใจกับการยอมรับของสังคมเบื้องบนเท่าไร ถ้าตราบใดที่ยังสามารถรับใช้คนชนบทในพื้นที่ราบได้อย่างกว้างขวางก็ถือว่ามีความค่าต่อสังคม คุณงยุทธ บอกว่าการแพทย์เป็นเรื่องของคนระดับพื้นฐาน การแพทย์แบบมวลชนอยู่ได้เพราะชนชั้นกลางไม่ใช่คนข้างบน คนระดับสูง เพราะการแพทย์ข้างบนนั้นจะไปเกี่ยวข้องกับระบบบริษัทกลุ่มผลประโยชน์ที่มีอำนาจมาก และจะเปลี่ยนแปลงไปตลอด เราต้องซื้อเทคโนโลยี ต้องพึ่งพิงคนอื่น หรือชาติอื่นตลอด แต่ก็มีได้ช่วยแก้ปัญหาอะไรของชุมชนมากนักเป็นการแก้ปัญหาที่ปลายเหตุ การแก้ปัญหาที่แท้จริงต้องแก้ปัญหาที่ต้นเหตุ ต้องเลือกทางเดินของชีวิตที่เหมาะสม มันไม่ใช่แค่เพียงเทคนิคการรักษาโรค ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

การยอมรับทางสังคมที่ยอมรับการแพทย์แผนตะวันตกว่ามีประสิทธิภาพในการรักษานั้น จะเป็นเรื่องที่เราสร้างความเข้าใจยากมาก แต่เราก็พยายามสร้างความเข้าใจแก่กลุ่มคนเมืองที่ผิดหวังหรือหาทางเลือกสำหรับการบำบัดรักษา ซึ่งก็จะมีการรวมตัวกันจากเพื่อนคนหนึ่งเจ็บป่วยแล้วไม่พอใจหรือไม่ได้คำตอบจากการรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบัน โดยใช้ความสัมพันธ์ที่ดีเข้ามาช่วย หมอต้องไม่ใช่ผู้รักษา หมอต้องเป็นผู้สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ป่วย เราไม่ได้สร้างการบำบัดรักษาแบบแผนตะวันตก เราบอกคนป่วยว่าเรามาร่วมเรียนรู้ เรามาร่วมแก้ไข แล้วคุณนั่นแหละจะต้องเป็นหมอของตัวเองโดยการแลกเปลี่ยน

ความรู้ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา เราพอใจกับการเปิดตัวอย่างนี้ การเจ็บป่วยและการบำบัดรักษาก็จะง่ายขึ้น เราแนะนำให้เขาปฏิบัติตัว เขาดีขึ้น เขาก็แนะนำกันต่อ ๆ ไป

จึงมีทั้งกลุ่มคนเมืองและกลุ่มคนชนบท การทำกับกลุ่มเมืองด้วยเพราะคิดว่าเป็นคำตอบให้สังคมได้ ทั้งชีวิตในเมืองและในชนบท และเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถดัดแปลงมาสู่วิถีชีวิตของตนเองด้วย

คนที่เราไปช่วยเหลือเขาเมื่อเขาดีขึ้นเขาก็กลายเป็นผู้แนะนำผู้อื่น ช่วยทำหน้าที่เป็นหมอบำบัดคนอื่นต่อไปได้ด้วย เป็นคนที่เรียนรู้ร่วมกับคนอื่น ซึ่งฝรั่งเรียกว่า Support Group นี้ เมื่อเขาเรียนรู้ร่วมกับคนอื่นเขาก็ได้สร้างความสัมพันธ์กับคนอื่นเป็นเสมือนเครือญาติกันด้วยในลักษณะเป็นกัลยาณมิตรจริง ๆ ร่วมชะตากรรมที่จะแก้ไขปัญหาชีวิตจริง ๆ

คุณยงยุทธจึงเห็นว่าไม่คิดว่าจะอยู่ได้ด้วยการตั้งค่ารักษา/ช่วยเหลือกันเป็นเงินเดือน แต่การที่เรามีเพื่อนมาก ๆ ทำให้เราก็ตูยได้ คนที่เราไปร่วมเรียนรู้เขาจะไม่ทิ้งเรา เขาจะสนับสนุนเราทุกวิถีทางที่จะทำได้

การสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันไว้ เราขาดเหลืออะไรเขาก็ให้การสนับสนุน ขณะนี้คุณยงยุทธก็มีเพื่อนเป็นเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศที่จะช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน

ความคิดริเริ่มและการกระทำในสิ่งที่เป็นคุณประโยชน์ต่อคนชนบทอีสาน ชุมชนและประเทศชาติของคุณยงยุทธ ตริณชกร คงจะมีโชหุุดอยู่เพียงแค่นี้ เราคงจะได้รับทราบข่าวคราวความเคลื่อนไหวและโครงการที่ดีมีประโยชน์ต่อคนชนบทอีสานทยอยออกมาอีกมาก ในฐานะผู้รู้ ผู้ปฏิบัติจริง และผู้สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้นได้ด้วยตนเอง นับได้ว่าคุณยงยุทธ ตริณชกร เป็นภูมิปัญญาเป็นเพชรน้ำหนึ่งและเป็นที่พึ่งพิงของคนชนบทอีสาน ทั้งด้านสติปัญญา ความคิด และการกระทำต่อเนื่องต่อไปอีกนานเท่านาน

3

การสรรค์สร้างองค์ความรู้

ผมไม่ทราบว่าคุณยงยุทธ ตรีนุชกร ภูมิปัญญาคนสำคัญที่เปรียบได้กับ
 ประทีปทองส่องอีสาน ดวงนี้นั้นจะมีวิสัยทัศน์ยาวไกล มองไปข้างหน้า มีศรัทธาอันแรงกล้า
 อุทิศตนลงไปในาร่องพัฒนาชนบทอีสาน ด้วยการเอาตัวเองเข้าไปคลุกคลีร่วมทุกข์ร่วมสุข
 กับคนชนบทอีสาน โดยใช้กระบวนการพัฒนาชนบทแบบมีส่วนร่วม โดยการรวมคน
 ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำงานพัฒนาชนบทอีสาน เคียงบ่าเคียงไหล่กับชาวบ้าน
 ร่วมติดตามตรวจสอบประเมินผลงานที่ร่วมกันคิดร่วมกันทำขึ้นไว้ ร่วมสรุป สังเคราะห์องค์
 ความรู้ใหม่ ที่เกิดขึ้นกับตนเองและชุมชน และร่วมรับผลที่เกิดขึ้นจากความคิดและการ
 กระทำของตนและคนในชุมชน จนเป็นที่ยอมรับของคนอีสานมาก่อนที่พระราชบัญญัติการ
 ศึกษาแห่งชาติจะประกาศใช้เกือบ 10 ปี ครั้นเวลาล่วงเลยมาถึงยุคนี้ความคิดและการ
 กระทำของ คุณยงยุทธ ที่ได้นำร่องลงมือทำล่วงหน้าไปก่อนนั้นช่างสอดคล้องกับความคิด
 ในเรื่องการสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนที่ปรากฏไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและใน
 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นอย่างยิ่ง ซึ่งคุณยงยุทธ และชาวชนบท
 อีสานได้ร่วมกันทำไว้ให้เห็นเป็นรูปธรรมได้เด่นชัด เป็นแบบอย่างที่น่าพัฒนาชุมชน และคน
 ในชุมชนอื่น ๆ จะสามารถศึกษาเรียนรู้ นำไปเป็นแบบอย่างหรือนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิด
 ประโยชน์เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันปัญหาของแต่ละกลุ่มเป้าหมายได้โดยไม่ต้องลงเล
 สงสัย

กระบวนการเรียนรู้ของคุณงยุทธ

ถ้าใครชอบอ่านนวนิยายกำลังภายในของจีน หรือใครที่ชื่นชอบภาพยนตร์จีน จะพบว่าในนวนิยายกำลังภายในหรือในภาพยนตร์จีนจะมีคำคมที่ให้ข้อคิดแก่ผู้อ่านและผู้ชมสอดแทรกอยู่ประปรายตลอดทั้งเรื่อง ผมเคยประทับใจคำพูดตอนหนึ่งของภาพยนตร์จีนกำลังภายในที่อาจารย์กล่าวสั่งสอนศิษย์ไว้ตอนหนึ่งว่า **“...แม้วิทยายุทธสุดยอดแล้วไซ้ กระบวนการจะไร้กระบวนการท่ากลับคืนสู่สามัญ”** และอีกตอนหนึ่งที่กล่าวไว้ว่า.... **“...วิทยายุทธสูงสุดแล้วไซ้ แม้ยอดหญ้าหิบบินขึ้นมาก็กลายเป็นศาสตราวุธร้ายสามารถสาดซัดศัตรูให้แพ่พ่ายไปได้โดยง่าย...”**

ผมนำมาคิดทบทวนคำพูดนั้นหลายครั้งแล้วก็ยิ่งเกิดความประทับใจ และยิ่งเห็นจริงเมื่อเรานำความรู้เชิงทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ เพราะมันหมายถึงความจริงประจำชีวิตที่ว่า **คนเราถ้าได้เรียนรู้ ได้เข้าถึงองค์ความรู้ และสามารถปฏิบัติได้อย่างที่รู้ด้วยความคล่องแคล่วฉับพลันทันทีเป็นอัตโนมัติได้แล้ว** เมื่อต้องเผชิญหน้ากับปัญหา ก็จะสามารถใช้ความรู้ นั้น ๆ แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องพะวงว่าจะเอาความรู้ อะไรมาใช้ จะมีขั้นตอนการใช้อย่างไร ฯลฯ ดังนี้ เป็นต้น เปรียบเหมือนนักมวยที่เก่งกาจ เวลาต่อยมวยกับคู่ต่อสู้ก็ไม่ต้องไปพะวงนึกถึงว่าจะปล่อยหมัดเด็ดอย่างไร จะใช้กระบวนการไหนคู่ต่อสู้ก็จะพ่ายแพ้ แต่เขาจะปล่อยหมัด เท้า เข่า ศอก ฯลฯ ออกไปได้ทุกกระบวนการอย่างอัตโนมัติเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ทั้งหลายจะพึงกระทำในการต่อสู้เพื่อเอาชัยชนะต่อกันนั่นเอง

ส่วนที่กล่าวว่า **“...วิทยาการสุดยอดแล้วไซ้แม้ยอดหญ้าหิบบินขึ้นมาก็กลายเป็นศาสตราวุธร้ายสามารถสาดซัดศัตรูให้แพ่พ่ายไปได้ในพริบตา...”** นั้นหมายถึง ถ้าจอมยุทธ์ผู้ใดมีวิชาความรู้แก่กล้าเจนจบเรียนรู้ครบ รอบรู้หมดทุกเรื่องแล้ว ย่อมจะรู้ว่า จะเลือกใช้ยอดหญ้าอะไร และใช้ส่วนไหนที่จะแหลมคมพอที่จะใช้สาดซัดเข้าไป ถูกตรงจุดไหนหรือส่วนไหนที่เป็นจุดอ่อนของศัตรูได้ เช่น บริเวณลูกตา หู จมูก ฯลฯ

เป็นต้น ก็จะทำให้ศัตรูแพ่พ่ายไปได้ในที่สุด ซึ่งเป็นคำสอนที่ไม่เกินความเป็นจริงแต่ประการใด

กรณีของ **คุณยงยุทธ ตรีบุษกร** ก็เช่นเดียวกัน แม้ในช่วงแรก ๆ ของชีวิต เขาจะถูกปลูกฝังเรียนรู้จากครอบครัว โตขึ้นสมัยเป็นเด็กก็เริ่มเรียนรู้ในระบบโรงเรียน จนกระทั่งย่างเข้าวัยหนุ่มสาวก็เรียนรู้ในระบบมหาวิทยาลัย เช่นเดียวกับคนหนุ่มสาวทั่วไปทั้งหลาย แต่สิ่งที่คุณยงยุทธ แยกแยกออกไปจากคนหนุ่มสาวอื่น ๆ ก็คือไม่นิยมชมชอบชีวิตและความสุขตามแบบฉบับของคนในสังคมเมืองทั้งหลายจะพึงนิยมกัน แต่เขากลับคิดตรงกันข้ามคือ เขาให้น้ำหนักความสนใจไปที่การออกค่ายกิจกรรมออกไปสัมผัสเรียนรู้ชีวิตของผู้คนในดินแดนอีสานที่ได้ชื่อว่าเป็นดินแดนแห่งความแห้งแล้ง ประชาชนในภูมิภาคนี้มีความอดอยาก ขาดแคลนทุกข์ยาก มีปัญหาสารพัดไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ และปัญหาด้านสุขภาพอนามัยที่มีมากกว่าภาคใด ๆ จนเป็นแรงจูงใจให้ตัดสินใจนำความรู้ที่เรียนไปในระบบโรงเรียนจากในสถาบันทั้งหลาย ซึ่งเป็นความรู้ที่เน้นหนักไปในภาคทฤษฎี เป็นส่วนใหญ่ นั่น ออกไปสู่การปฏิบัติในสภาพการณ์ที่เป็นจริงในชนบทที่ได้ชื่อว่าคุณคนมีปัญหามาจริง แล้วคุณยงยุทธ ก็ค้นพบความจริงและได้เรียนรู้ของจริงอีกมากมายในหลายมิติ ที่ความรู้เหล่านั้นไม่มีอยู่ในตำรา ไม่ปรากฏในทฤษฎี ไม่มีอยู่ในความรู้ที่ได้เรียนรู้อมา และยังคงพบต่อไปอีกว่ายังมีตำนานเรื่องราว และความรู้อีกมากมายมหาศาลที่ต้องไปเรียนรู้ร่วมกับผู้คนในชนบทต่อไปอีกอย่างไม่รู้จบสิ้น

หลายท่านอาจจะสงสัยว่า คุณยงยุทธ ตรีบุษกร มีกระบวนการเรียนรู้อย่างไรจึงทำให้เขากลายเป็นคนที่สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ ขึ้นได้จากการปฏิบัติงานของตนเองร่วมกับชุมชน มีประสบการณ์เป็นที่ยอมรับของคนชนบทอีสานอย่างสนิทใจ แม้เขาจะมีชื่อคนอีสานโดยกำเนิดก็ตาม ต่อไปนี้เป็นการวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ที่เขาได้สั่งสมบ่มเพาะไว้จนถึงจุดที่ทำให้เขาสามารถสังเคราะห์เกิดองค์ความรู้ใหม่ขึ้นได้ด้วยตน

เองและได้รับการยอมรับจากชาวบ้านอีสานว่าเขาเป็นภูมิปัญญา เป็นนักคิดนักพัฒนา และเป็นที่ยิ่งยงทางความคิดและสติปัญญาของคนอีสานได้อย่างสนิทใจ

เรียนรู้ท่ามกลางวัฒนธรรม 3 กระแส

กระแสที่ 1 เรียนรู้ผ่านสถาบันครอบครัว

ดังได้เกริ่นกล่าวไว้ในประวัติชีวิตของ คุณงยุท แต่ต้นแล้วว่าเขาเกิดในครอบครัวเชื้อสายชาวจีนที่สืบทอดวัฒนธรรมการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณี คุณธรรม และความรู้สึกลึกซึ้งผ่านครอบครัวในรูปแบบที่คนไทยเชื้อสายจีนทั่ว ๆ ไปจะ ฟังได้รับ แม้อิทธิพลความเข้มข้นที่ถูกถ่ายทอดผ่านครอบครัวสู่ตัวคุณงยุท จะไม่เข้มข้นถึง 100 เปอร์เซ็นต์เต็มก็ตาม แต่คุณงยุท ก็ได้ซึมซับรับเอาสิ่งดีงามต่าง ๆ ไว้ในตัวคุณงยุท อย่างสมบูรณ์ เช่น ความขยันหมั่นเพียร ความมุ่งมั่นเด็ดเดี่ยว ความมานะอดทน และการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของคนส่วนรวม ฯลฯ คุณสมบัติพื้นฐานที่ดีงามเหล่านี้มีอยู่ในตัวของคุณงยุท อย่างพร้อมมูล

กระแสที่ 2 เรียนรู้ผ่านการศึกษาในระบบโรงเรียน

การเรียนรู้ผ่านวัฒนธรรมการเรียนรู้กระแสที่ 2 ของคุณงยุท คือการเรียนรู้จากระบบโรงเรียนที่คุณงยุท ได้รับโอกาสจากครอบครัวส่งให้เข้าไปศึกษาเรียนรู้ในระบบโรงเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เป็นระบบเรียนรู้วิทยาการสากล จากครู อาจารย์ ผู้สอน และจากสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ เช่น ตำราเอกสาร วิชาการ ฯลฯ เป็นต้น การเรียนรู้ในส่วนนี้ช่วยให้คุณงยุท มีความรู้พื้นฐานในด้านหลักการและทฤษฎี มากกว่าทักษะความชำนาญงาน ตลอดจนประสบการณ์ตรงจากการลงมือปฏิบัติจริง จึงเป็นการเรียนเพื่อให้รู้ให้จดจำให้เข้าใจมากกว่าการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่การใช้การปฏิบัติที่เป็นหัวใจสำคัญและจะก่อให้เกิดมรรค

ผลที่เป็นจริง สัมผัสจับต้องได้เป็นรูปธรรม จึงยังเป็นความรู้ที่ยังไม่เกิดประโยชน์ที่สมบูรณ์ครบถ้วน

กระแสที่ 3 เรียนรู้นอกระบบและเรียนรู้ตามอัธยาศัยผ่านผู้คน

การเรียนรู้นอกระบบและการเรียนรู้ตามอัธยาศัยผ่านวัฒนธรรมการเรียนรู้กระแสที่ 3 ของคุณงยุทธ นั้นเป็นมิติการเรียนรู้จากผู้คนโดยเฉพาะคนในชนบทภาคอีสาน คุณงยุทธ เริ่มเข้าสัมผัสวัฒนธรรมและเรียนรู้จากผู้คนในช่วงที่เป็นนักศึกษาออกค่ายพัฒนาชนบทในภาคอีสาน ขณะเรียนที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง แล้วเกิดติดใจมองเห็นความท้าทายที่จะเรียนรู้นอกระบบจากการออกไปสัมผัสกับผู้คนและเรียนรู้วิถีชีวิตวิถีแก้ปัญหาของผู้คนในชนบทโดยตรง รวมทั้งเรียนรู้องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น วัฒนธรรมที่แวดล้อมหล่อหลอมให้คนคิดเรียนรู้และแก้ปัญหาเช่นนั้นการเรียนรู้นอกระบบและเรียนรู้ตามอัธยาศัยกับวิถีชีวิตของคนอีสานในชนบทของคุณงยุทธ สามารถแบ่งได้ดังนี้ : -

เรียนรู้จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับวิถีชีวิตของคน

การเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนผ่านการบอกเล่าพูดคุยกับคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านชนบทอีสาน จากประสบการณ์ที่ปรากฏให้เห็นสิ่งเหล่านี้สำหรับคนทั่วไปอาจมองเลยผ่านโดยไม่ได้นำไปคิดวิเคราะห์สังเคราะห์สรุปเป็นความรู้ หรือร่อนเอาสิ่งที่เป็นประโยชน์ออกมาใช้ประโยชน์แล้ว การพูดคุยกัน หรือประสบการณ์ตรงที่ประสบพบเห็นเช่นนั้นก็ดูไม่มีคุณค่าอะไรมากนัก แต่ถ้าผู้ใดรู้จักนำเอาสิ่งต่าง ๆ จากการพูดคุยและเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกันและกัน เหล่านั้นมาคิดวิเคราะห์ทบทวน กลั่นกรองแล้วสรุปเป็นความรู้ได้ ก็เกิดประโยชน์และเกิดการเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่เกิดขึ้นทุกวัน เปรียบได้กับคำพังเพยโบราณที่กล่าวไว้ว่า **“สองคนยลตามช่อง คนหนึ่งมองเห็นโคลนตม อีกคนหนึ่งมองเห็นโลกสวยสมสดชื่นสราญใจ”** คุณงยุทธ ตรีนุชกร จัดอยู่ในกลุ่มคนประเภทที่ 2 คือ คนมองเห็นโลกสวยสม คือ มองเห็นคนและทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัว

เป็นเรื่องของการเรียนรู้ เป็นเรื่องของความรู้ที่จะต้องศึกษาเรียนรู้และสะสมไว้เป็นทุนบารมีเพิ่มขึ้นทุกวัน ดังข้อเขียนหลาย ๆ ตอนที่สะท้อนวิธีการเรียนรู้ของเขาเองไว้ดังนี้ :*-

“...บอกกันตรง ๆ ว่า ข้อเขียนชิ้นนี้เป็นเพียงบันทึกเรื่องราวที่สะสมไว้ในจิตใจ จากการบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน จากการประสบเหตุการณ์ด้วยตนเอง จากการถกเถียงกับกัลยาณมิตรทั้งหลาย และจากการร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มหมอพื้นบ้านในแขนงต่าง ๆ....”

จากข้อความที่คุณยงยุทธ ตรีนุชกร เขียนเกริ่นนำในบทความนี้ สะท้อนให้เห็นวิธีการเรียนรู้ของคุณยงยุทธ ในเรื่องต่าง ๆ นั้น ได้มาจากหลายทางด้วยกัน เช่น

1. เรียนรู้จากการฟังเรื่องราวที่คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านเล่าให้ฟังแล้วจดจำนำไปคิดไตร่ตรอง และจดบันทึกไว้

2. เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงที่ตนเองได้ประสบพบเห็นหรือเรียนรู้มาโดยตรงจากการปฏิบัติงาน การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชนและสังคม

3. เรียนรู้จากการอภิปรายถกเถียงกับกัลยาณมิตรทั้งหลาย ซึ่งจะช่วยให้ได้แนวคิด ทักษะที่แปลกแยกแตกออกไปจากที่ตนเองมีอยู่ แสดงถึงการเป็นคนยอมรับฟังความคิดเห็นและเหตุผลของผู้อื่น แล้วนำข้อคิดเหล่านั้นมาผสมผสานกับความคิดเห็นของตนเองอีกทางหนึ่งด้วย

4. เรียนรู้จากการร่วมปฏิบัติงานกับกลุ่มหมอพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ โดยตรง ก่อให้เกิดความรู้และประสบการณ์สะสมจนตกผลึก สามารถสังเคราะห์จัดระบบความรู้ที่ได้รับมานั้นเข้าด้วยกัน สร้างสรรค์องค์ความรู้ชิ้นใหม่ มีข้อเสนอแนะใหม่ หรือมีทางเลือกใหม่ที่เหมาะสมกว่า ขึ้นได้ด้วยตนเอง

* ยงยุทธ ตรีนุชกร บทความเรื่องการรักษาคนแบบไทบ้านอีสาน เอกสารสัมมนาทางวิชาการ ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรม และการพัฒนาชนบท สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

คุณยงยุทธ เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้รอบด้านในทุกเรื่อง ทุกกิจกรรมที่ตนทำเช่น เรียนรู้จากการเป็นผู้ประสานงานพัฒนาชนบทกับกลุ่มต่าง ๆ เรียนรู้จากการเป็นผู้ร่วมลงมือพัฒนาชนบทในโครงการต่าง ๆ หลากหลายโครงการ ขณะเดียวกันคุณยงยุทธก็เรียนรู้และสะสมประสบการณ์จากการทำงานร่วมกับชาวบ้านในชนบทไปพร้อม ๆ กันด้วย คุณยงยุทธ มีจุดสนใจพิเศษที่มุ่งมั่นจะศึกษาเรียนรู้เจาะลึกเข้าไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ตนเองสนใจโดยเฉพาะมากเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนท่องแท้สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน เช่น ให้ความสนใจเรื่องการรักษาสุขภาพแบบคนไทบ้านอีสาน เป็นต้น คุณยงยุทธเขียนไว้ว่าเขาสนใจเรื่องนี้มากและกระโดดเข้าร่วมศึกษาเรียนรู้โครงการนี้ในหลายฐานะคือ **“เป็นทั้งผู้ดู ผู้ศึกษา ผู้เชียร์ และผู้กระทำการ”** แรกเริ่มเดิมทีนั้นคุณยงยุทธ ก็มีความคิดเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพของคนเราเหมือนกับเรา ๆ ท่าน ๆ และคนทั่ว ๆ ไปทั้งหลายว่า *“...ความเจ็บป่วย คือความผิดปกติของร่างกายที่ถูกกระทำโดยเชื้อโรคหรืออุบัติเหตุ ผู้แก้ไขความเจ็บป่วยให้หายเป็นปกติได้ก็คือแพทย์หรือหมอ ข้าพเจ้าถูกปลูกฝังมาเช่นนี้ตั้งแต่เด็กในครอบครัวคนจีนอพยพชั้นกลาง และไม่รู้สึกเดือดร้อนยามเจ็บป่วย เพราะครอบครัวข้าพเจ้ามีเงินพอที่จะรักษาให้หายเป็นปกติได้...”*

แต่หลังจากคุณยงยุทธได้ลงไปคลุกคลีเรียนรู้โดยใช้ชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชาวบ้านอีสาน โดยเฉพาะหมอพื้นบ้านแขนงต่าง ๆ ในกลุ่มฟื้นฟูสมรรถภาพไตอีสาน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันแล้ว ก็เกิดการเรียนรู้ และได้รับบทเรียนที่นำไปสู่ความเข้าใจใหม่ ๆ ที่กว้างไกลชัดเจนมากขึ้นอยู่เสมอไม่มีที่สิ้นสุด จนสามารถเรียนรู้เข้าใจและปรับเปลี่ยนความคิดและความเชื่อเดิมเกี่ยวกับเรื่องความเจ็บป่วยของคนเราและการบำบัดรักษาไปในอีกมิติหนึ่งที่มีเหตุผลน่ารับฟังดังนี้ * : -

“...ปัจจุบันข้าพเจ้าเข้าใจว่าความเจ็บป่วยเป็นอาการชนิดหนึ่งที่เคลื่อนไหวได้ตามธรรมชาติ มีขอบเขตของความเกี่ยวข้องที่แน่นอน และเป็นขอบเขตที่หาจุดสิ้นสุดไม่ได้ แต่พัวพันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังนั้น ความเจ็บป่วยจึงเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม

หรือวิถีชีวิต แบบแผนชีวิต การปรับเปลี่ยนชีวิต การดำรงอยู่ของชีวิต และการดับ
ไปของชีวิต....”

ล้าลึกไปกับการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ

จากการเรียนรู้จนกระทั่งมีความรู้ความเข้าใจชัดเจน และได้เปลี่ยนแนว
ความคิดและความเชื่อไปจากเดิมอย่างมีเหตุผลเช่นนี้แล้ว คุณงยุทธ มิได้หยุดอยู่เพียง
แค่เปลี่ยนความคิดและความเชื่อเท่านั้น แต่ได้เรียนรู้ต่อไปด้วยการเอาตัวเองเข้าไปมีส่วน
ร่วมทำเพื่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ที่ล้าลึกเข้าไป ทั้งนี้เพื่อพิสูจน์ความเชื่อและสิ่งที่ตนได้
เรียนรู้มานั้นว่าควรจะเป็นอย่างไรต่อไปอีก ดังตัวอย่างข้อเขียนอีกตอนหนึ่งของคุณงยุทธ
ดังนี้ :- *

“...ข้าพเจ้าเข้าไปเกี่ยวข้องกับหมอพื้นบ้านในอีกแง่มุมหนึ่ง ได้แก่การ
เสริมบทบาทหมอพื้นบ้านให้คงอยู่ และปรับตัวใหม่บนรากฐานคุณค่าแบบเดิม
เพราะข้าพเจ้าเข้าใจว่า ความเจ็บป่วยเป็นอาการของความคิด ความเชื่อ ของคน
เจ็บป่วย ที่ไม่รู้จักจิตของตัวเองอย่างสมดุลกับธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น
การหายจากความเจ็บป่วยเป็นอาการของความคิดค้นให้เข้าใจธรรมชาติ เข้าใจ
ตนเอง และสร้างแบบแผนชีวิตที่สมดุลขึ้น การจะสร้างสิ่งเหล่านี้ได้ต้องอาศัย
ความเข้าใจ ความร่วมมือของคนหลายฝ่าย โดยเฉพาะพวกเดียวกันเป็นสิ่งสำคัญ
ที่สุด...”

การเรียนรู้ของคุณงยุทธ จึงเปรียบเหมือนการปีนป่ายภูเขาสูงที่บนยอดเขา
มีธรรมชาติสวยงาม เมื่อได้ใช้ความพยายามปีนป่ายขึ้นไปจนถึงยอดเขาลูกหนึ่งที่มีธรรม
ชาติสวยงามสดดงามแล้วยืนเหยียดมองไกลออกไปโดยรอบก็พบว่ายังมียอดเขาลูกอื่น ๆ

-
- อ่างแล้วแหล่งเดิม

ที่สวดสดดงามไม่แพ้ลูกที่ยืนอยู่อีกมากมายหลายยอด ทำท่ายให้อายากจะป็นปายเขาลูกอื่นนั้น ๆ ต่อไปอีกโดยไม่มีวันจบสิ้น

เรียนรู้จากความสำเร็จและความล้มเหลว

มีคำกล่าววว่า “...ไม่ว่าความสำเร็จหรือความล้มเหลวล้วนเป็นครูสอนเราได้ทั้งสิ้น เช่นเดียวกับคนชั่วคนเลวที่เดินผ่านหน้าเราไป คนผู้นั้นก็เป็นครูสอนเราได้เช่นกัน...” ถ้าเรารู้จักนำไปขบคิดในมุมมองที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์ เช่นทำไมเขาจึงเป็นคนเช่นนั้น มีอะไรเป็นส่วนดี มีอะไรเป็นส่วนเสียของเขาบ้าง แล้วเราควรจะทำแบบอย่างในส่วนใดไปใช้ เพราะเหตุใด ฯลฯ ดังนี้เป็นต้น ในชีวิตคนเรานั้นใช้จะดีหรือชั่วตลอดไป ในดีย่อมมีชั่ว ในชั่วย่อมมีดี ในขวย่อมมีดำ ในความสำเร็จย่อมมีความล้มเหลวเป็นของคู่กันเช่นนี้เสมอไป คุณยงยุทธ เองก็ใช้ว่าจะเป็นมนุษยวิเศษเลิศเลอที่ทำอะไรรแล้วประสบผลสำเร็จไปหมดทุกเรื่องก็หาไม่ ในบางเรื่องบางช่วงชีวิตของเขาก็มีความล้มเหลว และเจ็บปวดกับงานพัฒนาชนบทที่เขาทำอยู่ด้วยเช่นกัน ดังเช่นคำสารภาพของคุณยงยุทธเองในช่วงแรกเริ่มเมื่อเข้าไปทำงานพัฒนาชนบทอีสานใหม่ ๆ โดยที่เขาพยายามรวมกลุ่มหนุ่มสาวจากภายนอกหมู่บ้าน เพื่อหวังจะใช้พลังผลักดันให้ชาวบ้านช่วยกันเพิ่มผลผลิตด้านการเกษตร ด้วยความหวังดีที่จะให้เด็ก ๆ ลูกหลานชาวชนบทได้มีอาหารการกินต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยไม่ทำให้น้ำหนักตัวของเด็กเล็กที่เขาดูแลรับผิดชอบต้องมีน้ำหนักเพิ่ม ๆ ลด ๆ ตามฤดูกาล เช่น ในช่วงฤดูฝนน้ำหนักเด็กเพิ่มเพราะผู้ปกครองมีอาหารการกินสมบูรณ์ ในช่วงฤดูแล้งเด็กน้ำหนักลดเพราะผู้ปกครองอดอยากขาดแคลน เป็นต้น ซึ่งแม้ว่าจะจะเป็นความปรารถนาดีด้วยความบริสุทธิ์ใจโดยแท้ แต่ด้วยความหวังดีที่ขาดประสบการณ์ในเชิงวิเคราะห์ให้เข้าใจวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้านในชนบท

จึงทำให้คุณยงยุทธ และกลุ่มหนุ่มสาวที่หวังดีเหล่านั้นประสบความล้มเหลวและเกิดการแตกแยก เพราะความไม่เข้าใจในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ขาดความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของการปลูกพืช ขาดความเข้าใจสภาพดิน และขาดความรู้ทางเทคนิคด้านการปลูกพืช และการจัดการที่เหมาะสมกับชาวชนบท ฯลฯ เป็นต้น ความล้มเหลวเช่นนี้ทำให้คุณยงยุทธเกิดความท้อแท้อยู่ช่วงหนึ่งเท่านั้น ความเป็นนักสู้ที่มีความเพียรพยายามจะเอาชนะอุปสรรคและความล้มเหลวที่เกิดขึ้นกลับกลายเป็นพลังใจให้เขาฮึดสู้ด้วยการหันมาศึกษาเรียนรู้โดยการวิเคราะห์และเจาะลึกเข้าใจถึงแก่นแท้ในทุกเรื่องที่เขาคิดว่ายังไม่รู้โดยการถือเอาผิดเป็นครู จากนั้นจึงริเริ่มงานโครงการใหม่ ๆ ต่อไปอีกจนกระทั่งประสบผลสำเร็จเกิดความภาคภูมิใจมากกว่ามาแทนที่ และใช้ความผิดพลาดที่ผ่านมาในอดีตนั้นเป็นเครื่องเตือนใจไม่ให้ทำผิดพลาดซ้ำซากในเรื่องเช่นนั้นอีกต่อไป

เรียนรู้จากการวิเคราะห์วัฒนธรรมและวิถีชีวิต

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ครอบงำการดำเนินวิถีชีวิตของคนเราโดยทั่วไป ดังนั้น ถ้าใครจะไปทำงานกับชาวบ้านในชนบท แต่ยังไม่เรียนรู้และเข้าใจวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของคนชนบทอย่างถ่องแท้แล้ว ก็แสดงว่าคนผู้นั้นยังไม่เข้าใจวิถีชีวิตของคนชนบทอย่างแท้จริง แล้วเขาจะไปทำงานร่วมกับคนชนบท เพื่อพัฒนาชนบทให้ดีขึ้นได้อย่างไร คุณยงยุทธ คงตระหนักในความสำคัญของเรื่องนี้จึงได้เรียนรู้จากการวิเคราะห์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ในวิถีชีวิตของคนชนบท ว่ามีประวัติความเป็นมาอย่างไร มีการดำเนินวิถีชีวิตอย่างไร มีอะไรบ้างที่มีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับความเชื่อ ความคิด การตัดสินใจ การแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของคนชนบท โดยให้คุณค่าและความสำคัญกับวัฒนธรรมดั้งเดิมของคนชนบทในแง่มุมต่าง ๆ ทุกด้านดังตัวอย่างคำพูดของคุณยงยุทธ ตอนหนึ่ง ดังนี้ *

* ข้างแล้วแหล่งเดิม

“...ผมว่าต้องค้นหาศักยภาพของชุมชนเป็นประเด็นแรก ถ้าจะศึกษาเขา จะค้นหาเขาได้จะต้องรู้จักเขา ต้องเข้าใจว่าเขาเป็นอย่างไร มีบวกมีลบ มีด้านดีไม่ดีอย่างไร เขาตัดสินใจอย่างไร เขาใช้องค์ประกอบอะไรในการตัดสินใจชีวิตให้มีความสำคัญในการเป็นเขา เขาอยากจะมีความสุขแค่นี้หรือแค่นี้ไหนอย่างไร ไม่ใช่จะไปกำหนดจากข้างนอกไปว่า ชีวิตคุณจะดีขึ้นจะต้องมีมาตรฐาน 1, 2, 3, 4, 5 ซึ่งตรงนั้นจะเป็นแรงกดดันลงไปยังคนในหมู่บ้านและทำให้สังคมปั่นป่วนมาก...”

ซึ่งการจะทำให้เป็นเช่นนั้นได้จะต้องเป็นผู้ที่เอาตัวเข้าไปศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในหมู่บ้านและชุมชนชนบท โดยใช้เวลามากพอควรพอที่จะเรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นอย่างท่องแท้ มิใช่ลงไปสัมผัสอย่างผิวเผินและฉาบฉวย จากนั้นจะต้องเรียนรู้จากการประมวลประสบการณ์ทั้งหลายทั้งปวงที่ได้เรียนรู้มานำมาวิเคราะห์ แยกแยะ และสังเคราะห์ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ หรือจัดระบบเสียใหม่ ให้มีความเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันปัญหาของสังคมชนบทที่เปลี่ยนแปลงไป แล้วจึงนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สังคมและชุมชนชนบทแต่ละแห่งนั้น ๆ ต่อไป

เรียนรู้จากเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ

แหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญอีกแหล่งหนึ่งที่คนทั่วไปยังใช้ประโยชน์จากแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ไม่มากเท่าที่ควรนักในปัจจุบันก็คือ การเรียนรู้จากบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรต่าง ๆ ทั้งองค์กรชาวบ้าน องค์กรภาครัฐ และเอกชนที่เป็นเครือข่าย ทำงานอยู่ในพื้นที่ชนบทด้วยกัน หรือในแหล่งอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นเครือข่ายการเรียนรู้ของทุกคนที่ไปใช้ประโยชน์จากเครือข่ายเหล่านี้ เพราะนอกจากจะช่วยให้สามารถเรียนรู้ได้สะดวกรวดเร็ว ประหยัดเวลา แล้วยังตรงกับจุดประสงค์และความต้องการของเรียนรู้อีกด้วย

คุณยงยุทธ ตริณัฐกร ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่เรียนรู้จากเครือข่ายดังกล่าวนี้ และใช้ความรู้ที่ได้รับจากเครือข่ายบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนใกล้เคียงตัวมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ ที่คุณยงยุทธรับผิดชอบให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ตัวอย่างเช่น เขาได้เรียนรู้เรื่องการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม การนวด การประคบ ของคนชนบทจากเครือข่าย หมอพื้นบ้าน ในหลายจังหวัดของภาคอีสาน เรียนรู้เรื่องสมุนไพรจากการทำหน้าที่ประสานงานให้เกิดเครือข่ายชมรมฟื้นฟูสมุนไพรไทยอีสานขึ้นมา เรียนรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานจากการทำงานร่วมกับกลุ่มเครือข่ายศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ๆ เรียนรู้เรื่องการฟื้นฟูเกษตรพื้นบ้านอีสาน เรื่องการพึ่งพาตนเอง และเรื่องการเพาะพันธุ์พืชพื้นบ้าน ฯลฯ จากองค์กรกลุ่มต่าง ๆ ในชมรมอุ้มชูไทยอีสาน ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งการเรียนรู้จากบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรเครือข่ายชาวบ้าน และองค์กรเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนที่ทำงานในพื้นที่อีสานด้วยกัน แม้จะต่างพื้นที่ ต่างจังหวัดกันก็ตาม แต่ก็ก่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รู้เขารู้เราว่าใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร ซึ่งช่วยให้แต่ละคนแต่ละกลุ่ม แต่ละองค์กร สามารถเชื่อมโยงความรู้แนวคิดตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่งานพัฒนาชนบทของกันและกันเข้าด้วยกันให้เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ครอบคลุมทั้งภูมิภาค นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชนบทอย่างยิ่ง สมดังปราชญ์ชนบวกล้ำไว้ว่า **“....ในการทำศึกสงครามนั้นถ้ารู้เรา รู้เขารบก็ครั้ง ก็ชนะทุกครั้ง”**

เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน

นอกจากคุณยงยุทธ จะเรียนรู้จากเครือข่ายบุคคล กลุ่มบุคคล และองค์กรเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนที่ทำงานในพื้นที่ภายในประเทศแล้ว เขายังมีโอกาสที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับบุคคลและเครือข่ายองค์กรต่างประเทศที่ทำงานและสนใจในแวดวงเดียวกัน คือมีโอกาสที่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดประสบการณ์ด้านการพัฒนาชนบท และความรู้เกี่ยวกับหมอพื้นบ้านกับวิทยากรหมอพื้นบ้านที่มาจากประเทศญี่ปุ่นโดยตรง ได้ไป

ศึกษาดูงานเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท และเรื่องหมอพั้นบ้านที่ประเทศใกล้เคียงเช่น ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศเวียดนาม และห่างออกไปที่ประเทศอาฟริกาใต้ เป็นต้น ซึ่งประสบการณ์ตรงที่ได้รับจากวิทยากรต่างประเทศ และประสบการณ์ตรงที่ได้เรียนรู้จากการไปศึกษาดูงานในประเทศต่าง ๆ ดังกล่าว ที่มีสภาพภูมิประเทศและปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนชนบทที่คล้ายคลึงกันนี้เป็นผลดีต่อการนำความรู้และประสบการณ์เหล่านั้นมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานจริงได้ง่าย และตรงประเด็นมากกว่าการไปศึกษาดูงานในประเทศที่เจริญแล้ว ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีกว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนก็ห่างไกลกับคนของเรามาก ไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้กับสภาพปัจจุบันปัญหาของคนชนบทในประเทศไทยของเราที่กำลังประสบอยู่ด้วย

เรียนรู้จากการศึกษาวิจัย

ในกระบวนการทำงานในชีวิตประจำวันของเรานั้นย่อมต้องพบกับอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ที่ทำให้คนหลายคนเมื่อทำงานไป ๆ พบปัญหาอุปสรรคมาก ๆ เข้าก็เริ่มเหนื่อยหน่ายท้อแท้และท้อถอย แต่สำหรับคนบางคนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการทำงานกลับเป็นสิ่งท้าทายให้ยากจะค้นคิดหาช่องทางหรือวิธีการใหม่ ๆ มาใช้ในการแก้ปัญหาให้ลุล่วงไป และถ้าทำได้ก็ถือว่าเป็นความสำเร็จและความภาคภูมิใจ ความสุขใจของคนผู้นั้นด้วย

คุณยงยุทธ ตรีนุชกร ก็อยู่ในกลุ่มของคนที่ยอมปัญหาและอุปสรรคเป็นสิ่งท้าทายให้ศึกษาค้นคว้าหาข้อเท็จจริง แต่เนื่องจากคุณยงยุทธ มีพื้นฐานการเรียนรู้เกี่ยวกับการแก้ปัญหาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ มาจากสถาบันอุดมศึกษาส่วนหนึ่ง จึงทำให้คุณยงยุทธ เลือกวิธีการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้อย่างเป็นระบบ อย่างเป็นวิทยาศาสตร์กับการคิดแก้ปัญหาหรือบางเรื่องที่ตนเองต้องการรู้คำตอบให้กระจ่างชัด เพื่อจะนำคำตอบหรือองค์ความรู้ที่กระจ่างชัดจากการวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

ดังจะเห็นได้ว่าคุณงยุทธ แม้จะมีงานที่ต้องทำหลายด้าน เช่น งานประสานงานกับผู้นำองค์กรเครือข่ายต่าง ๆ ในพื้นที่ งานทำหน้าที่เป็นครู เป็นวิทยากรสอน ให้การฝึกอบรมเกี่ยวกับแนวคิด การประคบ โดยใช้สมุนไพรแก่ชาวบ้านที่มารับการอบรม และรับเชิญจากสถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ ไปเป็นวิทยากรให้ความรู้ด้านการพัฒนาชนบทอีสาน ฯลฯ แล้ว คุณงยุทธ ก็ยังเจียดเวลาให้กับการทำวิจัยด้วยตนเอง และร่วมกับผู้อื่นศึกษาวิจัยเพื่อให้ได้มาซึ่งองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่จะประโยชน์แก่คนชนบทอีสาน และเป็นประโยชน์แก่การปฏิบัติงานในชนบทอีสานของเขาด้วย ตัวอย่างเช่น **การศึกษาวิจัยเรื่องภูมิปัญญาพื้นบ้าน : กรณีศึกษาอาหารพื้นบ้านไทย บ้านบัว อำเภอกุตุบาก จังหวัดสกลนคร** ซึ่งเป็นการศึกษารวบรวมระบบอาหารของชาวกะเลิงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สำหรับอาหารพื้นบ้าน คุณค่าของอาหาร การคงอยู่และหมดไปของระบบอาหารพื้นบ้านรวมทั้งปัจจัยและกระบวนการฟื้นฟูระบบอาหารพื้นบ้านของชาวกะเลิง ซึ่งได้สรุปผลการวิจัยไว้เมื่อเดือนพฤษภาคม 2543 ที่ผ่านมานับเป็นการศึกษาวิจัยที่เรียนรู้เรื่องใกล้ตัวและเป็นประโยชน์ต่อชุมชนที่ทำให้สมาชิกชุมชนเข้าใจการพัฒนาและแนวโน้มวิถีชีวิตในอนาคตของคนในชุมชนว่าพวกเขาต้องร่วมกันสร้างอนาคตของชุมชน ด้วยการจัดการกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน ให้ได้ด้วยคนในชุมชนเอง มิฉะนั้นความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งก็จะล่มสลายไป ดังนี้ เป็นต้น

การวิจัยอีกเรื่องหนึ่งซึ่งเป็นการศึกษาเรียนรู้จากการทำวิจัยร่วมกันเป็นคณะ ได้แก่ **เรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เพื่อจัดระบบการป้องกันและรับรองผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนอีสาน** เป็นงานวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาองค์กรชุมชนให้สามารถดำเนินการจัดระบบการป้องกัน และระบบรองรับและดูแลผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนอีสาน แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 ช่วงดำเนินการศึกษาวิจัยในช่วงปี 2538 - 2539 โดยศึกษาใน 3 เรื่อง คือ

1. **ศึกษารูปแบบการสร้างความสัมพันธ์สมาชิกในครอบครัว กับสมาชิก**

ที่ไปใช้แรงงานต่างถิ่น

2. พัฒนาหลักสูตรการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ในกลุ่มนักเรียน ประถมศึกษา และ

3. พัฒนาเครือข่ายหมอพื้นบ้านเพื่อจัดระบบการให้ความรู้ และรองรับ ผู้ป่วยเอดส์ให้สามารถดำรงอยู่ในชุมชนได้

ส่วนระยะที่ 2 ดำเนินการศึกษาวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2541 เป็นการศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนรู้และศักยภาพของครอบครัว ชุมชน โดยรูปแบบการพัฒนา 3 รูปแบบ คือ

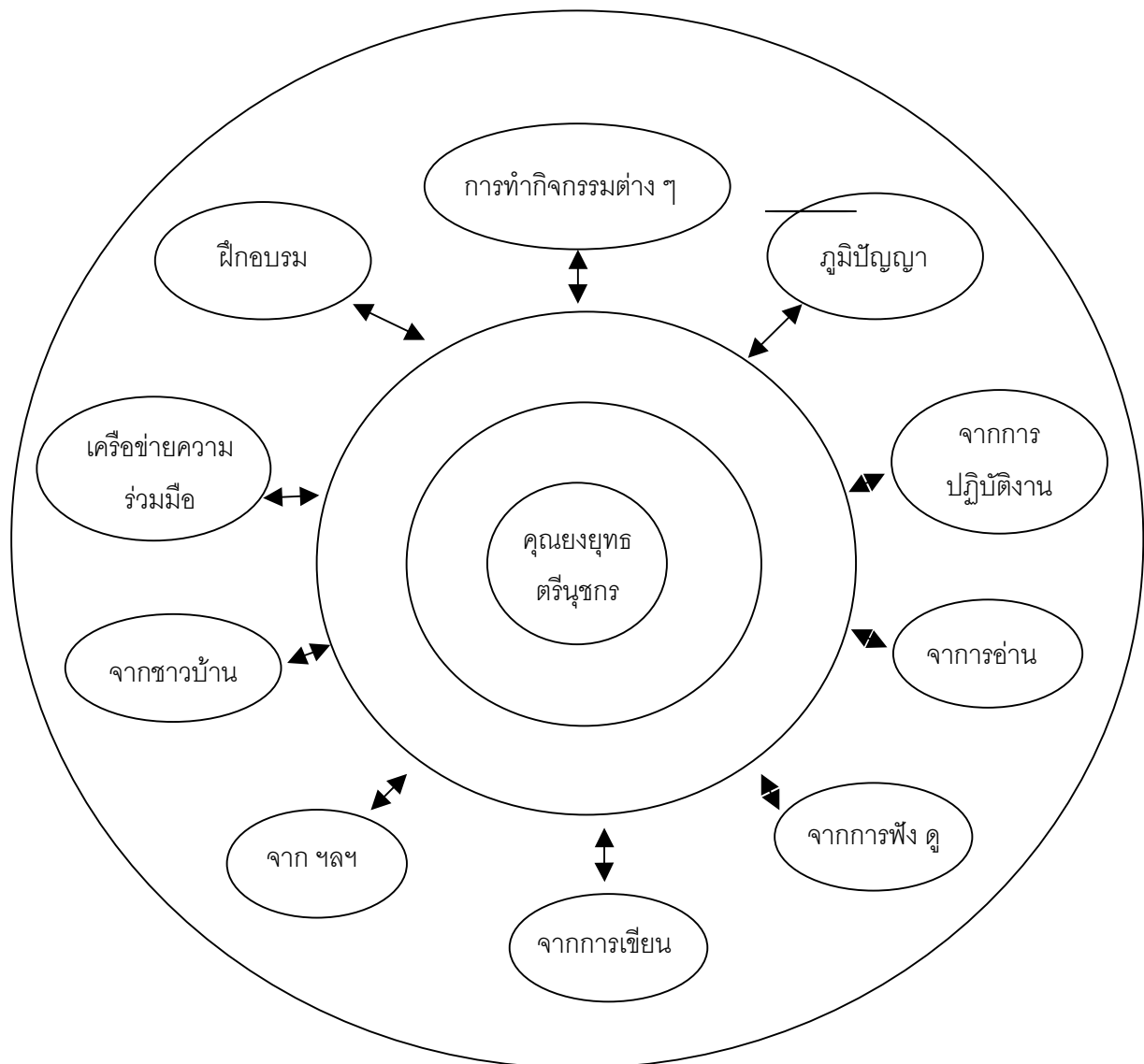
1. การเขียนจดหมายระหว่างสมาชิกในครอบครัว กับสมาชิกที่ไปใช้ แรงงานต่างถิ่นของสมาชิกครอบครัวที่สนใจ จำนวน 257 คน และนักเรียนระดับชั้น ประถมปีที่ 5, 6 ที่สมัครใจ จำนวน 454 คน โดยใช้กระดาษเขียนจดหมายที่ทีมวิจัยทำ ขึ้น มีเนื้อหาแสดงถึงความห่วงใยกันและมีข้อมูลด้านการป้องกันเอดส์แฝงอยู่ พร้อมทั้งมี ไปรษณียบัตรตอบกลับเพื่อวิเคราะห์ประโยชน์ของการส่งจดหมายและความรู้เรื่องเอดส์ ของผู้รับ

2. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทักษะชีวิต เพื่อป้องกันเอดส์ ในนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5, 6 จำนวน 12 โรงเรียน มีนักเรียนร่วมโครงการทั้งหมด 498 คน ใช้หลักสูตรการสอนตามคู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ ที่กระทรวง ศึกษาธิการร่วมกับกระทรวงสาธารณสุขจัดทำขึ้น

3. การพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์ของหมอพื้นบ้าน เพื่อจัดระบบ รองรับผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน ใน 18 หมู่บ้าน และเครือข่ายหมอพื้นบ้านภาคอีสาน รวม 25 คน โดยใช้องค์ความรู้เรื่องการรักษาแบบธรรมชาติบำบัดมาจัดทำเป็นหลักสูตรอบรม หมอพื้นบ้าน จำนวน 5 วัน (8 หน่วย) หลักการอบรมมีการจัดตั้งเครือข่ายส่งเสริมการ ปฏิบัติงานของหมอพื้นบ้านต่อไป ซึ่งเรื่องที่ศึกษาวิจัยนี้เป็นเรื่องที่เกิดประโยชน์โดยตรงแก่ คนในชนบทที่อีสาน และยังช่วยสร้างความตระหนักถึงภัยอันตรายจากโรคเอดส์ ในกระบวนการ

การเรียนรู้ของเด็กและเยาวชนในชุมชนชนบทผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่ร่วมมือกันทุกฝ่าย
 ของคนในชุมชนด้วย ขอให้พิจารณาแผนภูมิประกอบ

แผนภูมิ สรุปรูปแสดงการเรียนรู้ของคุณงยุทธ ตรีนุชกร

กล่าวโดยสรุป กระบวนการเรียนรู้ของคุณงยุทธ ตรีนุชกร นั้นมีการเรียนรู้ในหลายหลากลักษณะดังนี้

1. **เรียนรู้ตามอรรถศาสตร์จากบุคคลในครอบครัว** เช่น พ่อแม่ ญาติพี่น้อง เป็นการเรียนรู้และสืบทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความรู้สึกนึกคิด ตลอดจนคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น ความคิดการตัดสินใจ ความขยันหมั่นเพียร ความมุ่งมั่น ความอดทนเด็ดเดี่ยวไม่ย่อท้อ ฯลฯ เป็นต้น

2. **เรียนรู้จากในระบบโรงเรียน** ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นความรู้สากลในเชิงหลักการ และทฤษฎี เป็นส่วนใหญ่ เป็นการเรียนรู้ประเภทความจำความเข้าใจ แต่มีการใช้การปฏิบัติจริงเพื่อทดสอบหลักการและทฤษฎีไม่มากนัก

3. **เรียนรู้นอกระบบโรงเรียนและเรียนรู้ตามอรรถศาสตร์จากผู้คนในสังคม และสิ่งแวดล้อม** ที่เกิดขึ้นจริง เป็นอยู่จริง และปฏิบัติจริง เช่น :-

- 3.1 จากการปฏิสัมพันธ์กับคนและวิถีชีวิตของคน
- 3.2 จากการทำงานที่ทำ
- 3.3 จากความสำเร็จและความล้มเหลว
- 3.4 จากการวิเคราะห์วัฒนธรรมและวิถีชีวิต
- 3.5 จากเครือข่ายทั้งในและต่างประเทศ
- 3.6 จากการศึกษาดูงาน
- 3.7 จากการศึกษาวิจัย

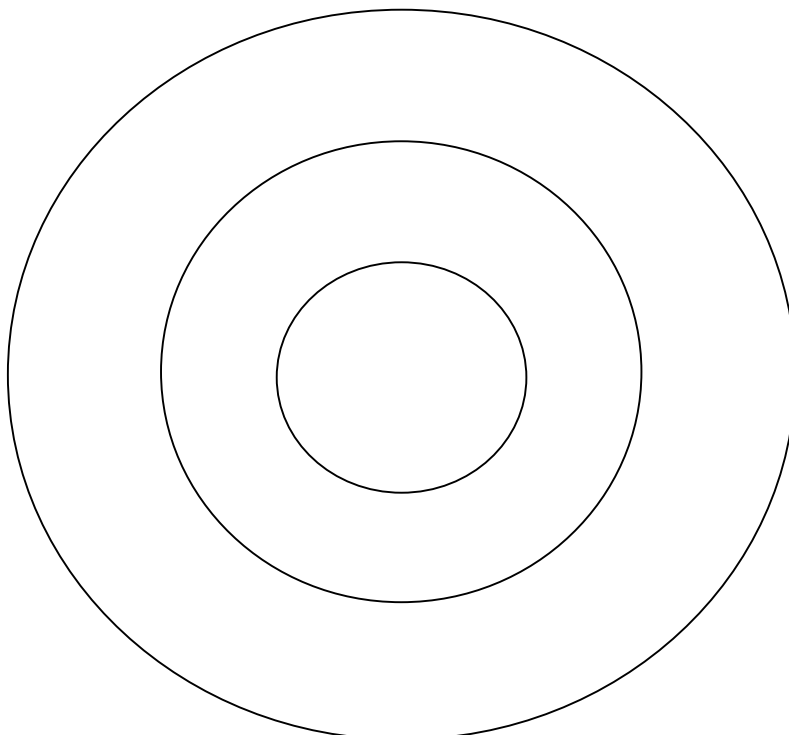
ผู้ให้คือผู้ยิ่งใหญ่ในหัวใจคน

การสร้างสรรคองค์ความรู้

ดังได้กล่าวไว้แต่ต้นแล้วว่า คุณยงยุทธ ตรีนุชกร เป็นผู้ที่เรียนรู้ตามอัธยาศัย จากครอบครัว เรียนรู้จากการศึกษาเล่าเรียนในระบบโรงเรียน ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษา และเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนจากผู้คนในชนบทในหลากหลายรูปแบบ

ซึ่งความรู้ที่ได้รับจากหลายแหล่งดังกล่าว ได้สะสมไว้แล้วถูกนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตกตะกอนเกิดเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่พร้อมจะนำไปถ่ายทอดและประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติต่อไป การสร้างสรรคองค์ความรู้ของคุณยงยุทธ ตรีนุชกร สรุปลงเป็นแผนภูมิเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ๆ ดังนี้ (ขอให้พิจารณาแผนภูมิประกอบ)

**แผนภูมิ สรุปลการสร้างสรรคองค์ความรู้ใหม่
ของคุณยงยุทธ ตรีนุชกร**

จากแผนภูมิจะเห็นได้ว่าการสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ของคุณงยุทต ตรีนุชกร นั้น เกิดจากการสังสมบ่มเพาะความรู้และประสบการณ์พื้นฐานจากแหล่งของ องค์ความรู้เดิมใหญ่ ๆ 4 แหล่ง ดังนี้คือ :-

1. องค์ความรู้พื้นฐานเบื้องต้นในชีวิตของคุณงยุทตเอง
2. องค์ความรู้ที่ได้จากวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. องค์ความรู้ที่ได้จากการเป็นผู้ประสานงานและร่วมทำงานกับชุมชน
4. องค์ความรู้หลักการและทฤษฎี

จากองค์ความรู้พื้นฐานทั้ง 4 แหล่ง ที่สะสมบ่มเพาะเพิ่มพูนขึ้น จนถึงจุดที่ คุณงยุทต สามารถนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประมวลสรุปขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ ประยุกต์ผสมผสานกับองค์ความรู้ทั้งหลายที่ได้ศึกษาเรียนรู้มา จึงกลายเป็นองค์ความรู้ ใหม่ที่โดดเด่นมีลักษณะเฉพาะตัวของคุณงยุทตเองเกิดขึ้นแล้ว จึงถ่ายทอดสู่ผู้อื่นตามรูปแบบวิธีการของคุณงยุทตต่อไป

กระบวนการถ่ายทอดความรู้

คนเราถ้ามีความรู้ความสามารถและมีประสบการณ์สูงจนถึงขั้นสามารถ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาได้ด้วยตนเองจนเป็นที่ยอมรับนับถือว่าเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นปราชญ์ในสายตาของชาวบ้านแล้ว หากความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ ตลอดจนองค์ความรู้ที่ได้สะสมไว้ในตัวเอง ไม่ได้ถูกถ่ายทอดออกไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน และประเทศชาติแล้ว ก็เข้าทำนองคำโบราณที่กล่าวไว้ว่า **“มีความรู้ไม่ใช่ก็เก่า มีเรื่องไม่เล่าก็ลืมน คนมีความรู้ไม่ได้ใช้ก็ไร้ประโยชน์”** ปล่อยให้ ความรู้ที่มีอยู่ต้องมลายหายสูญไปพร้อมกับกาลล่มหายตายจากไปของตัวผู้นั้นแล้ว ความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ของคนผู้นั้นก็ไม่เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมและ ประเทศชาติมากนัก

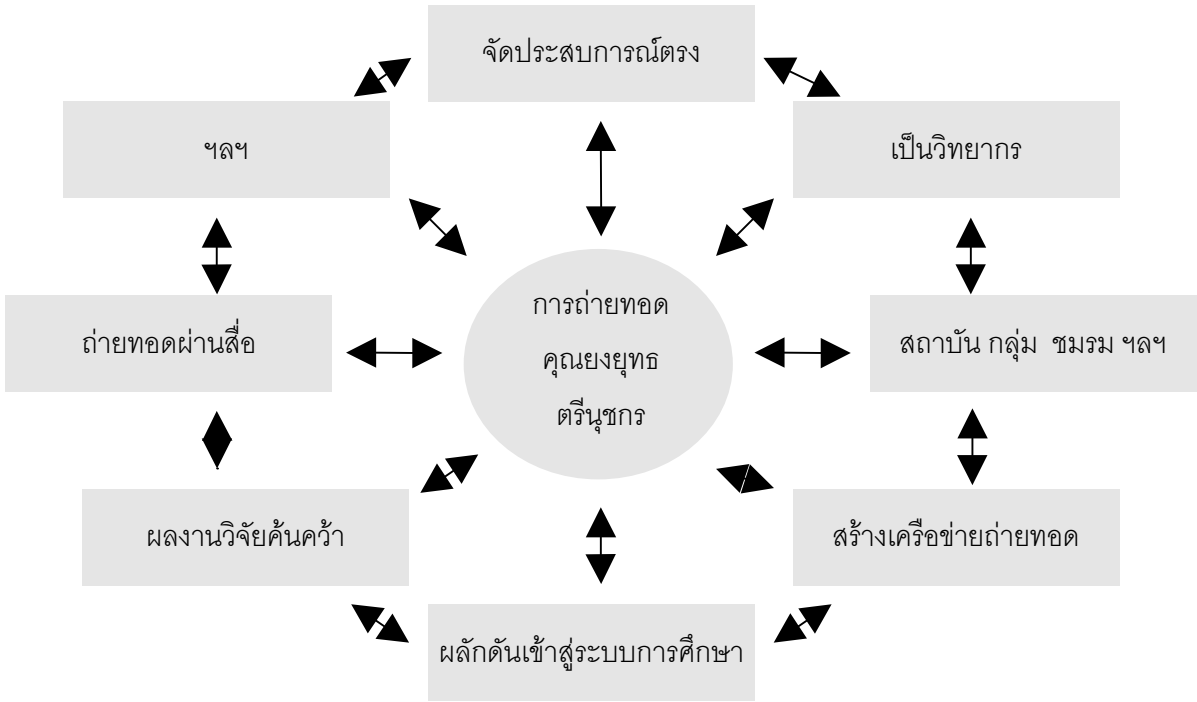
แต่คุณงยุท ตรีบุษกร มิใช่คนเช่นนั้น คุณงยุท เป็นผู้กระหายการเรียนรู้ทุกรูปแบบ ทั้งการศึกษาเรียนรู้ในระบบโรงเรียน เช่น การเอาตัวเข้าไปศึกษาเล่าเรียน ฝึกอบรมโดยตรง การศึกษาเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย จากการศึกษาปฏิบัติงานในโครงการต่าง ๆ ร่วมกับผู้นำชุมชน ผู้นำเครือข่าย ภูมิปัญญาท้องถิ่น เรียนรู้ร่วมกับคนในชนบทอีสาน และยังเรียนรู้จากการไปศึกษาดูงาน ฯลฯ เป็นต้น ขณะเดียวกัน คุณงยุท ตรีบุษกร ก็ยังสามารถถ่ายทอดความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่มีคุณค่าเหล่านั้นให้แก่ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างดีอีกด้วย

กลวิธีการถ่ายทอดความรู้

กลวิธีการถ่ายทอดความรู้หรือบางท่านเรียกว่า กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของคุณงยุท ไปสู่ผู้อื่น โดยเฉพาะกลวิธีการสร้างความศรัทธาเชื่อถือให้เกิดการยอมรับความรู้ที่นำไปถ่ายทอดให้กับคนชนบทนั้นเป็นกลวิธีสำคัญที่เป็นหัวใจในการทำงานพัฒนาชนบทให้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้อ่านที่จะนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไปด้วย

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของคุณงยุท ตรีบุษกร พบว่า คุณงยุท ได้ใช้กลวิธีในการถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นหลากหลายวิธี ผสมกลมกลืนไปพร้อม ๆ กับหน้าที่ความรับผิดชอบในการทำงานที่ทำร่วมกับคนในชุมชนหลากหลายลักษณะ ดังต่อไปนี้ (ขอให้พิจารณาแผนภูมิประกอบ)

**แผนภูมิ แสดงลักษณะการถ่ายทอดความรู้
ของคุณงยุทธ ตรีนุชกร**

1. การถ่ายทอดความรู้โดยจัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้รับการ

ถ่ายทอด กล่าวคือ ในการถ่ายทอดความรู้และทักษะแก่ผู้รับการถ่ายทอดบางเรื่องนั้น เพียงแต่พูดคุย อธิบาย บอกเล่า หรือแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กันระหว่างผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้รับความรู้ เท่านั้นคงไม่เพียงพอที่จะช่วยให้ผู้รับการถ่ายทอดเกิดความรู้ความเข้าใจชัดเจนแจ่มแจ้งจนถึงขั้นนำไปปฏิบัติได้ ดังนั้น การถ่ายทอดวิชาความรู้บางเรื่อง คุณงยุทธ จะเลือกใช้วิธีฝึกทักษะโดยตรงให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดความรู้ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ เรื่องการฝึกอบรมหมอบระจำบ้านซึ่งได้แก่หมอนวด หมอสมุนไพร ใน 44 หมู่บ้าน โดยประสานงานให้องค์กรสมาชิกเครือข่ายแต่ละองค์กรคัดเลือกผู้สนใจจะเป็นหมอนวดหมู่บ้านละ 2 คน ชาย 1 คน หญิง 1 คน และหมอสมุนไพรหมู่บ้านละ 1 คน ซึ่งส่วนใหญ่จะได้ผู้ที่เป็นหมอนวดหรือหมอสมุนไพรพื้นบ้าน ที่ทำหน้าที่อยู่ในหมู่บ้านแต่เดิมแล้ว มาเข้ารับการอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกัน

และกันแล้วก็ให้ร่วมกันจัดทำตำราที่เป็นหลักสำหรับใช้ในการฝึกอบรมให้ความรู้แก่ผู้อื่นไว้ใช้ต่อไปด้วย

ส่วนการนวด การประคบ โดยสมุนไพรไทยนั้น เมื่อให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์แล้ว ในช่วงของการฝึกทักษะการนวดจำเป็นอย่างยิ่งต้องจัดให้ผู้รับความรู้ต้องฝึกปฏิบัติโดย คุณยงยุทธ และที่มหาวิทยาลัยการฝึกอบรมจะให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมฝึกภาคปฏิบัติด้วยการนวด ประคบ และอบ โดยใช้สมุนไพร ให้ถูกต้องตามความรู้และหลักวิชาที่เรียนรู้ไปด้วย ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความรู้ความเข้าใจ และได้ลงมือฝึกทักษะภาคปฏิบัติจนกระทั่งสามารถนำไปปฏิบัติได้ถูกต้องต่อไป

หลังจากการอบรมหมอบระจําบ้านแล้ว แต่ละหมู่บ้านก็กลับไปเปิดศูนย์ป้องกันบำบัดรักษา ซึ่งให้บริการนวด ประคบ อบ และให้คำแนะนำวิธีการใช้ยาสมุนไพรให้แก่ชาวบ้านในหมู่บ้านชนบทอย่างเป็นระบบตามขอบเขตที่กำหนดให้ และให้กลุ่มสรุปประเมินผลประสิทธิภาพของการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการรักษาสุขภาพในกลุ่มของตนทุกเดือน เพื่อตรวจสอบประเมินว่าการดำเนินงานมีประสิทธิภาพมากน้อยแค่ไหน มีอะไรที่จะต้องทบทวนแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้นบ้างอย่างไร ก่อนที่จะไปดำเนินการต่อไป นับว่าเป็นการศึกษากระบวนการเรียนรู้และกระบวนการถ่ายทอดความรู้สู่องค์กรหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องเป็นระบบครบวงจร

2. การถ่ายทอดความรู้โดยการสร้างเครือข่าย ด้วยการจัดให้เครือข่ายที่มีอยู่กระจัดกระจายได้มีโอกาสศึกษาพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากความรู้และประสบการณ์ ในงานที่ทำและร่วมกันกำหนดทิศทางการทำงานของเครือข่ายให้บรรลุเป้าหมายตามที่ร่วมกันกำหนดไว้ในทิศทางเดียวกัน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ คุณยงยุทธ ได้เป็นผู้ประสานงานคัดเลือกหมอบ้านที่มีความรู้ชัดเจน มีประสบการณ์ในการบำบัดรักษาคนไข้เป็นที่พึ่งของชาวบ้าน เป็นผู้มีความรู้เห็นคุณค่าของการรักษาแบบพื้นบ้าน และมีจิตสาธารณะที่ต้องการสืบทอดความรู้เรื่องการรักษาแบบหมอบ้านสู่คนรุ่นหลังที่มีอยู่กระจัดกระจายในท้องถิ่นอีสาน โดยเชิญเข้ามาร่วมประชุม สัมมนา และสังคายนา

จัดทำตำราการรักษาโรคซึ่งประกอบด้วย อาการ สาเหตุของโรคประจำฤดู โรคที่เกิดขึ้นได้ทุกฤดู โรคเรื้อรัง ที่หมอพื้นบ้านแต่ละคนพบเห็น และมีประสบการณ์ป้องกันหรือรักษาได้ผลมาแล้ว โดยให้บอกตัวยา ชนิดของพืชสมุนไพรแต่ละชนิดที่ใช้ป้องกัน หรือรักษาพร้อมทั้งบอกวิธีการปฏิบัติ และรักษาตัวของคนไข้ ให้สอดคล้องกับการบำบัดรักษาให้ได้ผลไว้ด้วย โดยได้จัดประชุมสัมมนาปีละ 3 ครั้ง ทั้งนี้เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปถ่ายทอดสู่หมอประจำบ้าน หมอนวด หมอสมุนไพร ในท้องถิ่นอย่างมีระบบเท่ากับเป็นการยกระดับความรู้และประสบการณ์ และความศรัทธา เชื่อถือ ของหมอพื้นบ้านให้สูงขึ้นให้คนทั่วไป ยอมรับว่าเป็นศาสตร์หนึ่งของภูมิปัญญาไทยที่มีคุณค่า และสมควรได้รับการพัฒนาต่อเนื่องให้เหมาะสมและสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของคนไทยในชนบทต่อไป

การสร้างเครือข่ายถ่ายทอดความรู้โดยผู้มีความรู้มีประสบการณ์หลากหลายได้มาแลกเปลี่ยนถ่ายทอดความรู้ในกลุ่มผู้มีอาชีพเดียวกันเช่นนี้ เปรียบเหมือนการถ่ายเทน้ำในถ้วยแก้วที่ต่างระดับกันให้มีระดับสูงใกล้เคียงกัน ขณะเดียวกันก็รู้อยู่ที่มีความรู้ส่วนใดยังบกพร่องอยู่อีกเท่าใด ก็จะได้ไปชวนขวายหาเติมเต็มในส่วนนั้นให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นต่อไป นอกจากนี้เมื่อได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และระดมความคิดซึ่งกันและกันในกลุ่มเดียวกันแล้ว ก็จะเริ่มมองเห็นช่องทางที่จะพัฒนาการปฏิบัติงานในสายวิชาชีพของตนให้สามารถดำเนินการไปอย่างเป็นระบบ มีกฎเกณฑ์ และเมื่อแต่ละคน แต่ละเครือข่ายนำไปขยายผลต่อไปก็จะเป็นไปอย่างมีระบบในทิศทางเดียวกัน เป็นที่น่าศรัทธา เชื่อถือของประชาชนผู้มาใช้บริการต่อไป ซึ่งเท่ากับการยิงกระสุนนัดเดียวได้นกสองตัว สมตามคำพังเพยโบราณที่กล่าวไว้

3. ถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กร/สถาบัน กลุ่ม ชมรม ฯลฯ โดยการสร้างองค์กร สถาบัน ชมรม กลุ่ม ฯลฯ ขึ้นมา เพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้แต่ละสาขาที่แต่ละองค์กร สถาบัน ชุมชน กลุ่ม มีความถนัด ชัดเจน ในเรื่องนั้น ๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนในเรื่องการถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กร สถาบัน ชมรม ฯลฯ ของคุณยงยุทธ ตรีสุขกร ก็คือการถ่ายทอดความรู้ผ่านชมรมอุ้มชูไทยอีสาน ที่คุณยงยุทธ เป็นกลจักรสำคัญประสาน

งานให้เกิดการรวมตัวกันเป็นชมรมขึ้นมา ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากการสามารถประสานงานกับหมอพื้นบ้านในหลาย ๆ หมู่บ้าน ในหลายจังหวัดของภาคอีสาน จัดประชุมสัมมนาความรู้และประสบการณ์การรักษาสุขภาพแบบไทยโดยการนวด ประคบ อบสมุนไพร และทำยาที่สุดเกิดการรวมตัวกันเป็นชมรมฟื้นฟูสมุนไพรไทยอีสานประสบผลสำเร็จแล้ว ต่อมาคุณนงยุทธ ตริณชกร เห็นว่าการพึ่งพาตนเองด้วยการใช้สมุนไพรบำบัดรักษาสุขภาพผู้ป่วยแบบพื้นบ้านนั้น มีเรื่องราวที่จะแยกออกมาทำเป็นเรื่องเดียว ๆ โดยเอกเทศให้สำเร็จได้โดยง่าย เพราะมีเหตุปัจจัยและที่มาของโรคภัยไข้เจ็บที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น ๆ อีกหลายเรื่องที่ต้องทำไปพร้อม ๆ กัน จึงให้ความสนใจเรื่องการพัฒนาและส่งเสริมการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม ที่ต้องมองดูบริบทอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นมูลเหตุให้เกิดความเจ็บป่วยเข้ามาร่วมพิจารณาประกอบด้วย จึงเกิดเครือข่าย**ชมรมอุ้มชูไทยอีสาน** ที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่ม องค์กร ชาวบ้าน ที่มีความสนใจเรื่องต่าง ๆ แตกต่างกันจำนวน 12 กลุ่ม มารวมตัวผนึกกำลังกันพัฒนาชนบทอีสานบนพื้นฐานความคิด ความเชื่อ และอุดมการณ์เดียวกัน ซึ่งกลุ่มต่าง ๆ ดังกล่าวที่รวมตัวกันเป็นชมรมอุ้มชูไทยอีสาน มีดังนี้ กลุ่มศูนย์วัฒนธรรม ห้วยปอเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มหมอพื้นบ้าน อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มฟื้นฟูเกษตรพื้นบ้านอีสาน อำเภอเวียงน้อย จังหวัดขอนแก่น กลุ่มศูนย์ฝึกอบรมและประสานงานการศึกษา อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มอีได้น้อย อำเภอลำปลายมาศ จังหวัดบุรีรัมย์ กลุ่มเพาะพันธุ์พืชพื้นบ้าน อำเภอกุดบาก จังหวัดสกลนคร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการพึ่งตนเอง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มแม่บ้านเพื่อการพึ่งตนเอง อำเภอม่วงคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ และกลุ่มกระบอกก้อม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เป็นต้น ซึ่งในแต่ละกลุ่มเหล่านี้มีกิจกรรมทำในกลุ่มของตนเองอยู่แล้ว แต่หลาย ๆ กลุ่มได้ผนึกกำลังรวมตัวกันเป็นองค์กร ชาวบ้านที่มีความเป็นอิสระ มีความเข้มแข็ง และมีเป้าหมายการดำเนินงานร่วมกันชัดเจนว่า**ต้องการพัฒนาท้องถิ่นอีสานเพื่อให้พึ่งพาตนเองได้** บนรากฐานของการฟื้นฟูช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ยึดมั่นในคุณธรรม ประยุทธ์ เสริมสร้างและสืบทอดวัฒนธรรมที่ดีงามของอีสาน

ให้คงอยู่ ให้คนชนบทอีสานสามารถอยู่รอดปลอดภัย ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุขในยุคปัจจุบัน

4. เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้

คุณยงยุทธ ตรีนุชกร เป็นภูมิปัญญาที่มีความรู้และประสบการณ์หลากหลายสาขา โดยเฉพาะสาขาการพัฒนาชนบท สาขาการแพทย์แผนไทย ที่ส่งเสริมการดูแลสุขภาพของคนชนบทโดยองค์รวม การนวด การประคบ การอบโดยใช้สมุนไพร นอกจากนี้ยังเป็นผู้แสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ในทุกเรื่องที่เป็นปัญหาของคนในชนบท จึงทำให้มีผลงานวิจัยและผลงานวิจัยร่วมหลายเรื่องเช่น ผลงานวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้าน : กรณีศึกษาอาหารพื้นบ้านไทยบ้านบัว อำเภอกุตุบาก จังหวัดสกลนคร และงานวิจัยเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เพื่อจัดระบบการป้องกันและรองรับผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนอีสาน ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งการไม่หยุดนิ่งที่จะแสวงหาเพื่อการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ นี้ทำให้ คุณยงยุทธ เป็นภูมิปัญญาที่มีองค์ความรู้หลาย ๆ เรื่องอยู่ในตัว และเป็นองค์ความรู้ที่สถาบันการศึกษาทุกระดับตั้งแต่ระดับประถม มัธยม และอุดมศึกษา ตลอดจนหน่วยงานและองค์กรระดับชาติ ต้องการและเชิญให้คุณยงยุทธ ไปเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนองค์ความรู้ใหม่ ๆ ที่ค้นพบให้แก่นักเรียน นิสิต นักศึกษา และกลุ่มคนที่สนใจในองค์กรต่าง ๆ อยู่เสมอ ตัวอย่างเช่น เป็นวิทยากรเรื่องเกี่ยวกับโรคและแนวความคิดการป้องกันโรคและความเจ็บป่วย เรื่องการนวด การประคบ การอบสมุนไพร และการใช้ยาสมุนไพร ฯลฯ เป็นต้น ให้แก่ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยมหิดล แลกเปลี่ยนที่วิทยากรในโครงการนวดไทยของอาจารย์ประโยชน์ บุญสินสุข และอาจารย์สำลี ใจดี แห่งมหาวิทยาลัยมหิดล โดยคุณยงยุทธ เอาทีมวิทยากรจากชมรมคัมภีร์สมุนไพรอีสาน ไปช่วยให้ความรู้แก่ทีมอาจารย์และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยมหิดล ทางฝ่ายมหาวิทยาลัยมหิดลก็นำเอาทีมวิชาการของมหาวิทยาลัยมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาศาสตร์ด้านการนวด การรักษาสุขภาพ การใช้สมุนไพร ฯลฯ อยู่เป็นประจำ นอกจากนี้ยังมีการประชุมแลกเปลี่ยน

เปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับเรื่องการแพทย์แผนไทย การนวด การอบสมุนไพร และการใช้ยาสมุนไพรร่วมกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม มหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยคุณยงยุทธจะถูกเชิญให้ทำหน้าที่เป็นวิทยากรบ้าง หรือไม่ก็เชิญเข้าเป็นผู้ร่วมประชุมสัมมนาเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์จากการเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าและจากการลงมือปฏิบัติจริงบ้างตามโอกาสอันควร

นอกจากนี้ คุณยงยุทธ ยังได้รับเชิญจากหน่วยงานและองค์กรทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ให้ไปทำหน้าที่เป็นวิทยากรในการสัมมนาทางวิชาการเพื่อให้ความรู้แก่บุคลากรในหน่วยงานต่าง ๆ อีกมากมาย อาทิ จากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ จากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ฯลฯ เป็นต้น

5. ถ่ายทอดความรู้ผ่านผลงานวิจัย

งานวิจัยต่าง ๆ เกี่ยวกับภูมิปัญญาด้านการใช้สมุนไพร ด้านการศึกษากรณีตัวอย่างต่าง ๆ ฯลฯ ที่คุณยงยุทธ ทำหรือร่วมทำกับผู้อื่นนั้น ไม่ว่าจะเป็นการวิจัยเชิงสำรวจ หรือการวิจัยเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนชนบทอีสาน เป็นสิ่งมีคุณค่าในตัวของมันเอง องค์ความรู้ที่รวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุป และเขียนขึ้นไว้เป็นรูปเล่ม ในรูปแบบของรายงานผลการวิจัย หรือบทความย่อผลจากการวิจัยก็ดี ล้วนเป็นความรู้ที่นักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ และผู้สนใจสามารถนำไปศึกษาค้นคว้าอ้างอิงได้เป็นอย่างดี ผลงานวิจัยที่คุณยงยุทธ จัดทำหรือร่วมกับผู้อื่นจัดทำขึ้นไว้จึงถ่ายทอดความรู้ที่ค้นพบสู่ผู้สนใจอื่น ๆ ได้ด้วยตัวผลงานวิจัยของตนเอง โดยไม่ต้องอาศัยคนเป็นสื่อนำไปขยายผลต่อ และคุณยงยุทธ เองก็ยังมีโอกาสดีที่สามารถนำผลการวิจัยที่ทำขึ้นไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นเข้าใจเกิดการเรียนรู้ต่อไปอีก อย่างมีน้ำหนักน่าศรัทธาเชื่อถือ เพราะมีข้อมูลวิจัยเป็นฐานสนับสนุนอีกด้วย

6. ถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อ คุณยงยุทธ เป็นภูมิปัญญาที่มีคุณสมบัติโดดเด่นที่สำคัญ 2 ประการ อยู่ในตน คือประการแรกสามารถพูดให้คนเข้าใจได้ง่าย ทำให้

คนเชื่อถือ ศรัทธา และพร้อมจะให้ความร่วมมือ ประการที่ 2 คือ เป็นผู้สามารถเขียนถ่ายทอดความรู้ ความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ออกมาเป็นหนังสือให้ผู้อื่นอ่านแล้วเข้าใจได้ง่าย ๆ คุณสมบัติโดดเด่น 2 ประการนี้ เมื่อมาประกอบเข้ากับการมีพื้นฐานความรู้ในเชิงหลักการ ทฤษฎี การจัดระบบที่เรียนมาในระบบโรงเรียนแล้ว จึงช่วยให้คุณงยุกท สามารถใช้การสื่อสาร 2 ทางนี้ ให้เกิดประโยชน์ในการถ่ายทอดความรู้ผู้อื่นได้อย่างต่อเนื่อง เช่น การเขียนบทความเรื่องต่าง ๆ ผ่านจดหมายข่าว **เพื่อนธรรมชาติ ของชมรมเพื่อนธรรมชาติ** ผ่านวารสารหมู่บ้านไท่สื่อกลางเครือข่ายภูมิปัญญาไท่ ผลงาน เขียนบทความเผยแพร่ในหนังสือ **ทิศทางหมู่บ้านไทย** หรือหนังสือ **ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท** ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งเมื่อผลงานเขียนผ่านสื่อ เอกสาร ต่าง ๆ เหล่านี้ แพร่กระจายออกไป ความรู้ แนวคิด ต่าง ๆ ที่สอดแทรกไว้ในข้อเขียนและบทความต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ถูกถ่ายทอดออกไปอย่างแพร่หลาย สร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่คนในวงกว้าง นับเป็นวิธีการเผยแพร่ถ่ายทอดความรู้ได้ดียิ่งขึ้นอีกวิธีหนึ่ง

7. ถ่ายทอดความรู้โดยการผลักดันเข้าสู่ระบบการศึกษา

ความพยายามของคุณงยุกท ที่พยายามผลักดันการเรียนรู้ให้เข้าสู่ระบบการศึกษาโดยตรง เพื่อให้ความรู้ในเรื่องที่ต้องการเข้าสู่ระบบการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนที่มีอยู่แล้วนั้น จะเห็นได้ชัดเจนจากผลงานวิจัยเรื่อง *“การพัฒนากระบวนการเรียนรู้และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวเพื่อจัดระบบป้องกันและรองรับผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนอีสาน”* ซึ่งเป็นความพยายามที่จะศึกษากระบวนการเรียนรู้ปัญหาเอดส์ในกลุ่มชาวบ้าน องค์กรผู้นำชุมชน กลุ่มหมอพื้นบ้าน และครูประถมศึกษา ที่จะร่วมกันกำหนดแนวทางพัฒนาศักยภาพของครอบครัวกับสมาชิกที่ไปใช้แรงงานต่างถิ่น กับการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ในกลุ่มนักเรียนชั้นประถมศึกษา และการพัฒนาเครือข่ายหมอพื้นบ้านเพื่อจัดระบบการให้ความรู้และรองรับผู้ป่วยเอดส์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนได้ ทั้ง 3 เรื่องนี้ที่โยงใยเข้ามาเกี่ยวข้องสอดรับไปพร้อม ๆ กัน เพื่อจะลดปัญหาเรื่องโรคเอดส์ในชุมชนอีสานให้ลดน้อยลง ซึ่งรูปแบบการศึกษาวิद्य โดย

เฉพาะเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ และศักยภาพของครอบครัว/ชุมชนโรงเรียน ที่ดำเนินการในช่วงปี พ.ศ. 2540 - 2541 ใน 3 รูปแบบ คือ 1. ให้มีการเขียนจดหมายแสดงความห่วงใยกันระหว่างสมาชิกในครอบครัวกับสมาชิกที่ไปใช้แรงงานต่างถิ่นกับ 2. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทักษะชีวิตเพื่อการป้องกันเอดส์ในนักเรียนชั้นประถมศึกษา 12 โรงเรียน โดยใช้หลักสูตรการสอนตามคู่มือการสอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันเอดส์ที่กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการร่วมกันจัดทำขึ้น และ 3. การพัฒนาเครือข่ายความสัมพันธ์ของหมอพื้นบ้านเพื่อจัดระบบรองรับผู้ป่วยเอดส์ในชุมชน 18 หมู่บ้าน มีเครือข่ายหมอพื้นบ้าน 25 คน ใช้องค์ความรู้เรื่องการรักษาแบบธรรมชาติบำบัดมาจัดทำหลักสูตรฝึกอบรมให้หมอพื้นบ้านเป็นเวลา 5 วัน ขึ้น นับเป็นตัวอย่างที่ดีของความพยายามที่จะถ่ายทอดความรู้ ขั้นตอน วิธีการ และกระบวนการดำเนินงานต่าง ๆ ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ให้ผสมผสานเข้าด้วยกันในการแก้ปัญหาสำคัญที่เกิดขึ้นจากความไม่รู้ของคนในชุมชน และคนในชุมชนที่ออกไปทำมาหากินนอกชุมชนที่เสี่ยงต่อการติดโรคเป็นการแก้ปัญหาโดยองค์รวมอย่างเป็นระบบ ครบวงจร ซึ่งจำเป็นต้องผลักดันให้การแก้ปัญหบางส่วนเข้าสู่ระบบการศึกษาในระบบโรงเรียน หรือนอกระบบโรงเรียนด้วย ถ้าเรื่องเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับพาดพิงไปถึงเด็กและเยาวชนที่ยังอยู่ในวัยเรียน หรือแม้ผู้ใหญ่ที่หลุดพ้นจากระบบการศึกษาในโรงเรียนไปแล้วด้วย

กล่าวโดยสรุป วิธีการถ่ายทอดความรู้ของคุณงยุทธ ตรีนุชกร ผู้ผู้อื่นนั้นจะถ่ายทอดในหลากหลายวิธีการ ขึ้นอยู่กับเวลา โอกาส และสถานการณ์ที่เอื้ออำนวยให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ได้ ไม่ว่าจะถ่ายทอดอย่างเป็นทางการในระบบ ถ่ายทอดอย่างไม่เป็นทางการนอกระบบ และตามอัธยาศัย ที่มองเห็นเด่นชัดมีดังนี้

1. ถ่ายทอดความรู้โดยจัดประสบการณ์ตรงให้แก่ผู้รับการถ่ายทอด
2. ถ่ายทอดความรู้โดยการสร้างเครือข่าย
3. ถ่ายทอดความรู้ผ่านองค์กร สถาบัน กลุ่ม ชมรม ฯลฯ
4. เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้
5. ถ่ายทอดความรู้ผ่านผลงานวิจัย

6. ถ่ายทอดความรู้ผ่านสื่อ

7. ถ่ายทอดความรู้ด้วยการผลักดันเข้าสู่ระบบการศึกษา

นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดความรู้ในรูปแบบอื่น ๆ อีก เช่น การสนทนา พูดคุย การแลกเปลี่ยนทัศนะ ข้อคิดเห็นต่าง ๆ การพาไปดู ไปศึกษาเรียนรู้เอาเอง ฯลฯ เป็นต้น

แม้คุณงยงยุทธ ตริณชกร มิได้เรียนมาทางสายวิชาชีพครูโดยตรง แต่ก็มีเทคนิคและกลวิธีการถ่ายทอดความรู้ สามารถทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้อื่นโดยเฉพาะชาวบ้านชนบทอีสานได้อย่างดียิ่ง สมเป็นครูภูมิปัญญาโดยแท้

ผลดอกออกผลแตกขยาย

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน(พ.ศ.2540) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ตลอดจนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ต่างก็ให้ความสำคัญของการส่งเสริมสนับสนุนให้องค์กรชุมชนและท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันเอง และสามารถกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนให้ยั่งยืนถาวรได้ด้วยคนในชุมชนเอง

แต่การที่ชุมชนและท้องถิ่นจะมีความเข้มแข็งได้ จำเป็นต้องมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง มีการทำงานของชุมชนที่ทุกคนมีส่วนร่วมและมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งนี้เพื่อให้คนทุกคนมีส่วนร่วมเกิดการเรียนรู้และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของตน และพัฒนาชุมชนได้ต่อเนื่องด้วยชุมชนเอง การพัฒนาจึงจะเกิดความสำเร็จ มีความต่อเนื่องยั่งยืนตลอดไป

การพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ จึงต้องพิจารณาบริบททุกเรื่องโดยรอบที่เกี่ยวข้องไปพร้อม ๆ กัน มิใช่พัฒนาเฉพาะเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพียงเรื่องเดียว ตัวอย่างเช่น ถ้าจะแก้ปัญหาและพัฒนาให้เด็ก ๆ ในหมู่บ้านมีอาหารกินครบมื้อก็ต้องพิจารณาตั้งแต่ที่มาของอาหารและน้ำ วัฒนธรรมการกินอยู่ การดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้าน แหล่งที่มาของอาหารที่จะเกี่ยวพันไปถึงเรื่องการประกอบอาชีพ การเกษตร การใช้น้ำ การใช้ยา กำจัดศัตรูพืช ฯลฯ นั้นหมายถึงพิจารณาถึงเหตุปัจจัยก่อนที่จะเกิดปัญหา หรือก่อนที่จะพัฒนาเรื่องหนึ่งเรื่องใดก่อน และพิจารณาสิ่งที่เกิดขึ้นขณะที่เกิดปัญหาแล้ว เช่น

เด็กขาดอาหาร ขาดเงิน อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดี ฯลฯ เป็นต้น และพิจารณาหลังหรือผลดีที่เกิดขึ้นตามมาเช่น สุขภาพของคนในชุมชนไม่ดี เจ็บป่วยง่าย ซึ่งจะเกี่ยวพันต่อไปถึงเรื่องการส่งเสริมสนับสนุนให้รู้จักการรักษาสุขภาพ มิให้เจ็บป่วยหรือเมื่อเจ็บป่วยขึ้นแล้วจะมีทางเลือกในการบำบัดรักษาอย่างไรจึงจะเหมาะสมกับสุขภาพ และความสามารถของแต่ละครอบครัว ดังนี้ เป็นต้น ซึ่งทุกเรื่องที่กำลังจะกล่าวมานี้จะไปเกี่ยวข้องกับเรื่องการเรียนรู้การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่จะใช้เรียน ใช้ศึกษา หรือใช้ฝึกอบรมให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ร่วมแรงร่วมใจกันพัฒนาคุณภาพของคนและพัฒนาชุมชนให้เจริญรุ่งเรืองยั่งยืนต่อเนื่องตลอดไปด้วย

ดังนั้น ความเข้มแข็งของชุมชนและท้องถิ่นจึงเป็นภารกิจสำคัญของทุกคนทุกหน่วยงาน ทุกองค์กร ทั้งในภาครัฐและเอกชนที่จะต้องร่วมมือกัน หรืออาจกล่าวสรุปโดยรวมอีกนัยหนึ่งได้ว่า คนไทยทุกคนมีส่วนสำคัญที่จะผลักดันให้เกิดความเข้มแข็งขึ้นในชุมชนและท้องถิ่นได้

อะไรคือความเข้มแข็งของชุมชน

ถ้าจะตั้งประเด็นคำถามว่า**อะไรคือความเข้มแข็งของชุมชน** ? คำตอบกว้าง ๆ ก็คือ**ชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ และพึ่งกันเองได้อย่างยั่งยืน อย่างสมศักดิ์ศรีทั้งในสังคมไทยและสังคมโลก** การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจึงต้องมุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งและมาตรฐานความเป็นอยู่ของคนส่วนใหญ่ที่เป็นฐานของชุมชนชนบทให้มั่นคงมากกว่า มุ่งแต่การต่อยอด (ชุมชนเมือง) โดยมีได้เสริมฐานความเข้มแข็ง แต่ถ้าจะถามต่อไปว่า **“...แล้วใครที่จะเป็นผู้ส่งเสริมความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นแก่ชุมชนได้”** คำตอบก็คือ **“บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ ตลอดจนสถาบันสังคมอื่น ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนทั้งหมดที่จะเป็นตัวจักรสำคัญขับเคลื่อนให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมาได้”** และแน่นอนว่าการ

เปลี่ยนแปลงและพัฒนาไปสู่ความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งของชุมชนใดชุมชนหนึ่งนั้น เราปฏิเสธไม่ได้ว่าผู้นำชุมชนและหรือผู้ประสานงานที่จะให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในชุมชนเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญ และบุคคลดังกล่าวนี้มีอยู่จำนวนไม่มากนักในแต่ละชุมชนชนบท ทั้งนี้เพราะบุคคลผู้นั้นจะต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล คาดหมายโดยมองเห็นภาพความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาของชุมชนในอนาคตได้ชัดเจนว่าจะจะไปในทิศทางใด และต้องรู้ว่าอะไรคือความพอเหมาะพอดีกับสังคมและชุมชนนั้น ๆ ด้วย นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้มีความรอบรู้ มีฐานบารมีเป็นที่ยอมรับของคนส่วนรวมในชุมชน เป็นผู้เสียสละ มีความมุ่งมั่น ทุ่มเท จริงจัง จริงใจ และสามารถ “ประสานสิบทิศ” คือรู้ว่ากิจกรรมใดที่ต้องทำเอง กิจกรรมใดที่จะต้องประสานงานให้ผู้อื่นหรือเครือข่ายอื่นทำ ต้องสร้างพันธมิตรที่จะให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันในการพัฒนาชุมชนอย่างหลากหลาย ซึ่งคุณสมบัติต่าง ๆ ดังกล่าวนี้นี้ คุณหญิงยุทธ ตริณูชกร มีอยู่ในตัวอย่างครบถ้วน จึงทำให้งานพัฒนาชุมชนและงานเจาะลึกหมู่บ้านเป็นพิเศษ เช่น เรื่องการส่งเสริมการรักษาสุขภาพโดยองค์รวม การแพทย์แผนไทย เช่น การนวด การประคบ การอบสมุนไพร และการใช้ยาสมุนไพรรักษาสุขภาพนั้นสามารถบูรณาการผสมผสานเข้ากับการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนได้อย่างกลมกลืนไปโดยปริยาย

ความเข้มแข็งของชุมชนเกิดได้อย่างไร

เมื่อท่านอ่านมาถึงตรงนี้ บางท่านอาจจะสงสัยและอยากจะถามว่า “...แล้วอะไรที่เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นได้ชัดเจนว่า คุณหญิงยุทธ เป็นผู้มีส่วนสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน” เพราะจากผลงานที่คุณหญิงยุทธ ทำมากมายหลายโครงการ ตั้งแต่ทำโครงการพี่เลี้ยงเด็กเล็ก โครงการปฏิรูปเพื่อการเกษตร โครงการศึกษาวิถีวัฒนธรรมชาวบ้าน โครงการเกษตรผสมผสาน โครงการเครือข่ายชมรมอ้อมชูไทยอีสาน จนกระทั่งถึงโครงการพัฒนาเครือข่ายหมอพื้นบ้าน งานส่งเสริมการรักษาสุขภาพแบบองค์รวม โครงการมหาวิทยาลัยหมู่บ้าน จัดระบบเศรษฐกิจชุมชน กองทุนวัว ธนาคารวัว โครงการทำข้าวสีซ้อมมือ โครงการศูนย์เพาะชำพืช โครงการวิจัยต่าง ๆ ฯลฯ เป็นต้น

คำตอบก็คือ ถ้าเราวิเคราะห์ถึงผลงานและกิจกรรมที่เขาทำ และดูจาก ความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาของชุมชนอีสาน ที่คุณยุทเข้าไปมีบทบาทสำคัญ กระตุ้นให้เกิดกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวให้เกิดขึ้นแล้ว ก็จะได้เห็นว่าต้อง อาศัยเวลาและความเพียรพยายามในการสร้างความศรัทธาและสร้างผลงานที่เกิดจาก ความร่วมมือของบุคคลและองค์กรชาวบ้านต่าง ๆ ในชุมชน ตั้งแต่วันที่เริ่มต้นนั้นจนถึงบัด นี้เป็นเวลา 20 ปีเศษแล้ว สิ่งที่เป็นตัวชี้วัดได้ว่าชุมชนชนบทที่ได้รับอนิสงค์จากการไปทำ กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวร่วมกัน ก่อให้เกิด **“พลัง”** ที่แสดงถึงความเข้มแข็ง ของชุมชนชนบท ที่คุณยุท ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องดังนี้ :-

1. **พลังกลุ่ม** คุณยุท มีส่วนสำคัญในการประสานงานให้คนชนบท อีสานในพื้นที่สามารถรวมกลุ่มกันเพื่อให้เกิดพลังกลุ่ม สร้างความคุ้นเคยเห็นอกเห็นใจซึ่ง กันและกัน นำไปสู่ความเอื้ออาทรและห่วงใยซึ่งกันและกันในกลุ่ม เป็นการรวมกลุ่มด้วย การรวมใจก่อให้เกิดพลังที่จะขับเคลื่อนการทำกิจกรรมในกลุ่มของตนต่อไปได้ดีกว่าการไม่ รวมกลุ่มกัน

2. **พลังความคิด** คุณยุท เป็นผู้มีส่วนสำคัญกระตุ้นให้เกิดการหลอม รวมพลังความคิดของคนชนบทอีสานที่เดิมขาดทิศทางที่แน่ชัดนำไปสู่ทิศทางเดียวกัน ใน กระบวนการรวมพลังความคิดมีการเพิ่มเติมเสริมต่อและเรียนรู้ร่วมกันจนกระทั่งเกิดการรู้ แจ่มแจ้งตลอด มองเห็นทิศทางที่จะไปสู่เป้าหมายชัดเจนเป็นหนึ่งเดียว ก่อนที่จะลงมือ ปฏิบัติกิจกรรมใด ๆ ที่เป็นประโยชน์สุขต่อคนส่วนรวมในชุมชน

3. **พลังการจัดการ** คุณยุท เรียนรู้หลักการทฤษฎีซึ่งเป็นศาสตร์สากล จึงได้เปรียบให้หลักทฤษฎีการบริหารและการจัดการหลังจากสามารถรวมพลังกลุ่มและ พลังความคิดของคน กลุ่มเป้าหมายให้เป็นหนึ่งเดียว และพร้อมจะลงมือทำงานได้ มีการแบ่งสรรปันส่วนหน้าที่ความรับผิดชอบให้แก่แต่ละคน แต่ละกลุ่มไปทำโดยรวมหรือแยก

กันทำ ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และความชำนาญของแต่ละ คน แต่ละกลุ่มด้วย

4. **พลังภูมิปัญญา** หลังจากแบ่งงาน แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบกันทำ ตามความรู้ ความสามารถของแต่ละคน แต่ละกลุ่มแล้ว ขณะปฏิบัติงานก็เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ใหม่ ๆ ในกระบวนการทำงานนั้น ๆ สะสมเพิ่มขึ้นจนถึงจุดหนึ่งก็จะ สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ความรู้และประสบการณ์เหล่านั้นเข้าด้วยกัน เกิดเป็นองค์ ความรู้หรือ**ภูมิปัญญาใหม่**ของคนในชุมชนนอกแวงเพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ **พลังภูมิปัญญา** ที่เกิดขึ้นนี้ก็จะพลังเสริมให้เกิดกำลังใจและมองเห็นช่องทางที่จะสรรสร้าง**ภูมิปัญญาใหม่** อื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องต่อไปอีกโดยไม่มีวัน สิ้นสุด

5. **พลังปิติ** เมื่อนิสงส์จากพลังกลุ่ม พลังความคิด พลังการจัดการ และ พลังภูมิปัญญาเกิดขึ้นและสัมฤทธิ์ผล ประชาชนทุกคนในชุมชนที่มีส่วนร่วมให้เกิดพลัง ต่าง ๆ ดังกล่าวก็มี**สิทธิที่จะได้รับผล(กรรม)ที่เกิดขึ้นจากพลังความร่วมมือร่วมใจกัน** ของทุกคนในชุมชนที่เกิดขึ้น **ก่อให้เกิดพลังปิติคือมีความสุขจากการได้ร่วมมือกัน พัฒนาชุมชนของตนเองให้เข้มแข็งยืนหยัดอยู่บนลำแข้งของตนเองได้อย่างสม ภาควิมิ โดยไม่น้อยหน้าใคร**

ถ้าพิจารณาวิเคราะห์สรุปภาพรวมของชุมชนชนบทที่ คุณยงยุทธ เข้าไปมี ส่วนสำคัญก่อให้เกิดปฏิบัติการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในชุมชนชนบทอีสานแล้ว ต้องยอมรับว่าพลังทั้ง 5 พลัง คือ พลังกลุ่ม พลังความคิด พลังการจัดการ พลังภูมิปัญญา และ พลังปิติ ได้เกิดขึ้นแล้วในชุมชนชนบทอีสานหลายพื้นที่ที่ คุณยงยุทธ เข้าไปมีส่วนร่วมสำคัญ ให้เกิดขึ้นอย่างแน่นอน

ความเชื่อ : ดาวเหนือนำทาง

หัวใจสำคัญของการทำงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นก็คือการเปิดโอกาสให้ ทุกคนมีส่วนร่วมและให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งยั่งยืนให้เกิดขึ้นได้นั้นจะต้องมีความเชื่อพื้นฐานหรือดาวเหนือนำทางอยู่ในใจว่า

1. มนุษย์เราแต่ละคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้และพัฒนา ตนเองได้ ถ้าเขาสามารถเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ และเมื่อศึกษาเรียนรู้ไปถึงจุดหนึ่งแล้วเขา

จะสามารถสร้างสรรองค์ความรู้ขึ้นมาด้วยตัวของเขาเองได้ และสามารถนำองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นนั้นไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองและชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

2. มนุษย์แต่ละคนมีความรู้ความสามารถ และประสบการณ์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ถ้าให้โอกาสให้แต่ละคนได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้สิ่งที่แต่ละคนมีอยู่ จะเกิดการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันขยายวงความรู้ให้กว้างขวางออกไปมากยิ่งขึ้นได้ และจะสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองว่าความรู้ส่วนใดยังขาดตกบกพร่องอยู่ก็จะไปแสวงหาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ

3. มนุษย์เป็นสัตว์สังคม การรวมกลุ่มความคิดและการกระทำ การให้โอกาส การให้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และการรับฟังด้วยเหตุผล จะนำไปสู่การคิด การตัดสินใจ การกระทำ การแก้ปัญหาที่ถูกต้องมากกว่าการแยกคิด แยกทำ หรือตัดสินใจแก้ปัญหาอย่างโดดเดี่ยวเพียงคนเดียว

4. ในการแสดงความคิดเห็น และลงมติเพื่อนำไปสู่การตัดสินใจขยายกลุ่มจะต้องเป็นอิสระ 1 คน 1 เสียง 1 ความคิด ซาติกำหนด คุณวุฒิ ความอาวุโส ความมีศบรดาศักดิ์ มีตำแหน่งหน้าที่การงาน ความมั่นคงหรือยากจน ฯลฯ จะไม่ทำให้มีอิทธิพลต่อการคิดและการตัดสินใจของผู้อื่นในกลุ่ม

5. รูปแบบ วิธีการเรียนรู้ การคิด การตัดสินใจ ของแต่ละชุมชน จะแตกต่างกันออกไป เพราะความแตกต่างหลากหลายทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ฯลฯ รูปแบบ วิธีการเรียนรู้ของแต่ละคนจึงแตกต่างกันออกไปเหมาะสมกับแต่ละกลุ่มชน (เหมาะใครเหมาะมัน) จึงไม่มีสูตรสำเร็จตายตัวว่าถ้ารูปแบบ วิธีการเรียนรู้ที่ใช้ได้ดีกับคนกลุ่มหนึ่งแล้ว จะต้องนำไปใช้และเหมาะสมกับคนอีกกลุ่มหนึ่งด้วยเสมอไป แต่จะต้องมีการปรับประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับแต่ละกลุ่มด้วย

6. องค์ความรู้ใหม่ในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นจากการศึกษาเรียนรู้ ลงมือปฏิบัติ ประเมินผล วิเคราะห์ สังเคราะห์ สรุป เป็นองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาได้นั้นจะเหมาะสมและสอดคล้องกับแต่ละคนแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ มากที่สุด และถ้าได้รับการพัฒนาให้ตรงทิศทาง

อย่างต่อเนื่อง แล้วก็เป็นแหล่งผลิตและสร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับชุมชน และท้องถิ่นอย่างไม่จบสิ้น

เมื่อวิเคราะห์ขั้นตอนกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนที่ คุณงยุทธ ทำอยู่ในรูปของตารางเปรียบเทียบ จะสามารถมองเห็นได้ชัดเจนดังนี้ : -

ตาราง สรุปเปรียบเทียบขั้นตอน เป้าหมาย แนวคิด และวิธีการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสรรค์สร้างความเข้มแข็งของชุมชน

ขั้นตอน	เป้าหมายเพื่อ	แนวคิด	วิธีการ/เทคนิค
ร่วมคน	พลังใจ พลังกลุ่ม	<ul style="list-style-type: none"> • เสริมกำลังใจซึ่งกันและกัน • ปรับพื้นฐานความคิด • แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลาย • การยอมรับเป็นหมู่พวกเดียวกัน รู้จักกันมากยิ่งขึ้น • พบปะ กำหนดนัดหมายอย่างต่อเนื่อง 	<ul style="list-style-type: none"> • มีกิจกรรมเพื่อรวมความคิด เช่น ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน • เชิญชวน/นัดหมาย • ปัญหาและความต้องการร่วมกันที่เกิดขึ้น • มีผู้นำ ผู้ริเริ่มจุดประกายความคิดขึ้นก่อน • ฯลฯ

ขั้นตอน	เป้าหมายเพื่อ	แนวคิด	วิธีการ/เทคนิค
ร่วมคิด	พลังความคิด เรียนรู้ร่วมกัน	<ul style="list-style-type: none"> • สร้างกระบวนการเรียนรู้ซึ่งกันและกัน • เสริมเติมความรู้ สร้างปัญญา • เชื่อมต่อประสบการณ์ของกันและกัน • มองปัญหาและโอกาสตลอดจนทางเลือก • ร่วมระดมความคิด หาทางเลือกในการแก้ปัญหา • กำหนดวัตถุประสงค์ • กำหนดวิธีแก้ปัญหา/พัฒนาฯลฯ 	<ul style="list-style-type: none"> • ระดมความคิด • แลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน • ปรับกระบวนการทัศน์และวิธีคิด • สร้างวิสัยทัศน์และกำหนดทิศทางการทำงานร่วมกัน • สร้างพันธมิตรเครือข่าย ร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
ร่วมทำ	พลังการจัดการ เรียนรู้จากการลงมือทำ	<ul style="list-style-type: none"> • เกิดระบบบริหารจัดการ เชื่อมโยงกิจกรรม สถานการณ์ หลักการ ทฤษฎี เทคโนโลยี และระบบการจัดการ 	<ul style="list-style-type: none"> • กำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ • มีแผนการทำงาน • มีการประชุม นัดหมาย ติดตามประเมินผลงาน • ทดลอง ปฏิบัติ เกิดความรู้และประสบการณ์
ร่วมสรุปผล จากการทำ (ปฏิบัติ)	พลังภูมิปัญญา เกิดการเรียนรู้ และสามารถ สร้างองค์ความรู้ ขึ้นได้	<ul style="list-style-type: none"> • รู้จักการวิเคราะห์ สรุป • สร้างองค์ความรู้ใหม่ให้เกิดขึ้น • นำองค์ความรู้ใหม่ไปใช้ได้โดยอัตโนมัติ 	<ul style="list-style-type: none"> • ประเมินตนเอง • ประเมินงานที่ทำ งานที่รับผิดชอบ • ปรับ ประยุกต์ใช้ • เผยแพร่ผลงาน

ขั้นตอน	เป้าหมายเพื่อ	แนวคิด	วิธีการ/เทคนิค
ร่วมรับผล (กรรม) จาก การ ทำงาน	พลังปิติ พลังสุข	<ul style="list-style-type: none"> ● เกิดความสุข มีความสุขจากการทำงาน ● มีเครือข่ายขยายจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น ● เกิดความภาคภูมิใจในผลงาน 	<ul style="list-style-type: none"> ● ได้รับการยอมรับ ยกย่องชื่นชมจากสังคม และหน่วยงาน ● เกิดกำลังใจที่จะทำให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

จากตารางสรุปจะเห็นได้ชัดเจนว่า ขั้นตอนการทำงานเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนนั้นจะมีอยู่ด้วยกันอย่างน้อย 5 ขั้นตอน คือ 1) **การรวมคน** จุดประสงค์สำคัญก็เพื่อให้ได้ “ใจ” หรือ “ความเข้าใจ” และความ “ศรัทธา” ให้เกิดขึ้นโดยอาจต้องใช้กิจกรรมต่างจุดประกายความคิดขึ้นก่อน จากนั้นเมื่อได้ใจ ได้ศรัทธาจากคนแล้วจึง 2) **รวมความคิด** เพื่อจะสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน หาทางแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยการระดมพลังความคิด ปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ กำหนดทิศทางและจัดสรรแบ่งปันหน้าที่ความรับผิดชอบกันทำงาน ตามความรู้ความสามารถที่แต่ละคนมีอยู่ 3) **ร่วมทำ** ในการทำงานนั้น การเรียนรู้เรื่องการบริหารการจัดการ และเทคโนโลยี ฯลฯ ก็จะเข้ามาเกี่ยวข้อง 4) **ร่วมสรุปผล** จากการกระทำ เพื่อประเมินผลจากการกระทำว่าได้อะไรบ้าง เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ มีผลดีผลเสีย มีองค์ความรู้ใหม่อะไรเกิดขึ้นบ้าง ทั้งนี้เพื่อจะใช้ข้อมูลพื้นฐานนำไปปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้นในการทำงานอื่นต่อ ๆ ไป และสุดท้าย คือ 5) **เกิดพลังปิติ** คือมีความสุข ความพึงพอใจกับสิ่งที่ร่วมมือร่วมใจกันทำจนกระทั่งประสบผลสำเร็จ หรืองานบรรลุเป้าหมาย และผลดีตกอยู่กับชุมชนและสังคม ซึ่งคนในชุมชนทุกคนก็มีส่วนร่วมรับอันานิสงส์นั้น ๆ ด้วย

หากนำผลงานตลอดจนกิจกรรมการพัฒนาชุมชนที่ คุณงยุทธ ดำเนินมาวิเคราะห์ตามตารางนี้ก็พบว่าสิ่งที่ คุณงยุทธ ดำเนินการไปทั้งหมดนั้นก็อยู่ในหลักการ

และกระบวนการของการส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน โดยอาศัยกระบวนการสร้าง
การเรียนรู้ร่วมกันดังกล่าวแล้ว ครบถ้วนทุกชั้นตอน

บำเหน็จที่ได้ย้อนกลับคืน

บำเหน็จความชอบสำหรับคนทำงานเช่น คุณหญิงอุทัย ศรีนุชกร ผู้ทำงานในฐานะของเอกชน และร่วมงานกับองค์กรเอกชน ทำงานบุกเบิกเพื่อพัฒนาชุมชนชนบทในภาคอีสานด้วยความเสียสละอย่างทุ่มเท ด้วยความยากลำบาก ต้องเป็นผู้ **“ประสานสิบทิศ”** ทั้งกับหน่วยงานและองค์กรในภาครัฐ ภาคเอกชน และชาวบ้านในชุมชนอีสานที่มีความอ่อนด้อยไปเกือบทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการย่นคิดทบทวนอดีตเพื่อจัดระบบและจัดสรรสิ่งดีงามจากขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และภูมิปัญญาต่าง ๆ ที่มีอยู่มาประยุกต์ใช้ให้เชื่อมโยงต่อเนื่องกับนวัตกรรมความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เกิดการผสมผสานได้อย่างลงตัว และประชาชนชนบทพร้อมจะรับเอาไปใช้ในวิถีชีวิตของคนรุ่นปัจจุบันอย่างเหมาะสมในภาวะวิกฤตเศรษฐกิจ เช่นยุคปัจจุบันซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก และด้วยบุคลิกความรู้ความสามารถเฉพาะตัว ความคิดริเริ่ม ความเพียรพยายาม และการเริ่มต้นในจังหวะที่ดี และพัฒนาต่อเนื่องมาโดยตลอด ผลิตผลจากการพัฒนามาต่อเนื่องนี้จึงเริ่มผลิตดอกออกผลมาให้คนในชุมชนชนบทอีสานได้เชยชม มองเห็นเป็นรูปธรรมได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จึงเท่ากับเป็นการขยายผลการเรียนรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันโดยวิธีรวมคน ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมสรรสร้างองค์ความรู้ และรวมภาคภูมิใจร่วมกันในกิจกรรมที่ทำ ขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ คุณความดีในส่วนตัวนี้เป็นพลังปัจจัยย้อนกลับมาตอบสนองให้คุณความดีของคุณหญิงอุทัย เริ่มปรากฏ ได้รับการยอมรับและได้รับการยกย่องเชิดชูจากบุคคลและหน่วยงานให้เป็นภูมิปัญญาสำคัญคนหนึ่งของภาคอีสาน ดังนั้น ปี พ.ศ. 2536 มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต โดยมติของสภามหาวิทยาลัย

ได้พิจารณาอนุมัติให้ คุณยงยุทธ ตริณูชกร เป็นผู้หนึ่งในจำนวน 5 คน ที่ได้รับรางวัล พระสิทธิธาดาทองคำ ในสาขาพัฒนาชนบท ในปี พ.ศ. 2535 - 2536 จึงเป็นเสมือนเครื่อง ยืนยันในคุณความดี และเกียรติประวัติที่ คุณยงยุทธ ได้ทำไว้ในฐานะนักพัฒนาชนบทดี เด่น ในคำประกาศเกียรติคุณเพื่อเข้ารับพระราชทานรางวัลพระสิทธิธาดาทองคำจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีสาระสำคัญของผลงานที่ คุณยงยุทธ ทำไว้ดังนี้ : -

คำประกาศเกียรติคุณ
นายยงยุทธ ตริณูชกร
บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม
ด้านการพัฒนาท้องถิ่น

นายยงยุทธ ตริณูชกร เกิดที่ ต.ท่าฉลอม อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ปัจจุบัน* อายุ 35 ปี เป็นบุตร นายมานะ นางบัวงาม ตริณูชกร

ในขณะที่เรียนอยู่ที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง นายยงยุทธได้มีโอกาสออก ค่ายอาสาพัฒนาชนบทในภาคอีสานหลายครั้ง ได้ใช้ชีวิตร่วมกับชาวบ้าน ทั้งในการกินอยู่ การทำงาน ทำให้เกิดความประทับใจในวิถีชีวิตและในความมีน้ำใจของชาวบ้าน จึงตั้งใจ ว่าเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะไปทำงานพัฒนาในชนบทอีสาน

นายยงยุทธ สำเร็จการศึกษาสาขารัฐศาสตร์ ด้วยคะแนนเกียรตินิยมอันดับ สอง ซึ่งถ้าเป็นบุคคลทั่วไปคงจะมุ่งหาความก้าวหน้าให้กับตัวเอง แต่นายยงยุทธได้เลือก ทำตามปณิธานที่ตั้งไว้แต่เดิม คือ ไปทำงานพัฒนาชนบทภาคอีสาน โดยเริ่มต้นไป

- ปีที่ได้รับรางวัลพระสิทธิธาดาทองคำ ประจำปี พ.ศ. 2535 – 2536

สมัครเป็นลูกจ้างโรงพยาบาล อ.ราชสีไศล จ.ศรีสะเกษ ทำงานในโครงการแก้ปัญหาเด็กขาดสารอาหารในหมู่บ้าน นายยงยุทธได้ออกไปร่วมใช้ชีวิตกับชาวบ้านโดยตลอด การทำงานในโครงการดังกล่าวทำให้นายยงยุทธ เข้าใจปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น โดยพบว่า การแก้ปัญหาเด็กขาดสารอาหารนั้น ไม่สามารถแก้ไขได้โดยการจัดหาอาหารไปให้วันละมื้อ เพราะการขาดสารอาหารของเด็กเกิดจากความด้อยพัฒนาของชุมชน และความด้อยพัฒนาของชุมชนก็เกิดจากการพัฒนาที่ผิดพลาด ที่มีรากฐานมาจากการถูกกำหนดจากภายนอกชุมชน และมองการพัฒนาด้วยสายตาของคนที่ไม่เข้าใจชุมชน

นายยงยุทธ จึงเปลี่ยนองค์การทำงานใหม่ที่ให้อิสระอย่างเต็มที่ในการทำงานตามความคิด โดยเริ่มต้นด้วยการศึกษาภูมิปัญญาของชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง เช่น ศึกษาระบบความเชื่อเรื่องผี ระบบเครือญาติ การรักษาโรคแบบพื้นบ้าน การใช้ยาสมุนไพร จากนั้นก็สนับสนุนให้ชาวบ้านใช้ภูมิปัญญาและศักยภาพของตัวเองในการพัฒนาชุมชน โดยนายยงยุทธ เชื่อว่าการพัฒนาชุมชนที่ถูกต้องนั้นจะต้องเริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านคิดและเห็นว่าเป็นปัญหา และแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาด้วยภูมิปัญญาของตัวเอง

นายยงยุทธ ได้ดำเนินงานอย่างเต็มที่ เพื่อจะประสานงานให้ชาวบ้านมาแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่เพียงการแลกเปลี่ยนกันภายในภาคอีสานเท่านั้น แต่ยังแลกเปลี่ยนกันระหว่างภาคอีกด้วย ทำให้ชาวบ้านมีความเชื่อมั่นตนเอง สามารถจะใคร่ครวญและแสวงหาทางออกบนพื้นฐานของการพึ่งตนเองได้ กลุ่มชาวบ้านภาคอีสานที่ร่วมเสวนากันภายใต้การประสานงานของนายยงยุทธนี้ ในที่สุดก็สามารถตั้งเป็นชมรมอุ้มชูไทอีสาน เป็นเครือข่ายของชาวบ้าน 6 จังหวัดภาคอีสาน และสามารถดำเนินกิจกรรมการพึ่งตนเองได้อย่างรอบด้านและต่อเนื่อง เช่น การทำเกษตรกรรมแบบผสมผสาน การตั้งธนาคารข้าว การตั้งกลุ่มออมทรัพย์ การเลี้ยงวัวแบบปันส่วน การตั้งร้านสินค้าปลอดสารเคมี การรักษาโรคด้วยสมุนไพร การตั้งคลินิกนวดแผนโบราณ

อาจกล่าวได้ว่า นายงยุทธสามารถสร้างเครือข่ายการพึ่งตนเองของชาวบ้านได้อย่างกว้างขวาง ทำให้ชาวบ้านมีความกินดีอยู่ดี มีความสุขในการดำเนินชีวิต ชุมชนมีความมั่นคงไม่แตกสลาย จึงสมควรยกย่องคุณงามความดีของนายงยุทธ ในฐานะผู้เสียสละเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยได้รับรางวัลพระสิทธิธาดาทองคำในฐานะบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมด้านการพัฒนาท้องถิ่น

ไม่ว่าคุณงยุทธ ตรีนุชกร จะอยู่ในฐานะใดก็ตาม คุณงยุทธก็ทำหน้าที่สมเป็นครูภูมิปัญญาไทยโดยแท้ เพราะคุณงยุทธเป็น **“จอมยุทธ์ที่ไร้กระบวรท่า”** สามารถทำหน้าที่เป็นทั้งนักพัฒนา ผู้เรียนรู้ ผู้สังเคราะห์ สร้างสรรองค์ความรู้ใหม่ขึ้นมาได้ด้วยตนเอง และสามารถถ่ายทอดความรู้สู่ผู้อื่นโดยเฉพาะคนชนบทอีสานได้อย่างผสมผสานกลมกลืนเข้ากับวัฒนธรรม วิถีชีวิตและภารกิจงานที่ชาวชนบททำได้อย่างดี นับเป็น **ภูมิปัญญาที่ทำหน้าที่ “ครู” ได้ดียิ่ง สมกับคำว่าเป็นครูภูมิปัญญาไทยโดยแท้** และหวังว่าบำเหน็จความชอบของคนทำงานชนบทเช่น คุณงยุทธ คงจะไม่มีเพียงแค่นี้ เราหวังว่าคงจะได้รับฟังข่าวดีที่เป็นบำเหน็จความชอบตอบกลับให้แก่ คุณงยุทธ อื่น ๆ อีกเป็นระยะ ๆ รางวัลก็ดี ประกาศเกียรติคุณต่าง ๆ ก็ดี ที่คุณงยุทธได้รับแม้เป็นสิ่งที่มีความหมายในสายตาของผู้อื่นในสังคม แต่เหนือสิ่งอื่นใดนั่น ความสุข ความสำเร็จที่แท้จริงของคุณงยุทธจะอยู่ที่การทำงานในชนบทอีสาน ที่คุณงยุทธรักและชอบต่างหาก ที่เป็นมงคลชีวิตที่แท้จริงของคุณงยุทธ สมดังบทสวด ในมงคล 38 ประการที่ว่า **“...อะนากุลา จะ กัมมันตา และอะนะวัชชานิ กัมมานิ เอตัมมังคะละมุตตะมัง ความเป็นผู้มีภาระงานเรียบร้อย ไม่คั่งค้างอาภูล และการกระทำภาระงานที่ไม่มีโทษนี้เป็นอุดมมงคลอันสูงสุด...”**

บรรณานุกรม

กระทรวงศึกษาธิการ, กระทรวง. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2542.

กัลยานี ปฎิมาพรเทพ. **ครูชบ ยอดแก้ว ครูภูมิปัญญาไทย : นักเศรษฐศาสตร์ ชุมชน**, กรุงเทพฯ : บริษัท ตันอ้อ 1999 จำกัด, 2543.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **ข้อมูลเบื้องต้น ครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 ประจำปี พ.ศ. 2542**, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ทีพีพริน จำกัด, 2542.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542**, กรุงเทพมหานคร : บริษัท พริกหวานกราฟิค จำกัด, 2542.

ชวลิต โยสีดา และคนอื่น ๆ, บรรณาธิการ. **แนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน**, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ในคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2542.

ถวัลย์ มาศจรัส. **สำรวจ มีสมชัย ครูภูมิปัญญาไทย : เพชรแท้ของแผ่นดิน**, กรุงเทพฯ : บริษัท ตันอ้อ 1999 จำกัด, 2543.

ยงยุทธ ตริณัฐกร และคนอื่น ๆ, รายงานการวิจัยเรื่องการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้าน :
กรณีศึกษาอาหารพื้นบ้านไทย บ้านบัว อำเภอกุศุดบาก จังหวัดสกลนคร,
 ขอนแก่น : โครงการศึกษาภูมิปัญญาพื้นบ้าน : กรณีศึกษาอาหารไทยพื้นบ้าน
 ของศูนย์ฝึกอบรม และพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 เชียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการสาธารณสุข
 มูลฐาน, 2542.

ลัญจิกา จันทร์สิต และคนอื่น ๆ, บรรณาธิการ. **การแพทย์แผนไทย สานใยแห่งชีวิต
 และวัฒนธรรม : รวมบทความทางวิชาการ เล่ม 1 ของแพทย์หญิง
 เพ็ญญา ทรัพย์เจริญ,** กรุงเทพฯ : สถาบันการแพทย์แผนไทย กรมการแพทย์
 กระทรวงสาธารณสุข, 2540.

เลิศชาย ศิริชัย, **พิธีพระราชทานรางวัลพระสิทธิดาตองคำ ประจำปี 2535, 2536,**
 กรุงเทพฯ : ศูนย์วัฒนธรรมมหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์, 2536.

สถาบันแห่งชาติว่าด้วยภูมิปัญญาและการศึกษาไทย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
 แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี้, **แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการ
 จัดการศึกษา,** กรุงเทพมหานคร : เอกสารอัดสำเนา, 2543.

สถาบันราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, 100 ปี **ชาตกาารัฐบุรุษอาวุโส ปรีดี พนมยงค์
 ปุชนิบุคคลของโลก,** อยุธยา : โรงพิมพ์เทียนวัฒนา อยุธยา, 2543.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, **นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา
 เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษาของประเทศไทย พิมพ์ครั้งที่ 2,**
 กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ สกศ., 2543.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานสรุปผลการสัมมนา นโยบายการ
ส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตของประเทศไทย, กรุงเทพฯ : สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ สกศ., 2543.

สุจินดา สุขกำเนิด และคนอื่น ๆ, รายงานการวิจัย การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
และความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัว เพื่อจัดระบบการป้องกัน
และรับรองผู้ป่วยเอดส์ในชุมชนอีสาน, ขอนแก่น : โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา,
2541.

เสรี พงศ์พิศ, ภูมิปัญญาชาวบ้าน กับการพัฒนาชนบท พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ :
บริษัท อัมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2536.

* * * * *

ภาคผนวก

- หลักการดูแลสุขภาพด้วยตนเองแบบ สบาย สบาย โดยยงยุทธ ตรีนุชกร
- เกี่ยวกับผู้เขียน

การดูแลสุขภาพด้วยตนเองแบบพื้นบ้านอีสาน

องค์ความรู้เรื่องหลักการดูแลสุขภาพตนเองที่คุณยงยุทธ ตีक्षा สังเคราะห์ สังสม และได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายว่าเป็นองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดูแลสุขภาพของประชาชนพื้นบ้านเป็นอย่างมาก ซึ่งคุณยงยุทธได้เขียนไว้ในหนังสือ **เรื่องการดูแลสุขภาพด้วยตนเองด้วยวิถีแบบสบายสบาย** ซึ่งขออนุญาตสรุปตัดทอนบางส่วนมานำเสนอไว้ ดังนี้

หลักการดูแลสุขภาพตนเองด้วยตนเองแบบสบายสบาย (แบบเครือข่ายหมอพื้นบ้านอีสาน)

คุณยงยุทธ ได้เสนอประเด็นที่ควรพิจารณาอย่างจริงจังไว้ดังนี้

1. ทุกวินาทีร่างกาย จิตใจของคนเรา ต้องปรับตัวตลอดเวลาเพื่อหาจุดสบายสบาย
2. **โรค** คือ ความบกพร่องในการจัดการข้อมูลของร่างกายไม่ดี
3. **การเจ็บป่วย** คือ ปรากฏการณ์ของการบิดเบี้ยวของระบบการเคลื่อนไหว การบิดเบี้ยวของจิตวิญญาณและการบิดเบี้ยวของอวัยวะภายใน

4. หน้าที่ของแพทย์หรือผู้รักษา คือ การอธิบายสาเหตุการเกิดโรคให้บุคคลต่าง ๆ ทราบ และช่วยเหลือโดยแสวงหาแนวทางการสร้างความร่วมมือกับผู้ป่วยและญาติพี่น้องในการสร้างแนวทางกลับสู่ทิศทางแห่งความสบายร่วมกันโดยเน้นให้ผู้ป่วยเกิดพลังในการรักษาชีวิตตนเอง

5. มนุษย์ทุกคนต้องการมีแบบแผนชีวิตที่สบาย สบาย ยืนยาว และจบสิ้นอย่างสบาย สบาย ไม่ทรมาน

6. มนุษย์ทุกคนมีภารกิจที่จะต้องทำด้วยตนเอง ไม่อาจให้ใครทำแทนได้ 5 ประการ คือ การหายใจ การกิน การดื่ม การคิด การเคลื่อนไหว และการจัดการความสัมพันธ์กับสรรพสิ่งที่แวดล้อม

7. ชีวิตที่สุขสบายเกิดขึ้นได้ด้วยการทำภารกิจที่ต้องทำด้วยตนเองให้เกิดคุณภาพทุกเวลาและกาละ

8. การทำภารกิจทั้ง 5 ประการ ได้อย่างสมดุลงต้องให้รู้จริง รู้ให้ซึ่ง รู้ให้ลึกในแก่นสารของแต่ละภารกิจ

9. ความสบาย สบายที่แท้จริงแตกต่างกับความสะกดกสบายจอมปลอมที่มากับโลกของความศิวิไลซ์

10. ทุกชีวิตต้องพบกับปรากฏการณ์ที่สามารถสร้างความอบอุ่นใจอยู่เสมอ จงมองมันเป็นเพียงภาวะที่เกิดขึ้นชั่วคราว ทำใจไตร่ตรองถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องอย่างสนุกสนาน เป็นอิสระ ไม่ผูกมัดกับปรากฏการณ์ด้วยความรู้สึกจนเป็นอารมณ์ที่ขุ่นมัว

11. ทุกชีวิตดำรงอยู่ได้ด้วยการรู้จักให้ซึ่งกันและกัน

12. ชีวิตเราดำรงอยู่ได้อย่างสุขสบาย เพราะชีวิตอื่น ๆ เสียสละให้แก่เรามากกว่าที่รับจากเรา

13. เมื่อได้รับควรสำนึกในคุณค่าของสิ่งที่ได้มาทุกขณะลมหายใจ และบริโภคหรือใช้อย่างคำนึงถึงประโยชน์สูงสุด อย่าทิ้งขว้าง ทำลาย จนเป็นปัญหาต่อสิ่งแวดล้อม

14. ชีวิตที่สบาย สบาย สามารถพัฒนาเป็นแบบแผนชีวิตแบบสบาย สบาย ได้ โดยทุกคนต้องมุ่งมั่นกระทำการ “ให้” ให้ด้วยความรู้สึก ความสำคัญของความเมตตา เกื้อกูล และความสุภาพ

15. การให้สามารถแสดงออกหลายรูปแบบ แต่มีเนื้อหาเดียวกันบนรากฐานของน้ำใสใจจริงของแต่ละชีวิตต่อแต่ละชีวิตอย่างตรงไปตรงมา

16. ภาวะสมดุลเคลื่อนที่หรือดุลยภาพแบบเคลื่อนไหวที่เกิดความพอดีมีภาวะของการให้กับการรับเท่ากัน ไม่พร่อง ไม่เกิน หรือเท่ากับสูญเสีย

17. การสร้างโอกาสให้กับผู้คนในครอบครัว ในที่ทำงาน ในชุมชน ในทุกหนทุกแห่ง ได้พูดจาแลกเปลี่ยนกันอย่างอิสระ และมีความรักความเมตตาเห็นอกเห็นใจกัน ก่อให้เกิดพลังแห่งการรักษาโรคขึ้นอย่างอัศจรรย์

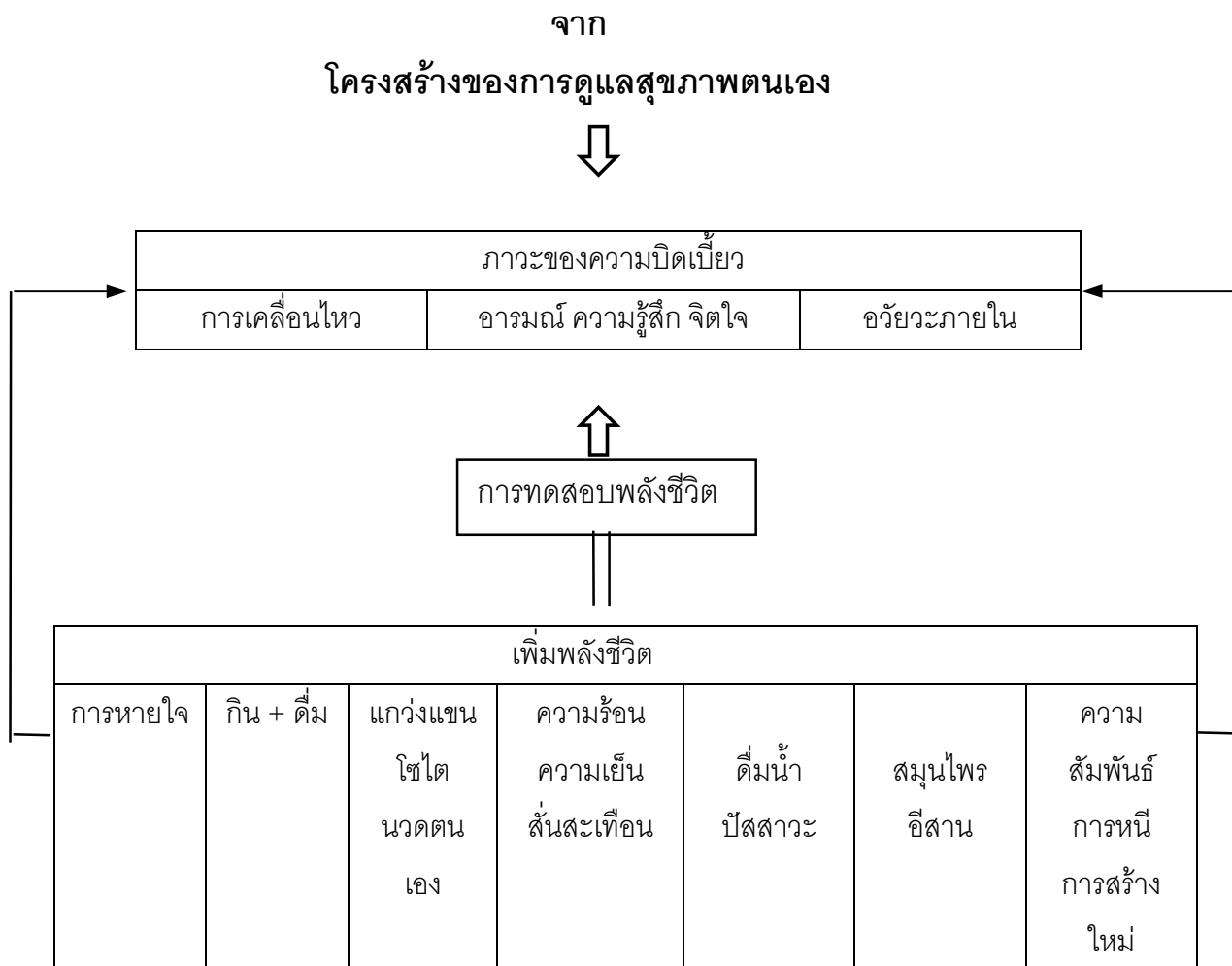
18. ความเจริญที่แท้จริงเกิดขึ้นได้จากการจัดการความหลากหลายที่มาผจญได้ แล้วทำให้มนุษย์มีศักยภาพและไม่ถูกจัดการโดยเครื่องจักรที่ถูกสร้างมาอำนวยความสะดวกจนลดทอนศักยภาพของมนุษย์ลงไป

19. องค์ความรู้ หมายถึง สิ่งที่คนในท้องถิ่นนั้น ๆ คิด สร้าง ทดลอง และนำไปแก้ปัญหาในท้องถิ่นตนเองได้ และปัญญา หมายถึง การรู้จัก รู้จำ รู้แจ้งในองค์ความรู้แล้วสามารถนำไปแก้ปัญหาได้ในทุกสภาวะการณ์

20. ความเจ็บป่วยเล็กน้อยเป็นสัญญาณเตือนความเจ็บป่วยใหญ่หลวงในอนาคต เพราะสังขารทุกคนมีดุลยภาพถดถอยลงทุกช่วงอายุ การปรับตัวให้เหมาะกับดุลยภาพที่ถดถอยทุกขณะเป็นเรื่องจำเป็นยิ่ง มิใช่ปล่อยให้เสียดุลจนฟื้นฟูไม่ได้ อย่าตายใจกับความอัศจรรย์ของร่างกายที่ทนได้จนถึงวินาทีสุดท้ายของความดีเยี่ยมที่ไม่กลับคืน

ซึ่งคุณยังยุทธ ได้เสนอโครงสร้างการดูแลสุขภาพของตนเอง ไว้ดังนี้

แผนภูมิแสดงโครงสร้างการดูแลสุขภาพของตนเอง

สัญญาณของความเจ็บป่วย

สัญญาณอันตรายของการเจ็บป่วยในช่วงต้นที่มักปรากฏ คือ **อาการปวดและอาการชา** แสดงว่ามีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้นในการใช้ชีวิต ขอให้รีบเปลี่ยนแปลงความประพฤติหันกลับสู่ทิศทางแห่งความสบาย โดยปฏิบัติการฟื้นฟูด้วยภารกิจที่ต้องทำ 5 ประการ ที่จะต้องกล่าวต่อไป เพื่อป้องกันการกำเริบของอาการต่าง ๆ จนเกิดความผิดปกติของระบบการทำงานของร่างกาย เช่น มี**อาการท้องผูกกับท้องเสียสลับกัน** หรือเกิด**อาการขยับไหล่ลำบาก สายตาแยลง ผิวหนังมีไฟหรือตกกระขึ้น**

แม้ว่าจะมีความผิดปกติของระบบการทำงานของร่างกาย คนทั่วไปก็ไม่คิดว่าเป็นความผิดปกติเพราะเป็นชั่วคราว และการแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถโยนโยนความสัมพันธ์ว่าเกิดจากส่วนใดที่เสียดุลหรือตรวจจับความผิดปกติดังกล่าวได้อย่างมีเหตุผล และทำการบำบัดตามอาการ ถ้าไม่ฟื้นฟูเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม อาการก็จะลุกลามไปสู่ความผิดปกติต่อเนื้อเยื่อและอวัยวะต่าง ๆ จนกลายเป็นโรคต่าง ๆ เช่น ภาวะ มะเร็ง ตับอักเสบ เป็นต้น และที่สำคัญ เครื่องมือแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถตรวจจับความผิดปกติของเนื้อเยื่อในระดับแรกได้จนกว่าจะค้นพบว่าตับผิดปกติ ตับก็ถูกทำลายไปแล้ว 1 ใน 3 ส่วน หรือ 2 ใน 3 ส่วน (ตับถูกทำลายไป 70 - 80% ยังสามารถทำงานได้) แม้ถึงขั้นนี้ผู้คนจำนวนมากก็ยังคิดว่าตนเองแข็งแรงอยู่ทั้งที่ความจริงกำลังดึงสู่หุบเหวของความตายในเวลาอันรวดเร็ว

ดังนั้น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมอย่างสบายสบายต้องทำเป็นปกติในชีวิตประจำวัน และทำเข้มข้นขึ้นเมื่อมีสัญญาณเตือนตั้งแต่ระดับต้น ๆ

1. การหายใจ : ปราณ

การหายใจเป็นภารกิจที่มนุษย์ทุกคนทำจนเคยชิน ทำแบบอัตโนมัติจนไม่รู้สึกรว่าสำคัญ แต่เมื่อเรียนรู้อย่างจริงจังจาก Mr.RYOSUKE URYU แล้วทำให้เห็นความสำคัญอันยิ่งใหญ่ ของการหายใจ และรู้สึกว่าคุณเอง “หายใจไม่เป็น” จึงได้ทดลองฝึกฝนจนพอเข้าใจศาสตร์แห่งการหายใจ และนำมาเผยแพร่ให้ชาวอีสานในชุมชนได้ทดลองปฏิบัติจนเกิดผลดีต่อสุขภาพ ดังนี้

ความสำคัญของการหายใจ

1. การหายใจสัมพันธ์โดยตรงกับการรักษาชีวิตให้ยืนยง
2. ถ้าเราหยุดหายใจเข้า 2 นาที 40 วินาที เซลล์จะตายไปประมาณ 80% และภายใน 10 นาที ศูนย์กลางทางสมองตาย ภายใน 30 นาที ไช้สันหลังตาย
3. ถ้าเราหยุดหายใจออกภายใน 7 นาที เกิดภาวะความตายเกิดขึ้น

4. เมื่อเราเป็นโรค ระบบการหายใจจะค่อย ๆ ลดลง น้อยลง แต่ถี่ขึ้น ไม่ยาว ลึก แผลเบาเหมือนปกติ

5. เมื่อหายใจเข้าเลือดจะสูบฉีดเข้าสู่หัวใจพร้อมส่งต่อไปที่ปอด ฟอกด้วย ออกซิเจน แล้วไหลคืนสู่หัวใจพร้อมจังหวะหายใจออก กระบังลมบีบตัว เลือดจะพุ่งออกจาก หัวใจสู่อวัยวะต่าง ๆ ทุกส่วน

6. ต้องให้ความสำคัญต่อการหายใจออก เพราะหายใจออกมากเท่าไร หายใจเข้าก็จะมากตามด้วย และการหายใจออกต้องตั้งใจทำ หายใจเข้าทำง่าย

7. เวลาตกใจ กระบังลมจะอยู่หนึ่ง ทำให้เลือดไม่หมุนเวียน สมองตื้อคิดอะไร ไม่ออกหาทางแก้ไขไม่ได้ ร่างกายจึงสร้างกลไกอื่น (หายใจออกสั้น ๆ) เพื่อให้กระบังลม ทำงาน เลือดจะได้ไหลเวียนไปเลี้ยงสมอง ทำให้บทบาทแก้ปัญหาได้ ดังนั้น เวลาตกใจต้อง พยายามหายใจออกก่อน และหายใจออกให้ยาวที่สุด

8. เวลาเป็นโรคต้องพยายามพูดมากมาก หรือร้องเพลงหรือหัวเราะดัง ๆ ทำให้หายใจออกมาก เลือดไหลเวียนไปเลี้ยงอวัยวะต่าง ๆ มาก และทั่วถึง

9. เมื่อมีเรื่องกลุ้มใจ ทุกข์ใจ ให้ถอนหายใจแรง ๆ จะรู้สึกสบาย ถ้าถอน หายใจไม่ได้ อาจเป็นบ้าได้ เพราะสมองคิดไม่ออก สร้างทางเลือกไม่ได้

10. เวลาป่วยเป็นอัมพาต เส้นเลือดในสมองแตก หรือโรคประสาท ต้องฝึก หายใจออกมาก ๆ โดยการพูด ร้องเพลง ฝึกหายใจออกโดยเฉพาะ ช่วยฝึกกลับเป็นปกติได้ เร็วขึ้น

11. หายใจออกแล้วยิ้มสามารถสร้างมิตรภาพได้

12. หายใจออกมาก ๆ ทำให้คาร์บอนไดออกไซด์ถูกขับออกมามาก

13. อากาศเต็มไปด้วยปรมาณูอันเป็นอิสระ ถ้ารู้จักวิธีหายใจที่ถูกต้อง สามารถสูดเอาปรมาณูได้อย่างเหลือเฟือ จนสามารถสะสมส่วนที่เหลือไว้ในสมองและระบบ ประสาทสำหรับใช้ในกรณีที่เป็นฉุกเฉิน เช่น ในบางเวลาต้องทำสิ่งที่ท่วมท้นเกินกว่า กำลังกาย กำลังใจที่เคยใช้ในชีวิตประจำวัน แต่กลับไม่มีอาการเหน็ดเหนื่อย และแสดง ความทรหดอดทนได้อย่างอัศจรรย์

14. ปรากฏเป็นพลังของชีวิตที่ช่วยให้ชีวิตเคลื่อนไหว สำแดงเป็นวัตถุธรรมต่าง ๆ

15. ปรากฏมีอยู่ทุกแห่งหนในทุกสิ่ง เป็นตัวที่ก่อให้เกิดแรงและพลังงานในการรวมตัว แยกตัว ขยายตัว เคลื่อนที่รอบทิศทาง

16. อำนาจในการรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่แท้จริง จะต้องเกิดมาจากภายในกายของตัวคน และปรากฏเป็นที่มาของอำนาจดังกล่าว

17. เราจะมีความสามารถในการดูแลเอาปรารถนาผสมไว้ในสมองและระบบประสาทได้ ต้องรู้จักวิธีการบังคับปลด ขยายปลด และสูดปรารถนาอย่างตั้งอกตั้งใจ กำหนดจิตเพ่งบังคับให้ลมปรารถนาที่สุดเข้าไปไปสู่ศูนย์รวมประสาท

18. ศูนย์รวมประสาทในวิชาหะระโยคะ ประกอบด้วย

ตำแหน่ง	จักร + ปัทมะ	การไหลของพลังในกระดูกไขสันหลัง	ตำแหน่งที่อยู่บนกาย	ศูนย์รวมประสาท
สหัสสธาร	ดอกบัว 100 กลีบ	วิมานพระวิษณุ +	เหนือสมอง	
อาชญา	2 กลีบ	อิทะนาที่ + บิงคละนาที่	หน้าผากระหว่างคิ้ว	
วิสุทธะ	16 กลีบ	+ สุขุมนะนาที่	คอตรงต่อมไทรอยด์	
อนาหคะ	12 กลีบ		ตรงหัวใจ	
มณีปุระ	10 กลีบ		ไขสันหลังตรงสะดือ	
ส ว า ธิ ษ ฐาน	6 กลีบ		เหนืออวัยวะเพศ	
มูลธาร	4 กลีบ	กุ่มททาลินี	ปลายสุดของกระดูก ไขสันหลัง	

19. การสูดปรารถนาเพื่อดึงพลังกุนฑาลินี (-) ให้ขึ้นไปพบกับพลังวิมานพระวิษณุ (+) โดยผ่านช่องทางสุขุมนะนาที่ เป็นการเดินกำลังภายในหรือการบำเพ็ญสมาธิ และเมื่อพลังกุนฑาลินีผ่านขึ้นมาในแต่ละจักร พลังจิตก็จะสูงขึ้นเป็นขั้น ๆ ตามลำดับ เรียกว่า เกิดญาณจนถึงจักจสหัสสธาร ก็บรรลุถึงจุดสุดยอด เป็นญาณอันสูงสุด เป็นเอกภาพกับจักรวาล

20. การปรับพฤติกรรมเพื่อให้ร่างกายเกิดความพร้อมในการรับปรมาณให้มากที่สุด และช่วยให้การเดินพลังเป็นไปได้สะดวกและก้าวหน้า ต้องทำพฤติกรรมพื้นฐานที่จำเป็นดังนี้

1) ลืมตาตอนเช้าให้ถึงถึงสุขภาพก่อนอื่น กำหนดจิตพิจารณาว่าสุขภาพมีความสำคัญต่อจิตใจและร่างกายอย่างไร

2) พยายามเปลือยเท้าที่ไม่มีบาดแผลและเดินเท้าเปล่าตามสนามหญ้าทุ่งหญ้า ฝึ่งน้ำ รับพลังธรรมชาติ (ปรมาณ) จากไอนดิน

3) ก่อนเข้านอนพยายามออกกำลังนิ้วเท้า ขยับนิ้วเท้าไปรอบ ๆ ให้มีความรู้สึก และหัดใช้นิ้วเท้าคืบกิ่งไม้เล็ก เพื่อกระตุ้นระบบประสาทที่เกี่ยวข้องกับสมอง

4) ตอนเช้าและค่ำควรบริหารตาเพื่อให้ประสาทตาดี

5) รักษาจมูกให้สะอาดอยู่เสมอ โดยในตอนเช้าควรล้างจมูกโดยใช้น้ำเย็นผสมเกลือเล็กน้อย สูดน้ำเข้าจมูกจนออกเพดานปาก ถ้าคัดจมูกใช้น้ำอุ่นพอนได้ใส่โซเดียมไบคาร์บอเนต 1 ช้อนชา ล้างหน้าและสูดน้ำเข้าจมูกจนออกทางเพดานปากวันละ 3 ครั้ง เพราะจมูกขวาเป็นทางเข้าของพลังชีวิต (ปรมาณ) ที่ไหลเข้าสู่ช่องทางบิงคละนาซี และจมูกซ้ายเข้าสู่ช่องทางอิทะ-นาซี

6. ก่อนและหลังอาหารควรกัดเคี้ยวปลายกิ่งยูคาลิปตัสเป็นฝอย และใช้เป็นแปรงถูฟัน ทำวันละ 2 ครั้ง วันต่อไปใช้เกลือทะเลป้ายนิ้วชี้ พอเกลือละลายใช้นิ้วถูฟันและเหงือก เพราะในกิ่งยูคาลิปตัสมีกรดแทนนิน (tannin) ทำให้เหงือกแข็งแรง

7. ควรกินอาหาร ผัก ผลไม้ เมล็ดพืช น้ำผึ้ง เป็นหลัก และกินสดดิบให้มากที่สุด ส่วนเนื้อสัตว์ทุกชนิดที่เลี้ยงด้วยวิธีสมัยใหม่ไม่ควรกิน สัตว์ใหญ่ไม่ควรกิน เนื้อที่ควรกินเนื้อไก่พื้นบ้าน ปลาตามแหล่งน้ำธรรมชาติ มิใช่บ่อเลี้ยงหรือแหล่งน้ำสกปรก น้ำเสีย

8. การเคี้ยวอาหารแต่ละมื้อควรเคี้ยวช้า ๆ อย่างต่ำ 50 ครั้ง ต่อคำ และไม่ควรดื่มน้ำก่อนและหลังกินข้าว 1 ชั่วโมง แต่ถ้าจำเป็นให้จิบได้เล็กน้อย

9. งดเว้นการสูบบุหรี่ เครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ ยาเสพติดมีเมมมาต่าง ๆ เพราะทำลายประสาทอันเป็นสิ่งต้องปลูกเร้าให้ตื่นอยู่เสมอ

10. เดือนหนึ่งหาวันหยุด 1 วัน (วันเพ็ญเต็มดวง) หยุดอาหารทุกชนิดยกเว้น น้ำ และสบึง พุดเท่าที่จำเป็น ทำจิตใจให้สบาย ปลอดโปร่ง ไร้กังวล สูดลมหายใจเข้า - ออกให้ยาวกว่าปกติ เพื่อรักษาพลังและเพิ่มพูนพลัง

และคุณนงยุทธได้เสนอแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการฝึกการหายใจให้สอดคล้องกับท่า (อิริยาบถต่าง ๆ) ปฏิบัติการกำหนดจิต กระบวนการหายใจ การบำบัดรักษา และผลต่อจิตใจที่จะเกิดขึ้นไว้ถึง 22 ท่าด้วยกัน

2. การกินดี : อาหาร และน้ำ

“กิน ดีอย่างไรก็เป็นเช่นนั้น” : อาหารบำรุงเลี้ยงร่างกาย ซ่อมแซมสิ่งที่สึกหรอ และช่วยฟื้นฟูจากโรคภัยไข้เจ็บ

หลักการกินแบบสบายสบาย

1. อาหารควรมาจากดินที่มีพลัง อุดมด้วยจุลชีพที่สร้างวิตามิน โปรตีน หรือการเลี้ยงด้วยวิธีพื้นบ้าน ไม่ใช่อาหารสำเร็จรูปที่เต็มไปด้วยฮอร์โมนเร่งการเจริญเติบโตของเนื้อเยื่อและยาปฏิชีวนะ

2. อาหารควรมาจากพืชพันธุ์ดั้งเดิมที่เต็มไปด้วยโอสถสารหลากหลายชนิดที่สมดุลและเหมาะสมกับร่างกายในการดูดซึมไปใช้ประโยชน์

3. อาหารแต่ละมื้อควรมีสัดส่วนจาก

3.1 ข้าวกล้องหรือข้าวตำไม่ขัดสี 10 ส่วน

3.2 ผักชั้นสูงกินยอด กินใบ หรือผักปลอดสารเคมี 5 ส่วน

3.3 ถั่วพื้นเมืองหรือผลิตภัณฑ์แปรรูปจากถั่วพื้นเมือง 3 ส่วน

3.4 ผลไม้พื้นบ้านหรือผลไม้ปลอดสารเคมีที่มีสีมากกว่าสีเขียว 2 ส่วน

3.5 เนื้อสัตว์เล็กที่เลี้ยงแบบพื้นบ้านหรือปลาตัวเล็ก ๆ 1 ส่วน

4. การกินอาหารแต่ละวันควรกินแค่ 2 มื้อ คือเข้ากับบายก็เพียงพอ และควรเคี้ยวอาหารอย่างสบายสบาย สนุกสนาน ไม่ต้องรีบร้อนคำละ 50 ครั้ง

5. กินตามฤดูกาลที่พืชพันธุ์นั้นมี

สิ่งที่ไม่ควรกินดื่มในบุคคลทั่วไปและผู้ที่เป็นโรค

1. อาหารที่มาจากพืชพันธุ์ชนิดใหม่เพราะไม่มีความสามารถในการสร้างโอสถสารได้ครบทุกชนิดมาหล่อเลี้ยงร่างกาย ทำให้ร่างกายมีสารบางชนิดมากเกินไป และมีสารบางชนิดน้อยเกินไป

2. สารปรุงแต่งอาหารทุกชนิด เช่น น้ำมันพืช น้ำตาลทราย ชูรส น้ำปลาเทียม

3. อาหารสำเร็จรูปที่มีสารปรุงแต่งหรือสารกันบูด

4. ของหมักดองที่ทำไม่ถูกวิธีโดยใช้สารเร่ง

5. สัตว์ใหญ่หรือสัตว์ที่เลี้ยงด้วยวิธีสมัยใหม่ เครื่องในสัตว์ อาหารทะเลที่ผ่านกลไกตลาด ผ่านการป้องกันความบูดเน่าด้วยสารเคมี

6. พืชผักผลไม้ที่ปลูกโดยใช้สารเคมี

7. ปลาน้ำจืดที่มีเกล็ดหรือปลาเลี้ยงด้วยอาหารสำเร็จรูป และเนื้อสัตว์ป่าที่เลี้ยงด้วยระบบฟาร์ม

8. เหล้า เบียร์ บุหรี่ สารเสพติดทุกชนิด

9. เครื่องดื่มบำรุงกำลังทุกชนิด น้ำอัดลม หรือน้ำผลไม้ที่มีน้ำตาลทรายขาวผสม

10. พืชประเภทหน่อทั้งหลายต้องใช้ปรุงให้ถูกวิธี เช่น หน่อไม้ต้องใส่ใบย่านาง

11. อาหารเสริมสกัดสำเร็จรูปทุกชนิด

แต่ละคนธาตุ พฤติกรรมไม่เหมือนกัน ควรกินอะไรเป็นหลักเป็นรอง

ราศีเมษ (13 เม.ย. - 13 พ.ค.) ธาตุไฟ กินอาหาร รสจืด รสเย็น

ราศีพฤษภ (14 พ.ค. - 14 มิ.ย.) ธาตุดิน กินอาหาร รสฝาด รสเค็ม รสหวาน รสมัน

ราศีมิถุน (15 มิ.ย. - 15 ก.ค.) ธาตุลม กินอาหาร รสสุขุม รสเผ็ดร้อน

ราศีกรกฎ (16 ก.ค. - 16 ส.ค.) ธาตุน้ำ กินอาหาร รสขม รสเปรี้ยว รสเปื้อนเมา

ราศีสิงห์ (17 ส.ค. - 16 ก.ย.) ธาตุไฟ

รสชาติกันย	(17 ก.ย. - 16 ต.ค.)	ธาตุดิน
ราศีตุลย์	(17 ต.ค. - 15 พ.ย.)	ธาตุลม
ราศีพิจิก	(16 พ.ย. - 15 ธ.ค.)	ธาตุน้ำ
ราศีธนู	(16 ธ.ค. - 3 ม.ค.)	ธาตุไฟ
ราศีมังกร	(14 ม.ค. - 12 ก.พ.)	ธาตุดิน
ราศีกุมภ์	(13 ก.พ. - 13 มี.ค.)	ธาตุลม
ราศีมีน	(14 มี.ค. - 12 เม.ย.)	ธาตุน้ำ

ความสัมพันธ์ระหว่างฤดูกาลกับรสอาหาร

ฤดู	กำเริบ	อาการกำเริบ	ไม่ควรกินรส	ควรกินรส
ร้อน	ธาตุไฟ	ตัวร้อน ปวดศีรษะ วิงเวียน อ่อนเพลีย คอแห้ง ปากแห้ง กระจายน้ำ ร้อนใน ท้องผูก บัสสาวะน้อย สีเหลืองจัด เม็ดผดขึ้นตามร่างกาย	รสร้อน รสเผ็ดจัด รสมัน	รสขมเย็น
ฝน	ธาตุลม	ท้องอืด ท้องเฟ้อ เป็นไข้หวัดน้อย		รสสุขุม รสเผ็ดร้อน
หนาว	ธาตุน้ำ	ผิวแห้ง มีนศีรษะ น้ำมูกไหล ชัดยอก ขยับเขยื้อน ร่างกายไม่สะดวก ท้องอืด		รสขมร้อน รสร้อน รสเปรี้ยว

ความสัมพันธ์ระหว่างรสของอาหารและสรรพคุณของอาหาร

รส	สรรพคุณอาหาร
รสฝาด	ฝาดสมาน ปิดธาตุ รับประทานมากไป ทำให้มีอาหารผืดคอก ท้องอืด ท้องเฟ้อ
รสหวาน	ชุ่มซาบไปตามเนื้อ ทำให้ชุ่มชื้น บำรุงกำลัง รับประทานมากไป ลมกำเริบ ง่วงนอน
รสขม	เกียจคร้าน
รสเบื่อเมา	แก้โลหิตเป็นพิษ ดีพิการ รับประทานมากไป กำล้างตก อ่อนเพลีย
รสเผ็ดร้อน	แก้พิษ ฆ่าพยาธิผิวหนัง
รสมัน	แก้โรคของลม ลมจุกเสียด ปวดท้อง ลมแน่น ลมป่อง รับประทานมากไป อ่อนเพลีย
รสหอมเย็น	เผ็ดร้อน
รสเค็ม	แก้เส้นเอ็นพิการ ปวดเสียว ชัดยอก กระตุก แก้ลมมีด หน้าตาลาย

รสเปรี้ยว	ลมวิงเวียน บำรุงหัวใจ ซีมิซาบไปตามผวิหนึ่ง แก้ประดง ซา คัน รับประทานมากไปทำให้กระหายน้ำ ร้อนใน แก้เสมหะพิการ กัดฟอกเสมหะ กระตุ้นน้ำลาย เจริญอาหาร รับประทานมากไปทำ ให้ท้องอืด แสดงผล ร้อนใน
-----------	---

พืชที่ควรปลูกเพื่อสร้างอาหารประจำวันโดยการแยกตามรส

มัน	หวาน	เปรี้ยว	เผ็ดร้อน	ฝาด	ขม	เผื่อน	จืด	หอมเย็น	เค็ม	เปื่อยเมา
ก้านตรง	กล้วย	เชือกใหญ่	กระเจียว	กระโดน-	หวาย	บักขี้	เทา	เตยหอม	-	-
กลอย	แค	ดอนส้ม	กระสัง	โคก	สะเดา	ใบมะตูม	พริกแพง	เกสรบัว		
กระถิน	ดอกบั้ง	ส้มกูป	กระชาย	กระโดนน้ำ	ด้านของ	มะแว้ง	บักกะโต่น	ผักชีลาว		
ไชย่ำ	เดือยไก่	บักตอง	ขมิ้น	ขี้ขุย	กุ่มบก	ผักชีล้อม	บักน้ำเต้า	ห อ ม โ บ		
คายน้ำ	ต้องแล้ง	ตัวส้ม	ข่า	เครือชูด	ขี้เหล็ก	ผักกาด-	ผักปอด	เป		
พริกขี้	แดงจิง	มะกอก	มะกรูด	เครือเขา	มะแว้ง	จ๊อน	ผักพิพวน-	หอมกุลา		
คั้นฉ่อง	แดงข้าง	มะขาม	มะตูม	ไต้ตัน	ลิ้นฟ้า	ผักกาด-	น้ำ			
หมาน้อย	กระดิ่ง	มะขาม-	ผักแขยง	จิวบ้าน	มะรุม	ตีนหมี	ผักแว่น			
ตาใกล้	บิก	บ้อม	ผักชีล้อม	ก้อหนาม	เพี้ยฟาน	ผักกาด-	ย่านาง			
ตากวง	บงบง	มะเขือ-	กระเทียม	เค็ง	ผักคะนองม้า	ฮีน				
ตำลึง	บักทัน	เทศ	ผักบัว	ตานา	ผักฮ้วนหมู					
ท่อน	บักนัด	บักแวง	ผักหอม	ตองหมอง	ผักดงขม					
แสง	น้ำจ้อย	บักดั่งส้ม	ผักแบริง	ตีนตั้งเครือ	ผักผ่อง					
ตีนเป็ด	น้ำเต้า	มะนาว	ผักไผ่	ตะโก	ผักมะระป่า					
ตองตีบ	บวบ	มะไฟ	ผักมาด	บักเตื่อ	บัวบก					
ถั่ว-	เบ็น	มะยม	หูเสือ	ผักกูดงอง	ผักไหม					
ทุกชนิด	พิพวน	ส้มพอดี	ขี้ตุ๋	ผักยักยาย						

มัน	หวาน	เปรี้ยว	เผ็ดร้อน	ฝาด	ขม	เผื่อน	จืด	หอมเย็น	เค็ม	เปื้อนเมา
บักคายน	บักย่าง	บักเฒ่า	อีเลศ	ผักเม็ก		ผักกาดนา	ผักอีฮีน	-	-	-
ขามเทศ	สีดา	ส้มมอ	พริก-	หวดข่า		ผักกาด-	ผักโอม-			
ขนน	หมาว้อ	บักหาด	ทุกชนิด	ฉะลาง		คออ่อน	แฮม			
ฟักทอง	หวดข่า	หมาดเว่อ	ไพล	ไฮ		ผักคราด-	ผักโตวา			
ชะอม	หว่า	ผักปู้ย่า	ตะไคร้			หัวแหวน	แห่น			
ต้วหม่น	บักหุ้ง	ส้มกึ่ง	สองฟ้า			ผักแป้น				
ผักบัวง	คอนแคน	ส้มอิน	ขมัดตัน			ผักเสี้ยน				
ผักหนาม	ตีนสูง	ส้มป่อย	โหระพา			ผักสัง				
ผักโขม	ตำลึงทอง	ส้มโมง	แมงลัก			มะเขือขึ้น				
มัน-	ผักพาย	ส้มเสี้ยว	อีเคื่อย			ยอ				
ทุกชนิด	ผักหวาน	ส้มลม	อีเอื้อง			มะเขือ-				
ผักลีมรัฐ	หน่อไม้	มะดัน	อีทอ			พื้นบ้าน-				
ห้าปาง	กล้วยเหิน	หมากค้อ				ทุกชนิด				
หมากดูก	ฟักทอง	หูลิง				หน่อไม้-				
เหมียด	เห็ด	ออบแอบ				ป่า				
อ่อมแซบ	อีลอก					ทุกชนิด				
อีบุก	อีล้า									
สุนไฮ										

น้ำดื่ม

น้ำเป็นองค์ประกอบสำคัญของร่างกาย มีสัดส่วน 70% ทำหน้าที่ช่วยย่อย ช่วยดูดซึม ช่วยในการไหลเวียนโลหิต ช่วยในการขับถ่าย ช่วยในการรักษาอุณหภูมิและช่วยทำความสะอาด ปกติคนทั่วไปต้องการน้ำ 5 ลิตร ต่อคนต่อวัน แต่น้ำจืดที่เหมาะสมกับการบริโภคเมื่อเทียบกับปริมาณน้ำทั้งหมดในโลก มีจำนวนไม่ถึง 10% และมีเชื้อโรคหลายชนิดที่แพร่กระจายไปกับน้ำดื่ม เช่น เชื้อแบคทีเรียที่ทำให้เกิดโรคคอหิพวาท์ โรคไทฟอยด์ หรือใช้รากสาด โรคพาราไทรอยด์ โรคบิด และทำให้อาหารเป็นพิษ นอกจากนั้นยังมีเชื้อไวรัสอีกหลายชนิดที่แพร่ทางน้ำดื่ม เช่น ไวรัสตับอักเสบบชนิดต่าง ๆ ไวรัสโปลิโอ เป็นต้น

ยิ่งในปัจจุบันมีการใช้สารเคมีในการทำเกษตรกรรมเข้มข้นขึ้น ประกอบกับมีโรงงานอุตสาหกรรมกระจายอยู่ตามชนบทและชุมชนขยายตัวมากขึ้น ทำให้น้ำใต้ดิน น้ำผิวดิน มีคุณภาพต่ำ และปนเปื้อนด้วยสารเคมีต่าง ๆ มากมายจนดื่มไม่ได้ ต้องอาศัยเพียงน้ำ

ฝนที่มีฝุ่นละอองและเชื้อโรคต่าง ๆ เจือปนอยู่มากมาย ทำให้โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหารมีเพิ่มขึ้น และสูญเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อน้ำดื่มและรักษาพยาบาลมากขึ้น

การปรับปรุงคุณภาพน้ำดื่มด้วยวิธีง่าย ๆ ประหยัด ทำได้ในระดับบุคคลและครอบครัว จึงถูกคิดค้นขึ้นโดยสถาบันค้นคว้าสิ่งแวดล้อม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศสวีเดนและเผยแพร่ไปทั่วโลก

ในประเทศไทยได้ถูกทดลองในภาคอีสานร่วมกับคณะวิทยาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่นในนามโครงการปรับปรุงคุณภาพน้ำดื่มด้วยพลังแสงอาทิตย์ ประเทศไทยหรือน้ำแดดเดียวจนได้ข้อสรุปในการปฏิบัติดังนี้คือ

1. การนำน้ำไปตากแดดนาน 3 - 5 ชั่วโมง และน้ำมีอุณหภูมิ 50 องศาเซลเซียส และพลังงานความร้อนจากแสงอาทิตย์สามารถทำให้เชื้อต่าง ๆ ลดลงเหลือน้อยกว่า 1 ใน 1,000 ส่วน

2. น้ำที่ผ่านกระบวนการกินแล้วทำให้สบายท้อง ปัสสาวะกลิ่นฉุนน้อยลง รสชาदन้ไม่จืดชืด ไม่ตายเหมือนน้ำดื่ม

3. ทำให้ครอบครัวเกิดความประหยัด ไม่สิ้นเปลืองค่ารักษาโรคทางเดินอาหาร เช่น ท้องอืด ท้องเฟ้อ ลำไส้ กระเพาะ

การทำน้ำแดดเดียว

1. ภาชนะที่ต้องใช้

1.1 ขวดพลาสติกใส่น้ดื่มหรือขวดแก้วกลม (ขวดแม่โขง)

1.2 ไม้ไผ่สำหรับทำโครงวางขวด

1.3 ผ้าพลาสติกดำปูบนโครงไม้ไผ่รับแสงอาทิตย์

2. วิธีทำ

เอาขวดน้ำดื่มประจำตัวของแต่ละคนใส่น้ำฝนในตุ่มคนละ 3 - 5 ขวด ปิดฝาแล้ววางบนซี่ไม้ไผ่ ตากแดด 3 - 5 ชั่วโมง แล้วนำมาเก็บไว้กินให้หมดใน 1 วัน

ในขณะที่เดียวกันก็กรอกน้ำตากแดดทุกวัน ดังนั้น แต่ละคนจะมีขวดสำหรับตนเอง 6- 10 ขวด ตากเก็บหมุนเวียนทุกวันตลอดไป และสามารถพกพาน้ำที่ตากแดดแล้วไปในที่ต่าง ๆ ได้

วิธีต้มน้ำให้ได้ประโยชน์สูงสุด มีกฎอยู่ 2 ข้อ คือ

1. ตื่นตอนเช้าก่อนล้างหน้า แปรงฟัน กินน้ำแดดเดียวจนรู้สึกอึดแล้ว ให้บริหารร่างกาย ไม่นานจะขับถ่ายออกเป็นน้ำล้างลำไส้ให้สะอาด ระบบการดูดซึมอาหารดีขึ้น ไม่มีกากตกค้างในลำไส้ แล้วก็ไม่มีท้องอืด ท้องเฟ้อ

2. ก่อนและหลังกินข้าว 1 ชั่วโมง ไม่ควรกินน้ำเพราะทำให้น้ำย่อยเจือจาง อาหารถูกย่อยไม่หมดเป็นภาระต่อลำไส้ สะสมหมักหมมของเสียทำให้เลือดลมไม่ดี ถ้ารู้สึกหิวจับได้เล็กน้อย

น้ำสมุนไพรวันละ 3 แก้ว ก่อนอาหาร 1 - 2 ชั่วโมง เพิ่มพลังชีวิตประจำวัน

ลำดับ	ชื่อ	ส่วนผสม	วิธีทำ	ประโยชน์ที่ได้รับ
1	น้ำใบบัวบก	- ใบบัวบกสดหั่น 5 ซ้อนคาว - น้ำเชื่อม 2 ซ้อนคาว - น้ำเปล่าต้มสุก 16 ซ้อนคาว	นำใบบัวบกล้างให้สะอาดหั่นไปปั่นไปหรือตำพร้อมน้ำ 8 ซ้อนคาว แล้วคั้นน้ำกรองใส่ในภาชนะที่เคลือบที่คั้นแล้ว กรองอีกครั้ง เติมน้ำเชื่อม ชิมรสตามใจชอบ	รสขมเล็กน้อย อุดมด้วยวิตามินเอ ช่วยบำรุงสายตา แก้อ่อนใน กระหายน้ำ แก้ไข้ อ่อนเพลีย ลดอาการปวดหัวข้างเดียว ขับปัสสาวะ
2	น้ำตะไคร้ใบเตย	- ตะไคร้สดหั่นท่อน 1 ต้น - ใบเตยหั่นท่อน 1 ใบ - น้ำเชื่อม 1 ซ้อนคาว - น้ำเปล่า 16 ซ้อนคาว	นำตะไคร้และใบเตยล้างให้สะอาดหั่นเป็นท่อน ทูบให้แตก ใส่หม้อต้มกับน้ำจนเดือด กรองแล้วเติมน้ำเชื่อม ชิมรสตามชอบ	รสเผ็ดร้อน หอม แก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ จุกเสียด ขับปัสสาวะ ขับเหงื่อ บำรุงหัวใจ บำรุงสายตา กระดูกละพัน มีวิตามินเอ แคลเซียม ฟอสฟอรัสสูง
3	ชาขิงเถาว์ลย์เปรียง	เถาว์ลย์เปรียงหั่น 1 หยิบมือ	นำเถาว์ลย์เปรียงหั่นคั่วให้หอม ชงน้ำเดือดจัดดื่ม	หอมขมเล็กน้อย ช่วยให้ปัสสาวะคล่อง แก้ขัดเบา บำรุงไต

ลำดับ	ชื่อ	ส่วนผสม	วิธีทำ	ประโยชน์ที่ได้รับ
4	ชาขิงใบสัก ผสมเตยหอม	- ใบสักหั่นฝอย 1 กำมือ - ใบเตยหั่นฝอย 1 กำมือ	นำใบสักและใบเตยหั่นคั่วให้หอม ผสมชงน้ำเดือดจัดดื่ม	หอมหวาน ช่วยบำรุงตับอ่อน ลดน้ำตาล บรรเทาอาการเบาหวาน
5	ชาขิงชุมเห็ดเทศ	เมล็ดชุมเห็ดเทศ 1 กำมือ	นำเมล็ดไปคั่วให้หอม นำมาชงน้ำ เดือดจัดดื่ม	หอมขม ช่วยขับปัสสาวะ แก้ท้องผูก แก้ตับอักเสบ
6	ชาขิงมะตูม	มะตูมดิบหั่นเป็นแว่น ตากแห้ง	นำมะตูมดิบหั่นแห้ง คั่วให้หอม ต้ม น้ำเดือดจัดดื่ม	ช่วยให้เจริญอาหาร ลดอาการจุก เสียดแน่นท้อง ลดกรดในกระเพาะ
7	ชาขิงขิงแก่	- ขิงแก่หั่นเป็นแว่น - น้ำตาลแดง	นำขิงแก่หั่นแว่น ต้มใส่น้ำเดือด กรองใส่น้ำตาลแดง ชิมรส	ลดอาการท้องอืด ท้องเฟ้อ ใช้หวัดในฤดูหนาว
8	น้ำผัก	- ผักคื่นช่าย 2 ต้น - มะเขือเทศ 4 ลูก - สลัด 1 ต้น - มะนาว 1 ลูก - แตงกวา 1 ลูก	นำทั้งหมดมาล้างให้สะอาด แล้ว ปอกตำให้ละเอียด คั้นกรองเอาแต่น้ำ นำมากิน	เพิ่มวิตามิน สารป้องกันมะเร็งให้ร่างกาย กินวันละ 1 ครั้ง ตอนเช้า
9	ชาเขียว	ใบหม่อน 1 กำมือ	เอาใบหม่อนล้างให้สะอาดหั่นฝอย คั่วให้หอม ชง น้ำร้อนกิน	ลดคอเลสเตอรอลในเลือด
10	ชากาบหอยแครง	- ใบกาบหอยแครง - น้ำตาลแดง	เอาใบกาบหอยแครงล้างให้สะอาด หั่นฝอย คั่วให้หอม ต้มกิน กรองใส่น้ำ น้ำตาลแดง	แก้ร้อนใน กระหายน้ำ

3. การจัดดูสุขภาพโครงร่าง : แก้วแชน

วิชาแก้วแชนเป็นวิชาที่ถูกค้นพบโดยผู้รู้พื้นบ้านในประเทศจีนแผ่นดินใหญ่ และถูกนำเข้ามาเผยแพร่โดยคนจีนในยุคแรกเริ่มที่หนีสงครามเข้ามาตั้งหลักแหล่งในประเทศไทย เมื่อราว 60 กว่าปีที่แล้วมา

ข้าพเจ้าได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษผ่านการเล่าขานและได้เห็นคนเฒ่าคนแก่ชาวจีนปฏิบัติในตอนเช้าจนชินตา แต่ก็ไม่ได้สนใจเท่าที่ควรในสมัยเป็นเด็ก จนเมื่อเติบโตเข้าสู่วัยกลางคนและสนใจเรื่องสุขภาพจึงได้นำวิชาดังกล่าวมาฟื้นฟูและลองปฏิบัติด้วยตนเองจนจับความรู้สึกที่เบาสบายได้ในเวลาปฏิบัติ โดยเฉพาะเป็นการเตรียมร่างกาย

ให้พร้อมก่อนเข้าสู่การบริหารร่างกายที่ต้องใช้กำลังเพิ่มขึ้นในการยืดเส้นกล้ามเนื้อ โครงร่าง
จนเหงื่อออก

ที่สำคัญคือการแกว่งแขน เป็นการเจริญสติ ฝึกลมองการเคลื่อนไหวของแขน
ที่แกว่งไปมาดังลูกตุ้มนาฬิกา และทำให้เกิดภาวะการเคลื่อนไหวของสัญญาณในเนื้อ
สมองเป็นไปด้วยความฉับไวขึ้นจนสามารถจับความรู้สึกแม้เพียงเล็กน้อยที่บังเกิดขึ้นชั่ว
พริบตา เป็นประโยชน์สำหรับเฝ้าดูสังขารที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละวันอย่างที่เป็นจริง ทำให้
ประเมินตนเองออกกว่าอะไรบกพร่อง อะไรกำเริบ แค่นี้พอดี

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือเพิ่มภูมิคุ้มกันของตนเองให้เหมาะสมกับสภาวะ
ที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ร่างกายสามารถอยู่ร่วมกับเชื้อโรคโดยไม่มีอาการเจ็บป่วย

หลักการสำคัญของการแกว่งแขน

1. ต้องกินดื่มให้พอดี ไม่แน่นไม่พร่องเกินไป (ไม่มีใครบอกเราได้นอกจาก
ตัวเรา) อด ละ เลิกของมีเมา หมักดอง และสารที่ก่อให้เกิดสารพิษทุกชนิด เพราะทำให้หัว
ใจวุ่นวาย อยากลึก อยากจบ ในเวลาอันรวดเร็วกว่าที่กำหนด
2. ปฏิบัติบนพื้นดินที่มีหญ้าฉ่ำด้วยน้ำค้างในตอนเช้า ถอดรองเท้ารับไออุ่น
จากดิน ไม่ต้องกลัวพยาธิหรือเหี่ยวหนู ถ้าไม่มีบาดแผลบนฝ่าเท้า
3. บอกตนเองว่าเรากำลังทำให้ตัวเราอายุยืน ไม่เจ็บป่วย จิตใจเข้มแข็ง ไม่
ต้องรีบร้อน ค่อย ๆ สะสมไปวันละน้อย ๆ ทุกวัน อย่าหักโหม ย้วยวนกิเลสจนหลงไปตามมัน
4. ยืนห่างระดับความกว้างของไหล่ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก โนมตัวไป
ข้างหน้าเล็กน้อย ให้สันเท้าลอยจากพื้นเล็กน้อย หัวแม่เท้าทั้งสิบจิกลงพื้นหญ้า หัวตั้งตรง
ตามองไปข้างหน้าระยะ 3 ศอก เหมือนพระพุทธรูป ยิ้มในใจ
5. แกว่งแขนไปข้างหลัง ออกแรงเต็มที่ แล้วปล่อยให้แขนแกว่งไปข้างหน้า
เอง โดยปล่อยมือเป็นอิสระไม่เกร็ง ให้หลังมืออยู่ด้านหน้า และกำหนดลมหายใจให้หายใจ
ออกเมื่อแขนแกว่งไปด้านหลัง หายใจเข้าเมื่อแขนแกว่งมาข้างหน้า

การฝึกฝนการแกว่งแขน

1. ตื่นนอนตอนเช้า ชำระล้างหน้าตา แปรงฟัน กินน้ำเต็มท้องแล้ว หรือกินน้ำปัสสาวะ
2. ปฏิบัติตามหลักการสำคัญ 6 ประการ
3. อาทิตย์แรก เข้าละ 300 ครั้ง (5 นาที)
 อาทิตย์ที่สอง เข้าละ 600 ครั้ง (10 นาที)
 อาทิตย์ที่สาม เข้าละ 900 ครั้ง (15 นาที)
4. หลังจากเสร็จสิ้นอาทิตย์ที่สาม ทำต่อเนื่องเข้าละ 900 ครั้ง (15 นาที) ตลอดไป
5. ผู้ป่วยทุกประเภทสามารถปฏิบัติได้

4. การจัดดูดยภาพโครงร่าง ไชไต (SOTAI)

นายแพทย์เคไซ ฮาชิโมโต มีอายุระหว่าง 8 ก.ย. 1897 - 22 ม.ค. 1993 อายุ 96 ปี ได้ตั้งข้อสังเกตว่าเมื่อโครงร่างของมนุษย์บิดเบี้ยวไปจากตำแหน่งเดิมด้วยสาเหตุจากการทำงาน อุบัติเหตุ หรือความพิการแต่กำเนิด ทำให้ระบบกล้ามเนื้ออวัยวะภายในที่ยึดติดกับโครงร่างบิดเบี้ยวไปด้วย ทำให้เกิดการกดทับ เสียดสี จนเกิดพังผืดหรือบาดแผลภายในร่างกาย ต้องสร้างเนื้อใหม่มาหุ้มเป็นเนื้อนอก หรือเกิดความตึงเครียดของกล้ามเนื้อเพราะระบบหมุนเวียนโลหิต ระบบฮอร์โมนและระบบประสาททำงานได้ไม่สะดวก

ทำให้การเคลื่อนไหวของร่างกายไม่สามารถเป็นไปตามธรรมชาติได้และเกิดความรู้สึกไม่สบายในการเคลื่อนไหว เป็นปัญหาที่มนุษย์ทุกคนประสบทุกวันโดยไม่รู้สึกรู้สาค่อยสะสมความไม่สมดุลทีละน้อย จนเติบโตเป็นโรคที่รักษาไม่ได้ต่อไปในวันข้างหน้า

นายแพทย์เคไซ ฮาชิโมโต จึงทำการค้นคว้าศาสตร์การออกกำลังกายของ ตะวันออกและตะวันตก ผนวกสร้างเป็นองค์ความรู้ใหม่ และทำการวิจัยพัฒนากับผู้ป่วยที่มีโครงร่างบิดเบี้ยวไปจากตำแหน่งเดิม และกับบุคคลปกติทั่วไปที่ดูดยภาพของโครงร่างยังไม่เป็นปัญหาที่ก่อให้เกิดโรคเรื้อรัง โดยให้ผู้ป่วยและบุคคลปกติปรับดูดยภาพโครงร่างทุกวัน วันละ 15 - 30 นาที ตอนเช้าและก่อนนอน ระบบการหมุนเวียนโลหิต ระบบไอร์โมนและ

ระบบประสาททำงานได้ดีขึ้น ทำให้การบำบัดฟื้นฟูโรคในผู้ป่วยหายเป็นปกติได้เร็วขึ้นกว่าเดิม และบุคคลปกติก็มีสุขภาพดีขึ้นด้วย

ใช้เวลา 50 ปี ในการวิจัยและพัฒนาจนเป็นองค์ความรู้ที่เรียกว่า โชนิต และในปี 2536 สมาคมแพทย์สบายสบาย ประเทศญี่ปุ่น ได้นำวิชานี้มาเผยแพร่ในชนบทภาคอีสาน โดย

Dr.NAKANO YASUSHI Mr.AYUMI TAKIGUCHI Mr.HIOAKI AZUMA ผ่านทางเครือข่ายหมอพื้นบ้านอีสาน เพื่อการส่งเสริมการดูแลสุขภาพตนเองและชุมชน

โชนิต จึงถูกผสมผสานเข้ากับระบบการดูแลสุขภาพตนเองในภาคอีสาน โดยระยะแรกสมาชิกเครือข่ายหมอพื้นบ้านอีสานได้นำไปปฏิบัติทดลองด้วยตนเอง ปรากฏผลที่น่าพอใจยิ่ง จึงทดลองฝึกให้บุคคลทั่วไปและผู้ป่วยได้นำไปปฏิบัติ ได้ข้อสรุปที่สำคัญคือ

1. เป็นวิชาที่ทำให้เกิดการตรวจสอบสุขภาพกาย ใจ ประจำวัน
2. เป็นวิชาที่ผสมผสานการเคลื่อนไหวในท่วงท่าที่สบายกับลมหายใจเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดสมาธิในลักษณะการเจริญสติ ตามแนวหลวงพ่อเทียน ผสมกับอาณานาปานสติ จนเป็นเนื้อเดียวกัน
3. เป็นวิชาที่ทำให้ร่างกายเกิดความตื่นตัว สดชื่น เตรียมพร้อมที่รับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในประจำวันด้วยอารมณ์ที่รื่นเริง
4. เป็นวิชาที่ปรับวิธีคิดให้มองโลกสดใส ยิ้มแย้มในหัวใจ ดับความทุกข์ที่ต้นเหตุ
5. เป็นวิชาที่กระตุ้นให้ระบบการไหลเวียนโลหิต ระบบฮอร์โมน ระบบประสาท สดชื่น เบาสบายในเนื้อตัว
6. เป็นวิชาที่ระบายพิษที่สะสมในร่างกายออกทางลมหายใจออก กล้ามเนื้อ และเหงื่อ

หลักการสำคัญ 5 ประการ ของโชนิต

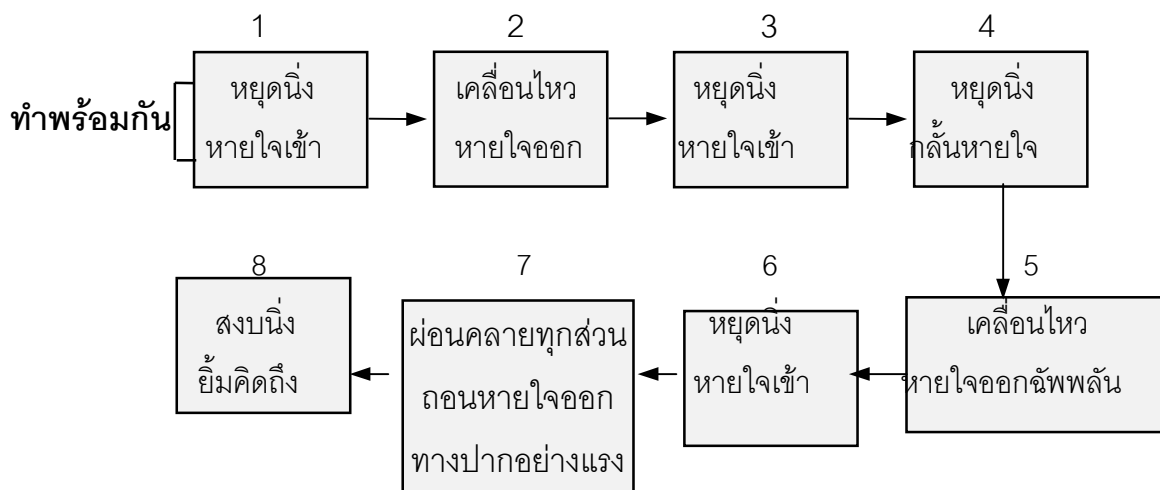
1. สมัยเมื่อมนุษย์เป็นลิง เดินด้วย 4 ขา ความสมดุลของโครงร่างมีดุลยภาพตลอด กระดูกสันหลังไม่ได้รับแรงกดมหาศาลเพราะน้ำหนักลงที่ 4 ขาพอดี แต่เมื่อพัฒนาการเป็นการเดินด้วย 2 ขา กระดูกสันหลังต้องรับน้ำหนักตัวที่กดทับ แรงกดจากแรงโน้มถ่วงของโลก จนทำให้โค้งงอเป็นรูปตัว S มนุษย์เริ่มมีปัญหาความบิดเบี้ยวของโครงร่างตามธรรมชาติ และตามลักษณะการทำงานที่ใช้กล้ามเนื้อโครงร่างไม่เท่ากัน รวมทั้งน้ำหนักตัวที่เกินขีดความพอดีหรืออุบัติเหตุต่าง ๆ แต่เป็นปัญหาที่ไม่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดเฉียบพลัน หรือเจ็บปวดจนทนไม่ได้ เป็นเพียงความปวดเมื่อยชั่วคราว แล้วลืมนไปเพราะมุ่งความสนใจไปในสิ่งอื่น ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยระบบประสาทถูกสร้างจนเคยชิน ไม่ให้รับรู้ แต่ความปวดเมื่อยนั้นยังคงอยู่และสะสมเพิ่มขึ้นทีละน้อย จนเมื่อถึงวันใดเจ็บปวดมากก็แก้ไขโดยกินยาแก้ปวดกดระบบประสาทไม่ให้รับรู้ความเจ็บปวดอีก จนกลายเป็นความเคยชิน แต่ความปวดเมื่อยก็เพิ่มขึ้นไปอีกจนเสียดุลทำให้เกิดโรคเรื้อรังอื่น ตามมา หรือขนาดล้มหมอนนอนเสื่อนั้นแหละจึงรู้สึกกว่าป่วย เพราะมนุษย์ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของธรรมชาติเพราะไม่เข้าใจ ไม่รู้หรือรู้แต่ไม่ทำ ด้วยเหตุผลมากมายที่นำมาอ้างอิง

2. เมื่อต้องรับน้ำหนักด้วย 2 ขา ทำให้จุดศูนย์ถ่วงของการรับน้ำหนักอยู่กึ่งกลางของการเคลื่อนไหว โดยมีอวัยวะ 2 ด้าน เคลื่อนที่ในลักษณะการรับน้ำหนักถ่วง 2 ด้านเท่ากัน จึงเกิดภาวะสมดุล เช่น เมื่อเราเดินโดยใช้ขาขวาเคลื่อนไปข้างหน้า มือซ้ายก็จะเคลื่อนไปข้างหน้าด้วย โดยมีขาซ้ายและลำตัวเป็นจุดศูนย์ถ่วงพอดี หรือเมื่อเราก้มตัวลงไปด้านหน้า จุดศูนย์ถ่วงจะอยู่ที่ก้นที่ต้องย้อยมาด้านหลังเล็กน้อย หรือเมื่อเราเอี้ยวตัวไปข้างข้าง จุดศูนย์ถ่วงจะอยู่บนขาด้านที่เอี้ยวไปโดยมีน้ำหนักลำตัวและสะโพกถ่วงอยู่ในอีกด้านหนึ่ง เป็นต้น ดังนั้น การหาจุดศูนย์ถ่วงที่พอดีในการเคลื่อนไหวแต่ละท่าจึงเป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตประจำวัน และการบริหารร่างกายแบบไซไต

3. ข้อทุกข้อเคลื่อนไหวได้ 8 ทิศทาง เป็นคู่ตรงกันข้ามกัน การงอไปด้านหน้ากับการงอไปด้านหลัง การงอไปทางซ้ายกับการงอไปทางขวา การหมุนไปทางซ้ายกับการหมุนไปทางขวา การยืดตัวกับการหดตัว

4. การบริหารแบบไซโตคั้นหาการเคลื่อนไหวในทิศทางที่สบาย และการเคลื่อนไหวในทิศทางที่ไม่สบายของคู่ตรงข้ามของแต่ละข้อ และทำเฉพาะการเคลื่อนไหวในทิศทางที่สบาย 3 - 5 ครั้งแล้ว การเคลื่อนไหวในทิศทางที่ไม่สบาย ก็สบายขึ้น เพราะเป็นการเพิ่มน้ำหนักให้กับทิศทางที่สบายมีน้ำหนักมากขึ้น และทำให้ทิศทางที่ไม่สบาย เบ็ขึ้นสบายขึ้น

5. การเคลื่อนไหวแบบไซโต ต้องทำพร้อมกับการกำหนดลมหายใจ เพื่อควบคุมการไหล การฉีดเลือดแดงไปเลี้ยงอวัยวะบริเวณที่ต้องการอย่างฉับพลัน เพื่ออุดตันของเลือดในบริเวณกล้ามเนื้อที่เกร็งให้ลดความตึงเครียดลง โดยทุกท่วงท่าการเคลื่อนไหวมีจังหวะขณะลม-หายใจเข้า หยุดนิ่งขณะลมหายใจออกเคลื่อนไหว

ทำซ้ำท่าเดิม 3 - 5 ครั้ง เปลี่ยนท่าใหม่

การฝึกฝนไซโต

ท่าในการฝึกฝนไซโตพื้นฐานมี 15 ท่า ที่ครอบคลุมการปรับดุลยภาพของโครงร่างในทุกส่วนของร่างกาย โดยต้องทำทุกวัน วันละ 2 ครั้ง เข้าหลังตื่นนอนทันที และก่อนนอน หลังอาหารเย็น 2 - 3 ชั่วโมง

1. ท่าสำหรับทำด้วยตนเอง จำนวน 16 ท่า ประกอบด้วย

1.1 ท่ายืน 7 ท่า

1.2 ท่านอนหงาย 7 ท่า

1.3 ท่านอนคว่ำ 2 ท่า

5. สิ่งแวดล้อม : การปรับ การหนี การสร้างพฤติกรรมใหม่

มนุษย์ทุกคนต้องประสบกับภาวะการณ์ที่ก่อให้เกิดความเครียดในภาวะจิตใจซึ่งมีผลต่อสภาวะร่างกายหรือประสบกับภาวะทางกายที่ก่อให้เกิดความเครียดทางจิตใจ ถ้าแสวงหาทางออกที่เหมาะสมไม่ได้ก็ก่อให้เกิดอาการที่ไม่พึงปรารถนา และนานเข้าทำให้เกิดอาการทางประสาทเกิดขึ้นอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นประจำ เช่น

มีอาการปวดหัวเรื้อรัง มือขู่มเหงื่อ คลื่นไส้ ปั่นป่วนในท้อง หัวใจเต้นแรงหรือช้ากว่าปกติ อาการเกร็งชักกระตุกของกล้ามเนื้อแบบฉับพลัน อาการสับสน หงุดหงิดง่าย อารมณ์เสื่อง่าย เหนื่อยง่าย หดแรง ไม่อยากสัมผัสติดต่อกับผู้อื่น ประหวั่นพรันพรึง หมกมุ่นครุ่นคิด หวาดผวาเมื่อได้ยินเสียงดัง เป็นต้น

อาการเหล่านี้เกิดจากภาวะที่สะสมในจิตใจที่มีผลจากการเรียนรู้ในวัยเด็กจนก่อให้เกิดบุคลิกภาพ วิธีคิด วิธีแก้ปัญหาต่าง ๆ เมื่อเผชิญกับปัญหา เช่น มีบุคลิกเจ้าทุกข์ เจ้าคิดเจ้าแค้น รู้สึกผิด โทษผู้อื่น อับอาย ตัวเองไร้ค่า ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง เกิดความคาดหวังคนอื่นทำไม่ได้ตามใจตนเอง เกิดปัญหาในครอบครัวทั้งในด้านความสัมพันธ์ การจับตาทบทวน เกิดการทำความผิดที่ไม่สามารถสารภาพหรือให้อภัยได้

บุคลิกภาพที่สะสมจนกลายเป็นความกลัว ที่มีผลต่อปัญหาสุขภาพอย่างยิ่งในการรักษาบำบัดฟื้นฟู จึงต้องแก้ปมของความกลัวเหล่านี้ควบคู่ไปด้วย มิฉะนั้นแล้วภาวะสมดุลหรือดุลยภาพใหม่จะไม่กลับคืนมา

การแก้ไขภาวะความกลัวดังกล่าวทำได้หลายวิธี เช่น

1. การพยายามมองมุมใหม่ ๆ แม้เกิดขึ้นแวบหนึ่งของภาวะจิตใจก็ตาม ช่วยให้เกิดทางเลือกหรือพลังใหม่ได้

2. การยอมรับมุมมองใหม่ที่คนอื่น ๆ เสนอและสามารถทำได้ ด้วยความสนุกสนานและมีความพยายามที่จะทำอย่างต่อเนื่องแบบสบาย ๆ
3. การมองผู้อื่นที่ประสพภาวะที่เลวร้ายกว่า ทำให้เห็นสัจจะของความเป็นจริงที่คนอื่น ๆ ก็มี และยังมีพลังดำเนินชีวิตไปได้ด้วยความสุข
4. การปล่อยให้เวลาปัญหาผ่านไปโดยไม่ใส่ใจเพราะมีปัญหามากมายที่ไม่สามารถแก้ไขตกด้วยลำพังเราคนเดียว ต้องรอปัจจัยเกื้อหนุนอีกมากมายจึงสามารถแก้ไขได้
5. การยอมรับกับภาวะการณที่เกิดขึ้นอย่างจริงใจ โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความกดดัน แต่ยอมรับที่จะแก้ไขให้ดีขึ้นมีโซ่คล้องทำอยู่เช่นเดิม
6. การหลีกเลี่ยงจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นทุกข์ สร้างฉากใหม่ มุมมองใหม่ ถ้าไม่สามารถปรับได้
7. หางานทำเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่ชอบและรู้สึกตัวเองมีคุณค่า
8. หาเพื่อนคู่คิด เพราะปัญหามากมายไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยตนเอง ต้องมีเพื่อนช่วยแก้ไข แนะนำ พยายามหกล้ม
9. การอยู่ตามลำพัง ใช้ความสงบ สมาธิ สติ พิจารณาเหตุปัจจัยและเฝ้าดูเหตุการณ์ที่ล่องลอยเข้ามาอย่างไม่ให้สาระสำคัญ ดูอาการการเคลื่อนไหวของจิตที่นฤมิตร จินตนาการไปตามสภาพของมันโดยไม่ใส่ใจหรือให้คุณค่าใด ๆ จนมันสงบ ระวังไปเอง
10. อย่าวัดความก้าวหน้าของตัวเองแบบวันต่อวัน การที่คุณเฝ้าคิดเรื่องนี้จะทำให้คุณป่วยและท้อแท้ การหายป่วยจะต้องมาถึงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไม่ว่าอาการเจ็บป่วยของคุณจะยืดเยื้อเรื้อรังอย่างไรก็ตาม
11. อย่าท้อแท้ ถ้าคุณไม่สามารถตัดสินใจได้ระหว่างที่คุณป่วย เมื่ออาการดีขึ้นคุณก็จะตัดสินใจได้ดีขึ้น
12. อย่ายอมรับความพ่ายแพ้ จำไว้ว่าไม่มีวันสายเกินไปสำหรับการให้โอกาสตัวเองอีกครั้ง

13. เผชิญหน้า ยอมรับ ลอยผ่าน ปล่อยเวลาให้ผ่านไป ถ้าคุณทำได้คุณต้องหายป่วยแน่นอน

14. อย่ามัวเสียเวลากับคำว่า “มันน่าจะเป็นอย่างนี้” และ “ถ้าเป็นอย่างนี้น่าจะดีกว่านี้”

15. สวดมนต์ภาวนาก่อนเข้านอน แม่เมตตาถึงเจ้ากรรมนายเวร พ่อแม่ ครูบา-อาจารย์ ฝูงสัตว์ เทวดา ศัตรูคู่อาฆาต สรรพสัตว์ทั้งหลาย ให้อยู่เย็นเป็นสุข อย่ามีเวรซึ่งกันและกันเลย (เวลาแม่เมตตาให้นึกถึงหน้าของบุคคลเหล่านั้นในจินตนาการ) และคิดถึงคุณงามความดีที่เราได้ทำในวันนี้แม้เพียงน้อยนิด ยิ้มและนอนอย่างมีความสุข

6. การทดสอบพลังชีวิต

การทดสอบพลังชีวิต (life energy test and let) เป็นวิธีการตรวจวินิจฉัยความผิดปกติขั้นต้น เป็นปรากฏการณ์และหลักเกณฑ์การจัดที่ยังรอคำอธิบายในทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นปรากฏการณ์ของความจริงที่มีอยู่จริง สามารถใช้ร่างกายเป็นเครื่องจับการเปลี่ยนแปลง (sensor) ได้

Let ถูกค้นพบโดยนายแพทย์โคโร แพทย์ชาวอเมริกัน และนายแพทย์โยชิอากิ โอมูระ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยโรคหัวใจแห่งนิวยอร์ก พบว่ามีการเปลี่ยนแปลงในกล้ามเนื้อเมื่อมีสิ่งมาสัมผัส กระตุ้น ทำให้พลังงานชีวิตเปลี่ยนแปลงไป และสามารถวัดการเปลี่ยนแปลงนั้นได้ด้วย การสัมผัสผู้ป่วยและสังเกตระดับความถี่ของพลังกล้ามเนื้อระหว่างนิ้วโป้งกับนิ้วอื่น ๆ ในเวลาที่ผู้ป่วยดึงนิ้วโป้งและนิ้วอื่น ๆ

ผลการทดสอบ Let อย่างถือเป็นกฎตายตัวแน่นอน 100% เพราะเมื่อเปลี่ยนแปลงสถานที่ทดสอบหรือเปลี่ยนคนทดสอบ ผลอาจจะแตกต่างจากเดิมได้

ข้อควรระวังก่อนการทดสอบ Let

1. ผู้ป่วยและผู้ตรวจควรนำวัสดุทุกชนิดออกจากเสื้อผ้า ร่างกาย และควรสวมเสื้อผ้าฝ้ายเท่านั้น

2. ให้ผู้ป่วยนอนบนเตียงไม้หรือบนพื้นก็ต้องมีผ้าฝ้ายปูรองนอน โดยไม่ต้องใช้หมอนแบบใด ๆ
3. ผู้ตรวจ ถ้ายืนอยู่บนดินต้องใส่รองเท้า ไม่ให้เท้าติดดิน
4. บริเวณที่ตรวจต้องถอดปลั๊กทุกชนิดออก
5. โทรศัพท์มือถือ เพจเจอร์ ควรปิดการทำงาน
6. ห้ามให้คนอื่นยื่นใกล้ผู้ป่วยในขณะที่ตรวจ อย่างน้อย 3 เมตร
7. นอนผ่อนคลายเป็นให้มากที่สุด
8. บางคนมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์รักษาจิตวิญญาณ รักษาอยู่ ให้บอกกล่าวขออนุญาตก่อน
9. ผู้ตรวจต้องทำสมาธิจิตทุกวันเพราะรับกระแสการเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว
รวดเร็ว
10. ก่อนทดสอบพลังชีวิตไม่ต้องสอบถามอาการผู้ป่วยก่อน และในขณะที่
ทดสอบ
พลังชีวิตทำจิตให้นิ่ง ไม่ต้องคาดการณ์ว่าผู้ป่วยเป็นอะไรให้ตรวจตามจุดที่กำหนดไว้

อุปกรณ์การทดสอบพลังชีวิต

1. เหล็กตรวจ 1 อัน
2. ยารักษาเชื้อแบคทีเรีย 1 ชุด
3. ยารักษาไวรัส 1 ชุด
4. เม็ดต่อไทมัสวัว 1 ชุด
5. ชุดผ้าฝ้ายหลวม ๆ
6. ผ้าปูนอนเป็นผ้าฝ้าย ยาว 2 เมตร กว้าง 1 เมตร
7. ผ้าห่ม ผ้าฝ้ายยาว 2 เมตร กว้าง 1 เมตร
8. รูปภาพเชื้อโรค ตัวอย่างเลือด ตัวอย่างเนื้อเยื่อ
9. หนังสือรูปภาพตัวอย่างเนื้อเยื่อ เซลล์ ในแต่ละระยะของโรคแต่ละชนิด

10. สมุนไพรชนิดต่าง ๆ ที่ต้องใช้
11. อาหาร เครื่องดื่ม ของเสพติด เหล้า เบียร์ บุหรี่ ยาสูบ ที่ใช้อยู่ประจำในชีวิต
12. ยาสมัยใหม่ ยาบำรุงที่ใช้อยู่เป็นประจำหรือหมอกคนอื่น ๆ สิ่งไว้
13. แบบบันทึกสุขภาพของผู้ป่วย

วิธีการทดสอบพลังชีวิต

ทดสอบการเข้ากันได้ของพลัง

1. ให้ผู้ป่วยที่มีอาการไม่มากใช้มือขวาทำนิ้วโป้งกับนิ้วชี้แต่ละมือทำเป็นรูปห่วงคล้องใส่นิ้วผู้ป่วยแต่ละนิ้ว รองตั้งดู โดยก่อนตั้งผู้ตรวจออกเสียง “ไฮ” ทุกครั้ง ในขณะที่นั้นผู้ป่วยจะกดนิ้วโป้งกับนิ้วชี้เข้าหากัน พร้อมกับผู้ตรวจตั้ง 2 นิ้ว ออกจากกันในแนว 180 องศา โดยใช้พลังของกล้ามเนื้อไหล่
2. ถ้าตั้งออกง่ายให้ผู้ป่วยเพิ่มพลังกดอีกจนตั้งไม่ออก ด้วยการใช้ 3 นิ้วตั้ง ถ้าตั้งออกยากให้ใช้ 3 นิ้วตั้ง ถ้าตั้งออกแสดงว่าใช้ได้ ถ้าตั้งไม่ออกให้เปลี่ยนนิ้วที่ทำเป็นห่วง ของผู้ป่วยเป็นนิ้วโป้งกับนิ้วกลาง และสามารถตั้งออกด้วยการใช้ 3 นิ้ว แสดงว่าใช้ได้
3. ถ้าใช้ไม่ได้ด้วยวิธีใด ให้ปรับขนาดบริเวณท้ายทอยผู้ป่วย ปรับพลังให้สมดุลแล้วลองตั้งใหม่ให้ได้ตามข้อ 2
4. เมื่อได้แล้ว ทดลองตั้งในขณะที่ผู้ป่วยก้มหน้า เงยหน้า หันทางซ้าย - ขวา ให้ได้เหมือนข้อ 2 แสดงว่าใช้ได้
5. ในกรณีผู้ป่วยหนักต้องใช้ผู้ช่วย ก็ให้เริ่มทดสอบการเข้ากันได้ของพลังผู้ช่วยกับผู้ตรวจก่อน

★★★★★★★★★★★★★★

เกี่ยวกับผู้เขียน

ชื่อ /สกุล	นายทวีป	อภิสิทธิ์
วัน เดือน ปีเกิด	19 กรกฎาคม	2486
สถานที่เกิด	บ้าน ต.หนองตึนบก อ. บ้านโพธิ์ จ. ฉะเชิงเทรา	
ที่อยู่ปัจจุบัน	49/18 ซ.พิชัย 2 เซ็นต์หลุยส์ 3 ถนนสาทรใต้ ยานนาวา เขตสาทร กทม. 10120 โทรศัพท์ 02 - 286-1596	
ประวัติการศึกษา	ประถมศึกษา โรงเรียนวัดทอดอินทาราม (ชาวประเสริฐวิชาญชุนูทิศ) อ. บ้านโพธิ์ จ. ฉะเชิงเทรา มัธยมศึกษา โรงเรียนปัญจพิทยาคาร อ.เมือง จ. ฉะเชิงเทรา อุดมศึกษา ปกศ. ปกศ.(สูง) วิทยาลัยครูสวนสุนันทา จ.พระนคร กศบ. (มัธยมศึกษา) กศม.การอุดมศึกษา (หลักสูตรและการสอน)	
ประวัติการรับราชการ		
พ.ศ.2508	ครูตรี โรงเรียนวัดสุทธิสะอาด อ.มีนบุรี จ. พระนคร	
พ.ศ.2512	ครูตรี โรงเรียนมีนบุรี อ.มีนบุรี จ.พระนคร	
พ.ศ. 2513	วิทยากรตรี แผนกส่งเสริมเผยแพร่ กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา	
พ.ศ.2515	อาจารย์วิทยาลัยครูภูเก็ต ปฏิบัติงานที่วิทยาลัยครูจันทบุรี	
พ.ศ.2516	อาจารย์วิทยาลัยครูจันทบุรี จ. จันทบุรี	
พ.ศ.2518	อาจารย์วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา จ.ฉะเชิงเทรา	
พ.ศ.2523	ผู้เชี่ยวชาญในประเทศ (ด้านฝึกอบรม) กรมการศึกษานอกโรงเรียน (ตามมติคณะรัฐมนตรี)	
พ.ศ.2524	อาจารย์วิทยาลัยครูฉะเชิงเทรา ปฏิบัติงานที่ภาคพัฒนาหลักสูตร หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู	

- พ.ศ.2525 โอนไปรับราชการกรมการศึกษานอกโรงเรียน **ปฏิบัติงานที่ฝ่ายวิชาการ งานการศึกษาทางวิทยุไปรษณีย์**
- พ.ศ.2531 **หัวหน้างานการศึกษาต่อเนื่อง ระดับมัธยมปลาย** ฝ่ายส่งเสริมปฏิบัติการ กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- พ.ศ.2535 **หัวหน้ากลุ่มพัฒนาและควบคุมมาตรฐานการศึกษา** กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียนปฏิบัติหน้าที่ **หัวหน้าสำนักงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา** กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- พ.ศ.2536 **หัวหน้าฝ่ายช่วยอำนวยความสะดวก** สำนักงานเลขาธิการกรม กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- พ.ศ.2537 **หัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป** กองส่งเสริมปฏิบัติการ กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- พ.ศ.2538 **ปฏิบัติราชการในตำแหน่งศึกษานิเทศก์** กรมการศึกษานอกโรงเรียน
- พ.ศ.2543 **ศึกษานิเทศก์ ระดับ 9 หน่วยศึกษานิเทศก์** กรมการศึกษานอกโรงเรียน

ประสบการณ์ในการทำงาน

- เป็นครูสอนระดับประถมศึกษา ร.ร. วัดสุทธิสะอาด ,ร.ร. มีนบุรี จ.พระนคร (พ.ศ 2508-2512)
- เป็นวิทยากรแผนส่งเสริมเผยแพร่ กองการศึกษาผู้ใหญ่ กรมสามัญศึกษา (พ.ศ 2513-2514)
- เป็นอาจารย์สอนวิทยาลัยครูจันทบุรี วิทยาลัยครู ฉะเชิงเทรา (ปัจจุบันเป็นสถาบันราชภัฏ) (พ.ศ.2515-2522)
- เป็นผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายวิชาการ วิทยาลัยครูจันทบุรี(ไร่ไพพรรณี พ.ศ. 2517-2518)

- เป็นบรรณาธิการวารสาร คุรุปริทัศน์ (พ.ศ. 2522-2523)
- เป็นผู้เชี่ยวชาญในประเทศ (ฝ่ายฝึกอบรม) กรรมการศึกษานอกโรงเรียน (พ.ศ. 2523)
- เป็นคณะทำงานปรับปรุงหลักสูตรการชุมนุมเยาวชน(นานาชาติ)ของกรป.กลาง สำนักผู้บัญชาการทหารสูงสุด (พ.ศ.2530)
- เป็นหัวหน้าฝ่ายวิชาการ งานการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์ (พ.ศ. 2531)
- เป็นหัวหน้างานการศึกษาต่อเนื่อง กองส่งเสริมปฏิบัติการ (พ.ศ. 2533)
- เป็นหัวหน้าสำนักงานโครงการขยายโอกาสทางการศึกษานอกโรงเรียน (พ.ศ.2534-2535)
- เป็นบรรณาธิการ วารสารการศึกษานอกโรงเรียน ฉบับการศึกษาตลอดชีวิต (พ.ศ.2537-2538)
- เป็นหัวหน้าฝ่ายช่วยอำนวยความสะดวกและประสานงาน สำนักงานเลขานุการกรม กรรมการศึกษานอกโรงเรียน (พ.ศ.2536-2537)
- เป็นหัวหน้าฝ่ายบริหารทั่วไป กองส่งเสริมปฏิบัติการ (พ.ศ. 2537-2538)
- เป็นกรรมการกลั่นกรองความชำนาญการ และผลงานวิชาการของกรรมการศึกษานอกโรงเรียน
- เป็นกรรมการออกข้อสอบคัดเลือกข้าราชการกรมการศึกษานอกโรงเรียน
- เป็นกรรมการควบคุมการทำปริญญาโท ด้านการศึกษานอกระบบ ระดับบัณฑิตศึกษาของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มศว.ประสานมิตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- เป็นศึกษานิเทศก์ กรมการศึกษานอกโรงเรียน (พ.ศ.2538-ปัจจุบัน)

บางส่วนของผลงานเขียน

- การศึกษานอกระบบ
- ชุติวิชาการศึกษากับการพัฒนาชุมชน
- ยุทธศาสตร์การสอน
- การเขียนหนังสือให้ชาวบ้านอ่าน
- การสร้างสมรรถภาพวิชาชีพครูโดยใช้กิจกรรมเป็นสื่อ
- ชุติวิชาปัญหาเด็กและเยาวชนกับการส่งเสริมอาชีพ ตำรา มสท.
- ชุติฝึกอบรมระยะสั้นวิชาภาษาไทย
- การศึกษาทางไกลของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
- เอกสารประกอบการอบรมครูประจำกลุ่มการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จระดับ 3-4 ทางวิทยุ และไปรษณีย์
- คู่มือครูประจำกลุ่มการศึกษาทางวิทยุและไปรษณีย์
- คู่มือฝึกอบรมครูสอนการศึกษาสายสามัญหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียน พ.ศ.2530
- ชุติวิชาการพัฒนาและการใช้แหล่งวิทยาการในชุมชน หน่วยที่ 7,10, และ 15 ของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- เอกสารการประชาสัมพันธ์การขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบ ของกรมการศึกษานอกโรงเรียน
- รวมหนังสือสั่งการ คำสั่ง ระเบียบ แนวปฏิบัติ และบทความ ที่เกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- คู่มือการสร้างเครือข่ายการศึกษานอกโรงเรียน
- ประมวลสาระชุติวิชา ปรัชญาและการศึกษานอกระบบ ระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

- ประมวลสาระชุดวิชา การวางแผน การกำกับดูแล และการประเมินการศึกษานอกระบบ ระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- ด้วยรักและห่วงใย
- มหัทศมานุश्य์
- ยุทธศาสตร์การสอน
- จิตวิทยาเพื่อการเรียนรู้ (และเข้าใจเพื่อนมนุษย์)
- บทความวิชาการด้านการศึกษาที่ตีพิมพ์เผยแพร่ผ่านหนังสือพิมพ์รายวัน และวารสาร
ต่างๆมากกว่า 100 เรื่อง

